

BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR 7

AYLIK DERGİ
YIL : 34
TEMMUZ 1997
•
250.000 LİRA

- KAMU FİNANSMANINA YENİ BİR BORÇ YÖNETİMİ
- KÜRESELLEŞMEDE İKTİSADİ BOYUT
- DÜŞÜK DÖVİZ KURU ENFLASYONLA MÜCADELENİN BİR ARACIMIDIR?

Dünden bugüne... Emlak Bankası !

1926 yılından bu yana, yüzbinlerce aileyi ev sahibi yapan **Emlak Bankası**, bugün de İstanbul'da Bahçeşehir, Ataşehir, Sinanoba, Mimaroba, Mutlukent, Bizimkent; Ankara'da Bilkent, Konutkent, Elvankent, Etlık, Ümitkent; İzmir'de Gaziemir, Mavişehir projeleriyle çağdaş Türk insanına yaşanır yaşamları sunmayı sürdürüyor.

Her türlü sosyal, kültürel ve ticari altyapıya sahip olmalarının yanı sıra, ekonominin en değerli yatırım aracı oluşlarıyla da her zaman yaşatan ve kazandıran **Emlak Bankası** projelerinde siz de yerinizi alın.

EMLAK BANKASI

BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR

TEMMUZ 1997 • YIL: 34 • SAYI: 7 • 250.000 LİRA (KDV DAHİL)

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş. Adına

İmtiyaz Sahibi

BÜLEND ÇORAPÇI

Yazı İşleri Müdürü

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu Başkanı

ŞİNASI ÇELİKKOL

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Öztin Akgüç • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Prof. Dr. Güvenç Alpay • Dr. Orhan Altan • Tevfik Altınok • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Prof. Dr. Ömer Faruk Batırel • Dr. Metin Berk • Prof. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuhi Bursal • Yavuz Canevi • Ege Cansen • Halûk Ceyhan • Mehmet Gün Çalılık • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Döşluoğlu • Necdet Durakbaşı • A. Aydın Dündar • Gazi Erçel • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cümhur Ferman • Prof. Dr. Atilla Gönenli • Prof. Dr. Emre Gönençay • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan Işıl • Prof. Dr. Halûk A. Kabaalioglu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaoglu • Y. Doç. Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Prof. Dr. Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Tamer Koçel • Kemal Kurdaş • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Prof. Dr. Erol Manisalı • Prof. Dr. Orhan Morgül • Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Alp Orçun • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Ozan • M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Tunçay Özlhan • Selâhattin Özmen • Ertuğrul İhsan Özal • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Prof. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha Porroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan • Prof. Dr. Mehmet Şükri Tekbaş • Osman N. Torun • Fikret M. Tuocer • Nezih Tunçşiper • Prof. Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref Türker • Doç. Dr. T. Güngör Uras • İbrahim Ülken • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan Yalım • Mehmed Tarık Yaşa • Doç. Dr. Güksel Yücel • Prof. Dr. Ahmet Yüksel

Yazı Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel • Prof. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Doç. Dr. T. Güngör Uras

Genel Yayın Yönetmeni

MUSTAFA BARIŞ

BU SAYIDA

Doç. Dr. Ş. Yavuz Kır	
Kamu Finansmanında Yeni Bir Borç Yönetimi	3
Dr. Zahide Ayyıldız Onaran	
Makroekonomik İstikrar İçin Büyüme ve Türkiye	15
Ekonomik Göstergeler (İç)	20
A. Kadir Kökocak	
Küreselleşmede İktisadi Boyut	21
Ekonomik Göstergeler (Dış)	32
Doç. Dr. Mehmet Bolak	
Sermaye Piyasası.....	33
Dr. Doğan Dereli	
Türk Ekonomisinin Konteyner Limanı İhtiyacı.....	39
Doç. Dr. Recep Tarı	
Düşük Döviz Kuru Enflasyonla Mücadelenin Bir Aracı mıdır? (Ekonomik Analiz, Türkiye: 1981 - 1994 Dönemi)	47
Yrd. Doç. Dr. Sefer Gümüş	
Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki Hukuk Şirketleri	53
Abone Formu	56
Prof. Dr. Dündar Sağlam	
Yeni Yayınlar	57
Dr. Yıldırım Kılıç	
Ayın Ekonomik Olayları	59

Oyak Sigorta

850 milyar sermayesi,
Ordu Yardımlaşma
Kurumu, Türkiye Emlak
Bankası ve Fransa'nın
büyük sigorta şirketi
Axa'nın ortaklığıyla
daha güçlü...

Müşteri mutluluğunu
temel alan ve değişen
müşteri beklentilerini
etkin bir biçimde
karşılatabilecek
yepyeni organizasyon
yapısıyla
daha çağdaş...

6 Bölge Müdürlüğü,
449 acentesi, 390 Emlak
Bankası şubesi,
eğitilmiş, genç ve uzman
kadrosuyla
daha dinamik...

*ve istikrarlı
büyüme ilkesiyle zirveye
daha yakın...*

Daha...

OYAK SİGORTA

Genel Müdürlük: Meclisi Mebusan Cad.

Oyak İş Hanı, No: 81 80040 Salıpazarı-İSTANBUL

Tel: (212) 252 60 20 Faks: 249 48 28

Ankara: (312) 232 20 30 Faks: 232 17 24

İzmir: (232) 464 33 00 Faks: 463 39 97

Adana: (322) 457 19 65 Faks: 457 45 10

Bursa: (224) 250 40 60 Faks: 250 40 62

Samsun: (362) 234 15 55 Faks: 230 20 00

Antalya: (242) 247 49 00 Faks: 242 47 00

Görüşler

Doç. Dr. Ş. YAVUZ KIR

Kırıkkale Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü Öğretim Üyesi

Kamu Finansmanına Yeni Bir Borç Yönetimi

1. Giriş

Bu makale, kamu finansmanında borç yönetimine dair teklifleri kapsamaktadır. Bilindiği üzere; Hazine, genel olarak Merkez Bankası aracılığıyla borçlanmaktadır⁽¹⁾. Borçlanma aracı olarak seçilen devlet tahvil-leri ve hazine bonoları, tatbikatta iskonto (peşin faiz ödeme) usulüyle bankalara satılmaktadır. Bu durum, likidite ihtiyacı duyan Hazineyi Tablo 1'de görüleceği üzere, borç yönetimi açısından olumsuz etkilemektedir;

1- *İç borç miktarı, ihraç edilen Devlet İç Borçlanma Senetlerinin (DİBS) nominal değeri kadar artarken,*

2- *Sağlanan nakit girişi (likidite) faiz oranı ölçüsünde reel olarak azalmakta,*

3- *Nominal borçlanma usulü piyasalarda ve genel ekonomide istikrarı yok etmektedir.*

Teorik olarak *iç borcun miktarı*; ister iskontolu ister kuponlu ve/veya anapara+faiz şeklinde borçlanma olsun değişmiyor. Fakat, iskontolu borçlanma; hem *bütçe dengesini* şaşırtmakta, hem de hazinenin likidite ihtiyacına göre, başlangıçta nominal olarak daha fazla borçlanmaya sebep olmaktadır. Bizim ileri sürdüğümüz yaklaşım, hazinenin *reel borçlanma politikası* gütmesinin ekonomiyi daha kolay istikrara kavuşturması içindir.

Diğer yandan, yoğun borçlanma ihtiyacı ve sıklığı (her hafta piyasalarda gerek faizin belirlenmesinde ve gerekse vadenin uzamasında hazinenin pazarlık gücünün zayıflamasına sebep olmakta, borçlanma ihtiyacı ve

sıklığı ekonominin istikrara kavuşmasına engel olmaktadır. Bu aynı zamanda, para ve sermaye piyasalarında suni gündemlerin oluşmasına ve spekülâtif beklentilere sebep olabilmektedir. İngiltere'de bile hazine borçlanma yapar, fakat bu yılda en fazla 7-8 defada gerçekleştirilir.

Türkiye'de her hafta gerçekleştirilen *iç borç ihaleleri*, döviz, para ve sermaye piyasalarını ve enflasyonu sadece psikolojik değil, aynı zamanda *reel bir gösterge* olma yönünden etkilediği için bir beklentiye sebep olmaktadır. Örneğin, Hazine'nin yüksek faizle borçlanması sanayicileri yatırım tembelliğine itmektedir. Aslında bu durumun nedeni, yatırım tembelliğinden çok *yatırım maliyetlerinin yüksekliği*dir. Çünkü, sanayiciler yatırımların maliyetine göre, *fırsat maliyeti* (*opportunity cost*) yakalamak isterler. İşadamlarımız, yatırımlarını alternatif maliyetlerle karşılaştırarak bu yola sapsada haksız da değillerdir.

İstanbul Sanayi Odasının⁽²⁾ "*500 Büyük Firma Araştırması*" sonuçlarına göre sanayicilerin bilanço kârlarının içindeki faiz gelirlerinin oranının yüzde 40'lardan 50'lere çıktığı düşünüldüğünde; Türkiye'de üretim ekonomisine neden geçilemediği, işsizlik, yüksek faiz ve enflasyon gibi kronik problemlerin neden aşılamadığı anlaşılabilir.

Bu araştırmada, T.C. Merkez Bankası, Sermaye Piyasası Kurulu, Devlet İstatistik Enstitüsü, İş Bankası, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının iktisadi göstergelerinden yararlanılarak bir değerlendirilmede bulunulmuştur. Yöntem olarak bu verilerden

1991 ile 1997 arası seçilerek karşılaştırmaya tabi tutulmuş ve 1997 yılının ilk üç aylık döneminin de 96 ve 95 yıllarının ilk üçer aylık dönemleri ile karşılaştırılarak bugünkü durum analiz edilmeye çalışılmıştır.

2. Risk Yönünden Hazine ve Para Piyasası

Bütün ülkelerde mali yatırımcılar için, devletten daha güvenceli, daha sağlam, garantili ve risksiz borçlu yoktur. Bu yüzden, mali yatırımcılar özellikle kurumsal yatırımcılar (*hayat sigorta şirketleri, ticari, kalkınma ve yatırım bankaları, yatırım fonları, yatırım ortaklıkları, leasing ve factoring şirketleri, aracı kurumlar, kamu yararına kurulmuş dernekler, vakıflar, mesleki örgütler, sendikalar, kooperatifler, çeşitli kamu fonları, katma ve özerk bütçeli kamu kuruluşları, halka açık şirketler, gerçek ve tüzel kişiler vb.*) devlete borç vermeyi tercih ederler.

Devletin en güvenilir borçlu olması sebebiyle borçlanma stratejisinde ve özellikle *kuponlu nominal satış politikasında bir risk doğmamaktadır*. *Yıllardan beri talep düşer endişesiyle sürekli ertelenen DİBS'lere vergi stopajı uygulaması ve üstelik 34 puan civarında düşen faiz oranlarına rağmen, bankaların, kurumsal tasarrufluların ve gerçek kişilerin hazineye borç vermesini engelleyememiştir*.

Borcun ortalama vadesi; Tablo 2 ve 3'te incelendiğinde, 1996 yılında süre 6 ay iken 97'nin ilk üç ayında ortalama 10,5 aya çıkmıştır. Aksine, yapılan ihalelerde hazinenin ihtiyaç duyduğu miktarın asgari 2 katı kadar tek-

lif gelmiştir. Başlangıçta daha az borçlanma ve daha çok likidite sağlamak için hazinenin borçlanma stratejisinde değişiklik yapması çok yararlı olacaktır.

Ayrıca bu durum, yani borçlanırken faizin peşin ödenmesi daha çok borçlanılmaya sebep olmaktadır. Halbuki, tahakkuk eden faiz, dönem sonunda kuponlu ve/veya anapara+faiz şeklinde ödenen daha az borçlanma ihalesine çıkmış ve borçlanılmış olacaktır. Bunun da faydaları şöyle özetlenebilir:

1- Hazinenin borçlanma ihtiyacı azalacağından daha seyrek borçlanma ihalelerine çıkılacak, hükümetin para ve sermaye piyasaları üzerinde pazarlık gücü artacaktır. Böylece, devlet borcun vade süresinin ve faiz oranının belirlenmesinde söz sahibi olacak ve 57 ticari banka karşısında pazarlık gücü yükselecektir.

2- Mali yatırımcılar (tasarruf sahipleri) para piyasasında devletten daha riskli olan bankalara dönem sonu vadeli faiz+anapara şeklinde para yatırmaktadırlar. Halbuki devlete borç vermenin, bankalara göre, riski sıfırdır. Dolayısıyla, bankalar; topladığı mevduatları, özel kesime verme yerine, devlet iç borçlanma kağıtlarına bağlamayı tercih etmektedir. Bu şekilde hazırcılığa ve tembelliğe alışan bankalar özel sektörün ihtiyaç duyduğu fonları da devre dışı bırakmış olmaktadır. 1980'den sonra, bankaların esas faaliyetlerini *salt repoya* ve kârlarının çoğunu bu işlemlere dayandırdıkları görülmektedir. Bu suretle, devlet borçlanma stratejisini değiştirmesi ile beraber bankaların esas

faaliyetleri arasında sayılan kredilendirme ve plasman işlemlerine ağırlık vermeleri sağlanmış olacaktır.

Bu durumda bankalar esas faaliyet alanları olan yatırımların finansmanına, işsizliğin çözümüne ve dolayısıyla ekonominin büyümesine ve üretim artışına beklenen katkıyı sağlamıyorlar. Diğer yandan ticari bankalar, portföylerindeki DİBS'lerin değer kaybına uğramaması için faizleri spekülatif olarak sürekli yukarı çıkarmaya çalışmaktadırlar.

3- Hazinenin iskonto usulüyle borçlanması, piyasalarda *haksız rekabete* yol açmaktadır. Para piyasası dönem sonunda *anapara+faiz* öderken, hazine DİBS alıcılarını (bankaları) peşin ödenen faiz kadar avantajlı konuma getirmektedir. Peşin alınan faiz tekrar faize yatırılarak getiri sağlama imkanının verilmesi, banka mevduatı karşısında haksız bir rekabet meydana getirmektedir. Bu açıdan 1995 yılında DİBS'lere verilen yıllık ortalama faiz % 96 iken, yıllık ortalama bileşik faizi % 119,5 olmaktadır. 1996 yılında da, DİBS'lerin yıllık ortalama faizi % 110 iken ortalama yıllık bileşik faizi % 142'dir. 1997 yılının ilk üç aylık döneminde ise, DİBS'lerin ortalama yıllık faizi 93,82 iken bileşik faizi % 98,1 'dir. Diğer yandan, Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere, bankaların yıllık mevduata uyguladıkları faizi yıllık bileşik faizle karşılaştırıp farkını aldığımız zaman ise, yıllık nominal faize göre farkın yükseldiği ve ortalama % 30'lar mertebesine çıktığı görülmektedir. 1995 yılında mevduat faizi ile DİBS'lerin bileşik faiz farkı yüzde 29,5'dur (% 119,5 - % 90). 1996'da

da bu fark, % 52'ye çıkmaktadır (% 142 - % 90). 1997'de ise farkın küçülerek yüzde 8,17 olduğu görülmektedir (% 98,17 - % 90). Bu suretle sermaye piyasalarında bileşik faiz hesabı üzerinden borçlanma esası genel bir teamül olmaktadır.

4- Hazine itfalarına bir hafta kala, altı aylık ve yıllık faiz kuponlu DİBS'lerin *halka arz yöntemiyle* 2 ve 3 yıl vadeli ihraç edilmesi ile; sigortalar gibi sosyal güvenlik kuruluşları, sendikalar, kooperatifler, vakıflar, banka yatırım fonları, yatırım ortaklıkları, halka açık şirketler, mesleki örgütler, kamusal örgütler bankalara gereksiz yere 3-5 puan civarında fazla faiz ödememiş olacaktırlar. *Böylece repo uygulaması bankaların salt birincil faaliyetli olma durumundan çıkarılacaktır.*

Bu gibi kuruluşların 1 katrilyon lirayı bulan yoğun menkul kıymet talebi faizlerin bankalar aracılığıyla yükselmesine ve vadelerinin kısalmasına sebep olmaktadır.

Hazine, Tablo 1'de görüleceği üzere, para piyasalarına göre ortalama 25-30 puan daha pahalı fon temin etmektedir. Bu durum, ekonomide daima yükselen bir piyasa meydana getirmektedir. *Devletin ihraç ettiği nominal DİBS karşılığında iskonto usulünde daha az likidite sağlanması faizleri ve dolayısıyla enflasyonu zincirleme şekilde etkileyerek ekonomide "iç borç - faiz - enflasyon- yatırım eksikliği- işsizlik" gibi döngülü kronik bir hastalık meydana getirmektedir.* Halbuki, asgari altı aylık ve yıllık kupon ödemeli ihraçlar denense, nominal bedel kadar likidite sağlanmış

olacaktır (Tablo-1). Oysa, iskonto lu satışlar, hazinede likidite eksikliğine yol açtığından nominal olarak hazine daha yüksek DİBS ihraç etmek zorunda kalmaktadır. Bu suretle, hazine ihtiyaç duyduğu likidite kadar borçlanmamış olmaktadır. Mesela, Tablo 3'den de görüleceği üzere, 1996 yılında sağlanan likiditeye karşı hazine 1,54 kat fazla borçlanmıştır. Nominal satış (borçlanma) toplamı 5.124.121 milyar TL iken, net satış (ele geçen likidite) 3.335.890 TL'dir. Bu duruma, 1997'nin 3 aylık borçlanma trendine baktığımızda nominal borçlanma oranını 1.54 kata yükselerek artma eğilimi göstermektedir. Iskonto yöntemine dayalı nominal satışı borçlanma stratejisi takip edildiği sürece iç borç stoğu 97'de 7,5 katrilyon liraya kadar artış trendi göstereceği hesaplanmaktadır.

DİBS'lere vade açısından yine Tablo 3'e bakıldığında 1996 yılında ortalama vade 6 ay olarak gerçekleşmesine rağmen, 97'nin ilk üç aylık dönemine göre bu süre 10 ayın üstüne çıkmıştır. Borçlanmanın faizi açısından Tablo 1'i incelediğimizde ise, 1996 yılına göre 97'nin ilk üç aylık döneminde yıllık ortalama faiz 34 puan düşmüştür.

Devletin borçlanma politikası değiştirildiği takdirde; nasıl diğer yıllık bankalara göre, devlet bankaları yıllık mevduata 5 puan düşük faiz veremelerine karşılık, riskten kaçan mali yatırımcılar için güven, emniyet ve teminat gibi unsurların öncelik oluşturması kamu bankalarına para yatırma saikini güçlendiriyorsa; DİBS'lere de talep düşmeyecektir. Mesela, bugün top-

lam mevduatın yüzde 60-65'i, özel bankalara göre daha düşük faiz veren 4 kamu bankasına yatırılmaktadır. Bunun gibi, borçlanma stratejisi değiştirilmiş bile olsa, DİBS'lere talep ve ilgi; güven, emniyet, garanti ve teminat gibi unsurlar sebebiyle devam edecektir.

3. Alınması Gereken Tedbirler

1- Hazinesinin borçlanma ihalelerini iskontolu yöntemden vazgeçerek kuponlu ve/veya anapara+faiz ödeme sistemine dönmeli,

2- Değiştirilen borçlanma politikasına paralel olarak likidite ihtiyacı göz önüne alınarak ihalelerin tedricen 15, 30, 45 gün ve daha uzun dönemlerde yapılması denenmeli,

3-e Hazine ihalelerinde halka arz yöntemi tercih edilmeli, *çünkü bankalar aracılığıyla repo yapan kurumsal tasarruflular faizlerin dolaylı yünden yükselmesine katkıda bulunmaktadırlar.* DİBS'lerin kamu bankaları yoluyla ve direkt satış usulüyle halka satılması ile faizlerin düşmesi sağlanmalı,

4- Kamuya ait birtakım fonların bankalar aracılığıyla repo yapılması engellenmeli ve Merkez Bankası tarafından repoya yatırılması sağlanmalı,

5- Kamu Finansmanında Nakit Birliği Yönetimi⁽³⁾ isimli ve 1989 yılından beri her hükümete sunduğum bu proje çerçevesinde genel, katma ve özerk bütçeli 3600'ü bulan kamu ve mesleki teşekküllerinin parasının 4 kamu bankası yerine *Merkez Bankası'n*da temerküz edilmesi ve havuzda

toplanan paralardan kullanılmayan kısmın *İnterbank'*da bir gecelik faizle değerlendirilmesi,

6- Faizlerin ve enflasyonun düşmesi ve hazinenin daha az borçlanması için "Nakit Birliği" projesine kamuoyu desteği sağlamak için, İcraatın İçinden Programı ve basın toplantısı kanalıyla, mesleki örgütlerin genel kurulları ve toplantılarında izah edilmelidir. Özellikle özerk bütçeli kuruluşlar çeşitli toplantılarla iknaya çalışılmalıdır. Havuzda toplanan paralara yüzde 50 faiz cazip gelmediği için birçok KİT'in parasını dövize çevirerek katıldığı görülmektedir. Fakat, Merkez Bankası kanalıyla repoda değerlendirme politikası denenerek, kuruluşlar için cazip hale getirilmesi,

7- Şirketlerin, DİBS'lere vb. yerlere yatırdığı paraların faiz gelirlerinin Kurumlar Vergisi matrahından indirilmesi muafiyetinin kaldırılarak yatırım yapmaya teşvik edilmesi,

8- Türkiye'de faizlerin yükselmesine ve dolayısıyla enflasyonun körüklenmesine katkıda bulunan 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun değişik 67 nci maddesinin 2 numaralı fıkrasına göre, Bakanlar Kurulu'nun 4.5.1994 tarihli Kararı, 5 Mayıs 1994 tarihli 21925 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak "*bankalara yatırılan Türk Lirası mevduat ve Döviz Tevdiat Hesaplarına güvence getirilmesi*", bankaların hesaplarını (riskini) devletin sırtına dayamasına ve dolayısıyla bir ataletle sürüklenmelerine yol açarak müdebbir bir tüccar gibi çalışmalarını zayıflatmaktadır⁽⁴⁾. Bu güvenceden yararlanarak, küçük bankalar büyük bankalarla rekabet edebilmek için

"*süper faiz*" adı altında piyasayı etkileyici ve faizlerin 5–10 puan gibi yükselmesine katkıda bulunucu bir uygulamaya ile haksız rekabette bulunmaktadırlar. 1994 yılındaki psikolojik ortamın kalkmasından dolayı bu güvenenin artık kalkması gerekmektedir. Böylece devletin riski arttığından banka mevduatlarına getirilen güvencenin kaldırılması, sağlanmalıdır.

4. Sonuç

Hazine bir yılın altındaki ihalelerde iskonto usulü borçlanırken, bir yılı aşan ihalelerde de iskontolu olarak borçlandığı görülmektedir. Halbuki, bir yıl vadeyi aşan borçlanma araçlarına *Devlet Tahvili (DT)* ve bir yılın altında kalan borçlanma araçlarına da *Hazine Bonosu (HB)* ayrımı ve tanımı yapılırken, borçlanmada Devlet Tahvilinin⁽⁵⁾ de Hazine Bonosu gibi kullanılması teorik ve dolayısıyla pratik olarak uygun değildir. Çünkü, bu durum, psikolojik olarak piyasaları etkileyerek hazinenin borçlanmadaki pazarlık gücünü azaltmakta ve "hazine ne pahasına olursa olsun borçlanmak istiyor" gibi yanlış bir mesaj vermektedir.

Hazinenin DT'nin de iskontolu olarak borçlanması yanlış bir gelenek ve teamüle yol açmaktadır. Halbuki, Hazinenin piyasalara DT aracılığı ile borçlanmasının HB'ye göre avantajı, hem borcun vadesinin uzaması, hem de nominal borçlanma kadar likidite sağlanmasıdır. DT'nin HB gibi iskontolu olarak borçlanılmasının dezavantajı ise, reel nakit girişinin faiz oranı ölçüsünde azalmasıdır. Mesela, Tablo 4'de 8–22 Ocak ve 19 –26 Mart

tarihli 399 gün vadeli (13 ay) ihalelerde nominal satışa göre net satış (nakit girişi) ortalama % 225 azalmıştır.

Diğer yandan, *Hazinenin iskonto usulü ile borçlanması Bütçe Kanunu tekniğine de uygun değildir*. Çünkü, bu yöntem Merkez Bankası enstrümanıdır. Çünkü, bütçe yılı içinde borçlanılması bütçe açıklarını doğurmaktadır. Mesela, Tablo 4'den de görüleceği üzere, 5–12–26 Şubat tarihinde 287 gün yani 10,5 ay vadeli Hazine Bonolarının nominal borç tutarları 720 trilyon 146 milyar TL'dir. Aynı zamanda, bu miktar, 1997 yılı bütçesine 720.146 milyarlık bir ek yük demektir. Bu durum, hükümetin öngörülen *Denk Bütçe* hedefini sapırtıcı bir yaklaşımdır. Halbuki, Denk Bütçe açısından bu borçlanmalar, 1998 yılı bütçesi içinde karşılığı düşünülecek vadeye kaydırılması gerekirdi. Çünkü, Hazinenin, Denk Bütçe politikası açısından, halen piyasalardan 287 gün yerine 399 günlük ve hatta 2 yıl vadeli TÜFE* (25, 24, 22) risk primli daha uzun süreli borçlanabilme kabiliyeti mevcuttur.

Disiplinli bir maliye yönetimi için, bütçelerde Hazinenin borçlanma miktarı ve vadeleri ekonominin istikrarı için faydalıdır. Bütçe yılı içinde bir yıldan az borçlanma yöntemi bütçe denkliliği açısından sakıncalar doğurmaktadır. Bu suretle, hazine bütçe dengelerini şaşkırtıcı bir borçlanma politikasından vazgeçmelidir.

Bütçeler ile, Hazinenin *Borçlanma Programı*, bütçe yılı bazında piyasalara ilan edilmelidir. Bu iş, aynı Merkez Bankasının ilan ettiği *Para Programı* gibi olmalıdır. *Bu yüzden,*

Merkez Bankası Para Programını hazırlayamamaktadır. Hazine ve Merkez Bankası tarafından piyasaların yönlendirilmesi ve piyasalara bir yol gösterici konuma gelinebilmesi için hem Hazinesinin Borçlanma Programı hem de Merkez Bankasının Para Programı hazırlaması gerekir. İşaleminin ve piyasaların gelecekle ilgili spekülâtif olmayan öngörüler yapabilmesi için bu programların yapılması ihtiyaçtır.

Hazinesinin bu yıl, 1995 ve 96 yıllarına göre, daha az ihaleye çıkacak olması, piyasalarda pazarlık gücünü yükseltebilecektir.

Yıllar	DİBS İhale Sayısı
1995	55
1996	46
1997	20

Özellikle bunun belirtisini Mart ayı ihalelerinde vadenin 2 yıla kadar çıkması ile görülmektedir. Eğer hazine 1997 yılında itfa planına göre ortalama ayda bir kez ihaleye çıkarsa faizlerin % 50 mertebesine ve vadenin

de 2 yıldan aşağı düşmeyeceğini söylemek mümkün görünmektedir.

Tablo 1'den görüleceği üzere, mevduat faizi ile DİBS bileşik faizini karşılaştırdığımız zaman 1997 yılının ilk üç aylık dönemi, 1995 ve 1996 yıllarına göre, farkın % 8,17 gibi minimum düzeye indiğini göstermektedir. Hazinesinin 1995 ve 1996 yılları ilk üç aylık dönemlerinden mevduat faizine göre, ortalama % 55.8 fazla faiz ödediği görülmektedir. Fakat, bu oran 97'nin ilk üç ayında mevduat faizine göre % 8.17'ye düşmesi, ekonominin istikrarı açısından çok önemli bir gelişme olduğu görülmektedir. Ayrıca, *real* bir karşılaştırma için, "*Mevduat faizi-Nominal DİBS faizi*" yerine, "*Mevduat faizi-DİBS bileşik faizi*"ni almak daha doğru olur. Çünkü, ticari bankalar mali yatırımcılara dönem sonunda nominal olarak *anapara+faiz* öderken, hazine yıllık bileşik faize bağlı olan *iskontolu (peşin) faiz* ödediğinden, mukayese için bileşik faiz oranını almak daha doğru bir yaklaşımdır.

Tablo 1
İç Borç Stoku (Milyar TL)

Yıllar	Nominal İç Borç	Net Satışlar	Ort. Yıl. Nom. DİBS Faiz %	Banka Mevduatı Ortalama Yıllık Faiz %	Mev. Faiz - DİBS Nom. Faiz %	Bir Önceki Yıla göre Nom. İç Borç Artış %	Mev. Faiz DİBS Bli. Faiz %
1991	93.643.0	50.000.0	88.35	72	26.35	-	32,0
1992	194.237.0	99.000.0	98.45	74	24.45	207	35,00
1993	356.555.0	184.000.0	94.00	72	22.00	184	45,00
1994	799.309.0	356.000.0	133.00	95	38.00	224	47,00
1995	1.634.062.0	1.081.349.0	115.82	90	25.82	204	29,50
1996	5.200.352.0	3.335.890.0	127.66	92	35.66	318	50,00
1997 O-M	2.247.053.1	1.100.763.7	93.82	90	3.82	208	8,17
1996 O-M	1.078.723.0	759.700.0	109.00	90	19.00	197	57,60
1995 O-M	546.325.0	334.362.0	104.00	85	19.00	-	54,30

O: Ocak; M: Mart

Kaynak: TCMB, SPK, DPT, HDTM Ekonomik Göstergeleri

Tablo 2
TCMB'nin Devlet İç Borçlanma Seneleri
(DİBS) İhalesi Sonuçları (1995)

İhraç Tarihi	İfta Tarihi	Vadesi	Yıl. Ort. Faiz	Yıl Ort. Bileşik Faiz	Nominal Satış (TL)	NET SATIŞ (TL)
04.01.1995	05.04.95/3B	3 AY	114,2	173,1	5.087	3.957
13.01.1995	14.04.95/3B	3 AY	113,6	171,7	46.391	36.133
18.01.1995	19.04.95/6B	3 AY	111,2	166,9	49.795	38.785
26.01.1995	27.04.95/3B	3 AY	108,1	160,3	15.729	12.383
08.02.1995	09.08.95/6B	6 AY	128,0	168,9	13.055	7.961
15.02.1995	16.08.95/6B	6 AY	119,2	154,8	42.170	26.420
17.02.1995	18.08.95/6B	6 AY	113,4	145,5	29.780	19.007
22.02.1995	01.09.95/6B KV	191 GÜN	107,4	134,4	36.011	23.030
23.02.1995	21.09.95/7B KV	210 GÜN	102,0	123,0	44.960	28.305
02.03.1995	28.09.95/7B KV	210 GÜN	101,9	122,9	21.224	13.367
08.03.1995	06.12.95/9B	9 AY	108,8	122,8	52.553	28.820
16.03.1995	14.12.95/9B	9 AY	107,7	120,2	46.156	25.530
22.03.1995	20.03.96/12T	12 AY	125,5	125,5	38.883	17.243
24.03.1995	22.03.96/12T	12 AY	121,8	121,8	53.861	24.282
31.03.1995	29.12.95/9B	9 AY	98,5	109,1	50.670	29.139
05.04.1995	03.04.96/12T	12 AY	99,4	99,4	73.047	36.620
14.04.1995	13.10.95/6B	6 AY	80,6	96,9	43.741	31.174
18.04.1995	18.01.95/9B	9 AY	86,1	94,3	65.159	39.594
19.04.1995	17.04.96/12T	12 AY	95,7	95,7	48.743	24.914
27.04.1995	25.04.96/12T	12 AY	101,9	101,9	3.126	1.549
27.04.1995	27.07.95/3B	3 AY	77,4	102,9	18.359	15.384
03.05.1995	01.11.95/6B	6 AY	89,6	109,7	41.627	28.744
17.05.1995	14.02.96/9B	9 AY	100,7	111,7	21.470	12.233
23.05.1995	21.05.96/12T	12 AY	115,8	115,8	11.078	5.133
30.05.1995	29.08.95/3B	3 AY	80,9	109,0	43.815	36.734
08.06.1995	07.12.95/6B	6 AY	99,2	123,8	1.568	1.048
20.06.1995	19.09.95/3B	3 AY	71,9	93,8	7.618	6.457
28.06.1995	05.01.96/6B KV	191 GÜN	84,2	100,9	11.776	8.166
05.07.1995	03.07.96/12T	12 AY	104,9	104,9	7.233	3.530
14.07.1995	13.10.95/6B	3 AY	69,00	89,0	28.914	24.660
18.07.1995	13.02.96/7B KV	210 GÜN	84,9	99,6	7.876	5.286
27.07.1995	25.07.96/12T	12 AY	105,1	105,1	21.369	10.417
04.08.1995	03.11.95/3B	3 AY	67,0	85,8	24.208	20.736
10.08.1995	07.03.96/7B KV	210 GÜN	81,0	94,4	52.713	35.927
16.08.1995	15.05.96/9B	9 AY	83,2	90,9	76.035	46.815
22.08.1995	20.08.96/12T	12 AY	99,8	99,8	70.796	35.427
29.08.1995	28.11.95/3B	3 AY	70,0	90,6	21.308	18.135
05.09.1995	02.04.96/7B KV	210 GÜN	83,9	98,2	3.011	2.029
21.09.1995	21.02.96/5B KV	153 GÜN	89,0	113,0	29.157	21.220
28.09.1995	07.02.96/4B KV	132 GÜN	92,70	122,4	28.594	21.400
13.10.1995	03.05.96/7B KV	203 GÜN	108,7	133,9	3.417	2.127
13.10.1995	28.02.96/5B KV	138 GÜN	101,6	136,1	28.822	20.810
13.10.1995	01.02.96/4B KV	111 GÜN	94,1	128,8	65.778	51.107
19.10.1995	23.01.96/3B KV	96 GÜN	92,2	128,3	40.336	32.444
26.10.1995	27.03.96/5B KV	153 GÜN	99,5	129,6	2.058	1.451
01.11.1995	09.02.96/3B KV	100 GÜN	94,1	131,0	58.564	46.531
03.11.1995	27.03.96/5B KV	145 GÜN	102,9	136,9	7.514	5.329
09.11.1995	29.01.96/3B KV	81 GÜN	92,6	132,0	14.384	11.928
18.11.1995	11.03.96/4B KV	112 GÜN	97,7	134,90	10.614	8.162
22.11.1995	05.04.96/5B KV	135 GÜN	103,4	140,0	3.836	2.773
28.11.1995	28.02.96/5B KV	92 GÜN	98,0	140,00	9.622	7.712
06.12.1995	19.02.96/3B KV	75 GÜN	108,3	165,8	20.061	16.401
06.12.1995	25.01.96/2B KV	50 GÜN	106,0	169,0	4.869	4.250
04.12.1995	14.03.96/3B	3 AY	112,7	170,0	27.022	21.081
29.12.1995	29.03.96/3B	3 AY	129,0	205,9	28.505	21.554

* GÜN AYA ÇEVİRİLDİ ORT. 6 AY* ORT. 96 ORT. 119,5 1.634.062 1.081.349

Table 3
TCMB'nin DİBS İhalesi Sonuçları (1996)

İhraç Tarihi	İtfa Tarihi	Vadesi Gün	Yıl. Ort. Falz %	Yıl. Ort. Bileşik Falz %	Nominal Satış (Milyar TL)	Net Satış (Milyar TL)
02.01.1996	11.04.96/3B KV	100	145,6	240,3	6.382	4.558
10.01.1996	24.05.97/3B KV	105	138,9	221,6	134.906	96.311
16.01.1996	29.05.96/4B KV	134	148,0	225,9	81.067	52.475
23.01.1996	19.06.96/5B KV	148	134,0	191,4	115.737	74.922
25.01.1996	08.05.1996/3B KV	104	112,0	164,2	66.387	50.294
01.02.1996	05.06.96/4B KV	125	125,5	184,0	54.730	38.244
09.02.1996	10.07.96/5B KV	152	117,6	160,3	87.580	58.733
14.02.1996	12.06.96/4B KV	119	104,60	145,89	96.213,7	71.696,0
23.02.1996	16.07.96/5B KV	144	111,84	152,45	61.089,5	42.350,9
28.02.1996	31.07.96/5B KV	154	104,83	138,1	105.135,9	72.834,0
07.03.1996	26.06.96/4B KV	111	84,84	112,67	86.930,6	69.062,3
14.03.1996	07.08.96/5B KV	146	100,64	132,9	69.851,7	49.763,3
20.03.1996	04.09.96/KV	168	103,22	132,6	83.046,6	56.249,8
29.03.1996	25.07.96/4B KV	118	103,62	144,34	29.667,0	22.207,1
03.04.1996	30.10.96/7B KV	210	113,00	138,7	139.662,8	84.545,4
11.04.1996	09.10.96/6B KV	181	98,40	122,79	145.194,1	97.490,5
17.04.1996	13.11.96/7B KV	210	103,05	124,51	128.113,7	80.345,7
24.04.1996	25.09.96/5B KV	154	95,36	122,8	127.486,1	90.837,9
08.05.1996	06.11.96/6B	182	97,42	121,15	96.152,1	64.661,0
15.05.1996	14.08.96/3B	91	79,41	106,34	90.055,4	75.139,0
29.05.1996	28.08.96/3B	91	85,68	117,35	51.584,7	42.484,1
05.06.1996	11.09.96/3B KV	98	90,35	124,49	47.351,1	38.086,9
12.06.1996	02.10.96/4B KV	112	93,09	126,73	95.132,3	73.950,1
19.06.1996	20.11.96/5B KV	154	98,35	127,57	135.596,3	95.754,7
26.06.1996	08.01.97/6B KV	196	101,14	124,21	162.568,5	105.249,5
10.07.1996	22.01.97/6B KV	196	103,21	127,23	96.350,9	61.933,4
16.07.1996	05.02.97/7B KV	204	112,52	139,28	20.890,2	12.811,4
25.07.1996	18.12.96/5B KV	146	98,64	129,59	76.230,5	54.619,2
31.07.1996	04.12.96/4B KV	126	95,58	128,34	164.468,6	123.581,7
07.08.1996	12.02.97/6B KV	189	99,89	123,6	107.399,9	70.720,7
14.08.1996	26.02.97/7B KV	196	101,37	124,55	162.382,6	105.045,3
20.08.1996	19.03.97/7B KV	211	106,32	128,94	133.286,0	82.344,1
28.08.1996	05.03.97/6B KV	189	107,54	135	49.647,0	31.858,5
04.09.1996	25.12.96/4B KV	112	87,78	117,5	147.544,4	116.169,0
11.09.1996	12.03.97/6B	182	102,6	128,92	116.981,3	77.317,6
18.09.1996	26.03.97/6B KV	189	101,27	125,64	183.266,7	120.111,2
25.09.1996	09.04.97/7B KV	196	103,72	127,97	203.719,5	130.714,6
02.10.1996	07.05.97/7B KV	217	108,72	131,2	128.107,8	77.728,6
09.10.1996	04.06.97/8B KV	238	111,25	130,72	299.307,0	173.268,1
30.10.1996	30.10.97/12T	365	121,92	121,77	354.514,7	159.525,6
06.11.1996	06.08.97/9BS	273	106,5	118,75	63.935,0	35.544,6
13.11.1996	15.05.97/6BS	182	106,7	135,16	78.265,2	51.036,8
20.11.1996	21.05.97/6BS	182	113	144,92	58.726,6	37.525,1
04.12.1996	03.09.97/9BS	273	120,8	136,32	131.892,7	69.198,8
18.12.1996	14.01.98/13TS	392	128,09	123,66	232.537,9	97.726,4
25.12.1996	21.01.98/13TS	392	130	125,45	93.276,2	38.864,5
TOPLAM		181/6 AY	110	142	5.200.352	3.335.890

Tablo 4
TCMB'nin Devlet DİBS İhalesi Sonuçları (1997)

İhraç Tarihi	İtfa Tarihi	Vadesi Gün	Yıl. Ort. % Faiz	Yıl Ort. Bileşik % Faiz	Nominal Satış (Milyar TL)	Net Satış (Milyar TL)
08.01.1997	11.02.98/13TS	399	117,12	112,42	400.801,1	175.498,8
22.01.1997	25.02.98/13TS	399	102,9	99,24	200.355,0	94.108,7
05.02.1997	19.11.97/10BS	287	89,18	96,47	196.449,1	115.345,1
12.02.1997	26.11.97/10BS	287	95,2	103,44	129.184,3	73.793,9
26.02.1997	10.12.97/10BS	287	103,27	112,86	394.513,2	217.451,7
05.03.1997	05.03.99/24T4	730/TÜFE*25	TÜFE*25/90,8	126,8	18.608,0	18.608,0
12.03.1997	11.03.98/12TS	364	109,02	109,02	240.911,0	115.256,6
19.03.1997	22.04.98/13TS	399	111,05	106,77	321.731,4	145.100,9
26.03.1997	29.04.98/13TS	399	119,58	114,71	344.500,0	145.600,0
02.04.1997	02.04.99/24T4	730	TÜFE*24/77,8	124,67	109.000,0	109.800,0
09.04.1997 ^(a)	09.04.99/T4	730	TÜFE*22/77,8	119,70	133.100,0	133.100,0
97 TOPLAMI		318/10A	93,82	98,17	2.489.153,1	1.343.663,7

Tablo 5
Hazine'nin 1997 Yılı İtfa Planı

İhraç Tarihi	İtfa Tarihi	Vade	Yıllık Ort. Faiz (%)	Ort. Bileşik Faiz (%)	Nominal Satış (TL)	Net Satış (TL)	Birikimli Azalan Nominal Borç (TL)
26.06.96	08.01.97/6B KV	196	101,14	124,21	162.568,5	105.249,5	3.071.388,2
10.07.96	22.01.97/6B KV	196	103,21	127,23	96.350,9	61.933,4	2.908.819,7
16.07.96	05.02.97/7B KV	204	112,52	139,28	20.890,2	12.811,4	2.812.468,8
07.08.96	12.02.97/6B KV	189	99,89	123,6	107.399,9	70.720,7	2.791.578,6
14.08.96	26.02.97/7B KV	196	101,37	124,55	162.382,6	105.045,3	2.684.178,7
28.08.96	05.03.97/6B KV	189	107,54	135	49.647,0	31.858,5	2.521.796,1
11.09.96	12.03.97/6B	182	102,6	128,92	116.981,3	77.317,6	2.472.149,1
20.08.96	19.03.97/7B KV	211	106,32	128,94	133.286,0	82.344,1	2.355.167,8
18.09.96	26.03.97/6B KV	189	101,27	125,64	183.266,7	120.111,2	2.221.881,8
25.09.96	09.04.97/7B KV	196	103,72	127,97	203.719,5	130.714,6	2.038.615,1
02.10.96	07.05.97/7B KV	217	108,72	131,2	128.107,8	77.728,6	1.834.895,6
13.11.96	15.05.87/6BS	182	106,7	135,16	78.265,2	51.036,8	1.706.787,8
20.11.96	21.05.97/6BS	182	113	144,92	58.726,6	37.525,1	1.628.522,6
09.10.96	04.06.97/6B KV	238	111,25	130,72	299.307,0	173.268,1	1.569.796,0
06.11.96	06.08.97/9BS	273	106,5	118,75	63.935,0	35.544,6	1.270.489,0
04.12.96	03.09.97/9BS	273	120,8	136,32	131.892,7	69.198,8	1.206.554,0
30.10.96	30.10.97/12T	365	121,92	121,77	354.514,7	159.525,6	1.074.661,3
05.02.97	19.11.97/10BS	287	89,18	96,47	196.449,1	115.345,1	523.697,5
12.02.97	26.11.97/10BS	287	95,2	103,44	129.184,3	73.793,9	394.513,2
26.02.97	10.12.97/10BS	287	103,27	112,86	394.513,2	217.451,7	0,0
					3.071.388,2	1.808.524,6	

DİPNOTLARI

1- Hazine, borçlanmasını isterse kendisi de direkt olarak gerçekleştirebilir.

2- İstanbul Sanayi Odası Dergisi, Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu ve Türkiye'nin Büyük Sanayi Kuruluşunu İzleyen 250 Sanayi Kuruluşu, Ekim 1993 - 94 - 95 - 96, İstanbul.

3- *Kamu Finansmanında Nakit Birliği Yönetimi (bugün Havuz veya Tek Hesap Projesi) isimli rapor*, ilk defa 1989 yılında rahmetli Adnan Kahveci'ye sunulmuştur. Genel, katma ve özerk bütçeli kamu kuruluşlarının paralarının tek bir hesapta (havuzda) değerlendirilerek, kamunun likidite ihtiyacının bu havuzdan karşılanmasını öngörmektedir. Çünkü, KİT'lerden biri örneğin Petkim likidite fazlasını repo ve/veya resmi tasarruf mevduatı olarak yüzde 90 ile parasını değerlendirirken, nakit açığı bulunan mesela Sümerbank ise, yüzde 140 ile ticari bankalardan 3 ayda bir faiz hesaplamalı bileşik faiz şeklinde yüzde 180'lere balığ olan borç kullanarak devasa finansman açıklarına sebep olmaktadır. Dolayısıyla, Hazine kendi parasını bankalar aracılığıyla faizle satın alan bir döngüsel borç batağına sürüklenmektedir. Vakıfbank fon yönetimi müdürü olarak 1989 yılında bu durumda rahatsızlık duydum ve Kamu Hesaplarında Nakit Birliği isimli bir çalışma yapmama sebep oldu. Aslında, 1989'dan beri bugüne kadar her hükümete önerilen bu raporda, hesapların kamu bankalar yerine, Merkez Bankasında tutulması önerilmektedir.

Çünkü, yaklaşık 3600'ü bulan kamu kuruluşlarının 500 trilyona yakın resmi mevduatları ve 800 trilyona varan repodaki paralarının bu havuzda temerküz ettirilerek hem hazinenin borçlanma imesinin kırılması hem de hesapların Tek Hesapta takibi ve kullanılmayan paranın nemalandırılması için gereklidir. Bugün tek hesap yerine dört devlet bankası olan Vakıflar, Ziraat, Halk ve Emlak bankalarında tutulması beklenen faydayı vermemiştir. Bunun yanında, belediyeler ve özerk bütçeli mesleki teşekküllerin havuzdan çıkarılması ile havuz delinmiştir. Halbuki, bugün ekonominin istikrara kavuşturulmuşu belirtisini ortaya koyan faizlerin 34 puan düşmesi, vadenin 6 aydan 10,5 aya çıkması ve 2 yıl vadeli Üfe*risk primli Devlet Tahvillerinin satılması Havuz projesinin sağladığı bir durumdur. Bu nedenle, kamu borçlanmasında Hazinesin pazarlık gücünü artıran bu Tek Hesap yönteminden vazgeçilmemeli, aksine güçlendirilmelidir.

4- 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 67/2 fıkrası gereğince, "Sigortaya Tabi Tasarruf Mevduatı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nca Tahsil Edilecek Primler Hakkında Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar"ın Bakanlar Kuruluna yetki verilmesi sebebiyle, 4.5.1994 tarihli 94/5565 sayılı Kararname ile değişik 2 nci maddesinin birinci fıkrasında "Mevduat kabul etme iznine sahip bankalarda, bir gerçek kişiye ait Türk Lirası cinsinden tasarruf

mevduatı (nama yazılı Türk Lirası mevduat sertifikası da dahil) ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz döviz tevdiat hesaplarının tamamı mevduat sigortası kapsamındadır." denilmektedir. Daha önce, mevduatların 150 milyon liralık kısmı Sigorta Fonu kapsamında idi. Ancak bu oranın 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 67/2 fıkrası gereğince tespitine Bakanlar Kurulu yetkili kılınmasından dolayı, Bakanlar Kurulu bu Kararını, Fon'un kaynakları ve enflasyon oranı çerçevesinde makul bir seviyede artırması gerekirken, bu oranı Fonun kaynaklarına ters düşecek bir şekilde sınırsız bir oran getirilmesi ile Fon işlemez hale gelmiştir. Bunun yanında, aynı kararın 3.2.1994 tarihli ve 94/5455 sayılı Kararname ile değişik 3 ncü maddesi ile Tasarruf mevduatı Sigorta Primleri değiştirilerek primlerin, "bankaların 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 56 ncı maddesi yarıncı düzenledikleri üç aylık hesap özetleri esas alınarak hesaplanır. Prim oranı, gerçek kişiler tarafından açılmış olan Türk Lirası cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz döviz tevdiat hesapları toplamının üçer aylık dönemler itibarıyla;

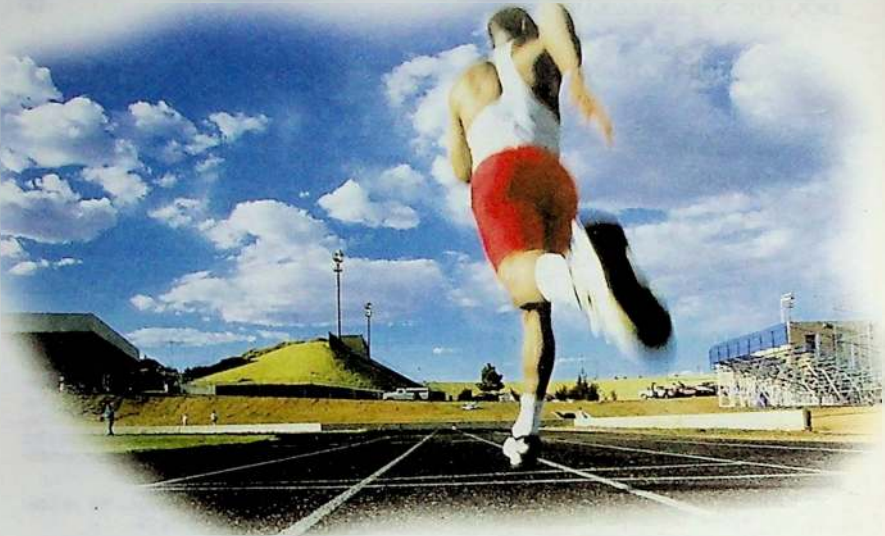
a) Sermaye Yeterliliği Rasyosu %8 ve Üzerinde olan bankalar için onbinde 25,

b) Sermaye Yeterliliği Rasyosu % 8'in altında olan bankalar için onbinde 26'dır. Bankaların sermaye yeterliliği rasyoları Hazine Müsteşarlığı tarafından "Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na bildirilir" denilmektedir. Güvence yönünden bu konu ele alındığında, Fon'un kaynakları açısından sistem işlemez durumdadır. Çünkü tespit edilen kaynaklar hiçbir zaman mevduatı karşılamaya yetmemektedir. İşin riskli devletnin sırtına yüklenerek mevduatı olanlar kaynaklar Anayasa açısından eşitlik zedelenmektedir. Aslında, bu güvence kararının alınmasını gerektiren kapatılan *TYTBank, İmpeksbank, Marbank* mudilerine de tanınmalıydı. Dolayısıyla bu karar, bu yünden de Anayasanın eşitlik ilkesini zedelemiştir. Aslında bu haksız karar 1994 Kriz tarihinde yerinde bir karardır. Fakat, makul bir süre ile kriz atlatıldıktan sonra mevduata güvence kaldırılmıyadı.

5- Devlet Tahvillerinin vadesinin bir yılı aşığından kuponlar tahvik ve/veya anapara+faiz şeklinde; Hazine Bonusu da iskontolu olarak satılması gerekir.

6- 8.4.1997 tarihinde yapılan 2 yıllık TÜFE*risk primli ihaleye 218.9 trilyonluk teklif geldiği, fakat faizleri yükseltmemek için hazine 133.1 trilyonluk teklifi karşılamıştır. Bir önceki ihaleye göre 24 olan risk primi 22'ye düşmüş olup net getirisi 21.75 olmuştur.

Tarih	Stopajlı Bileşik Faiz %	Stopajsız Bileşik Faiz %
02.04.97	124,67	103,72
08.04.97	119,70	99,70

Egebank'ta rakibiniz yok!

Egebank'ta yarış var, ama sizin rakibiniz yok...

Çünkü Egebank'taki yarış, hizmet yarışı.

Bu yarışta, tüm Egebank çalışanları,
size en iyi hizmeti vermek için çalışır.

Her şey sizin mutlu olmanız,

istediğiniz hizmeti hızla almanız için yapılır.

Egebank'taki yarıştan her zaman siz kazançlı

çıkarsanız, birincilik ipini siz göğüslersiniz.

Egebank'ın tüm Türkiye'ye yayılmış

şubelerinden biri size çok yakın.

Gelin, bugün konuşalım.

İyi hizmet için kendisiyle yarışan bir bankada,
daha mutlu olduğunuzu göreceksiniz.

EGEBANK
çözüm merkezi

Görüşler

Dr. ZAHİDE AYYILDIZ ONARAN

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Araştırma Görevlisi

Makroekonomik İstikrar İçin Büyüme ve Türkiye

II. Dünya Savaşı'ndan sonra önem kazanan ekonomik büyüme genel anlamı ile reel milli gelirdeki artış olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle milli geliri ölçmede kullanılan makro değişkenlerle ölçülür. Büyüme ve kalkınma hızları aynı olmakla birlikte kalkınma hızı anlam olarak daha içeriklidir. Ekonomik yapı değişikliklerini de kapsamaktadır⁽¹⁾.

Ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için; doğal kaynakların bulunabilirliği, sermaye mallarının birikimi, emek gücünün verimliliği olmalıdır. Ekonomik büyümeye çevre ve doğal kaynakların bulunabilirliği açısından baktığımızda; dünya nüfusunun hızlı artışı endüstrileşmenin yaygınlaşması, teknik gelişmelerin hızlanmasının

çevre üzerinde olumsuz etki yarattığını görmekteyiz⁽²⁾.

Bu negatif etkiler; doğal kaynak rezervlerinin sınırlı olması nedeniyle; yüksek ekonomik büyüme kaynakları tükenmesini hızlandırması, teknolojik gelişme doğadan, çevreden aldığı zenginlikleri suyu, havayı; artık ve çöp olarak geri vermesi⁽³⁾. Bir süre sonra doğa artık bu atıkları kabul edemeyecek duruma gelecek olacaktır.

Sermaye mallarının birikimi açısından baktığımızda ise; toplumun tasarrufa razı olması gerekmektedir. Kamu düzeninin para ve maliye politikaları yoluyla tasarruf ve yatırımı etkileyebildiği varsayılmaktadır. Burada önemli olan tasarrufun ne kadarının

kamu düzenine ne kadarının bireyle-re ait olduğunun belirlenmesidir⁽⁴⁾.

Ve "ekonomik büyüme" hedefinde katlanılması gereken maliyet sermaye yıpranmasıdır. Yani nasıl ki teknolojik gelişme doğa üzerinde hava kirliliği, su kirliliği, birçok türün yok olması gibi bir maliyet yaratıyorsa, sosyal yaşam üzerinde de bu tarz bir maliyete neden olur⁽⁵⁾.

Doğal büyüme oranı belirleyicileri reel faktörlerdir. Bu reel faktörler; nüfus artışı, teknolojik gelişmeler, reel gelirden yatırımlara ayrılan oran son olarakta ekonomik teşviklerdir.

Doğal büyüme hızı sağlanabildiğinde bu durum yatırımları arttıracak veya teşvik edecek, sonuç yatırımların verimliliği, iş potansiyeli yaratılması, işsizlik oranının düşmesi olacaktır. Reel GSMH'nin doğal büyüme oranıyla, doğal işsizlik oranı yakın ilişki içindedir. Doğal reel GSMH'deki artış doğal işsizlik oranını azaltır⁽⁶⁾.

İkinci olarak insanları tasarruf etmeye ve fon yaratmaya teşvik edecektir. Makro ekonomik büyüme istikrar içinde kendini besleyen büyümedir. Diğer bir deyişle kendi reel kaynaklarını yaratan ve verimli etkin kullanılan bir büyüme sürecini yakalayabilmek gereklidir. Bu bağlamda ihracatta büyümeyi sağlayacak reel bir kaynaktır diye bakmak doğru bir yaklaşım olacaktır.

Bu açıdan bakıldığında; geleneksel sanayinin rekabet gücünü artırmanın yönlerinin neler olduğunu gör-

mek gereklidir. Bunlar, yeni bir teknoloji kullanımı kullanılacak, bu teknoloji için yeni kaynağın gerekliliği, hangi sanayilerin, hangi kapasitenin ölçü alınacağına karar verilmesi ve bunun için yatırım yapılması, yatırımcılar için kaynak talebinin meydana gelmesi, problemlerin neler olduğudur⁽⁷⁾.

Görülmemektedir ki ekonominin büyümemesi demek kaynakların artmamasıdır. Kendi kendini besleyen büyüme süreci oluşmadıkça; zoraki tasarruf, zorlama vergi ve borçlanma yanlış stratejiler olarak seçilebilmektedir.

Yüksek büyüme hedefi; büyük tasarruf beklentisine ve kaynak ihtiyacı doğmasına, yatırımların verimsizliğine neden olmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik veya azgelişmişlik düzeylerine göre büyüme oranı değişiklik göstermektedir. Bunun nedenleri arasında gelişmiş ülkelerin başarısının temelinde iki değişmez unsur olan; makro ekonomik dengelerin kurulması ve bunların taviz vermeden uygulanmasıdır.⁽⁸⁾

Makro ekonomik dengelerin kurulması ve uygulanması durumunda ülke ekonomiye içeriden veya dışarıdan gelecek herhangi etkiye karşı daha güçlü olmaktadır⁽⁹⁾.

Kalkınma politikaları, teknolojik gelişme, işgücü verimliliğini hedef alan yaklaşımları tanımlanırken Türkiye açısından baktığımızda bunu görmediğimiz gibi aynı zamanda makro ekonomik sorunlarla karşı karşıya olduğumuz tesbit edilmektedir. Sağlam

bir ekonomik dengenin kurulamaması ve hedeflenen politikalarından siyasal menfaatler nedeniyle tavizler verilmesi olumsuz etki yaratmış ve yaratmaktadır.

1980'li yıllarda dışa açılmanın erken aşamasında olduğu gibi, reel devaluasyonlar, teşvikler, düşük ücretlerle ihracata dayalı, dış dünya ile entegrasyonu hedefleyen birikim, büyüme modelinin koşulları dönemin sonlarında ortadan kalkmıştır⁽¹⁰⁾.

1996 yılı için DPT'nin yapmış olduğu ekonomik saptamalarda; büyümenin iç tüketimindeki artıştan kaynaklandığı, dış talebin büyümeye katkısının negatif olduğu, yurtiçi talepteki canlılığın ithalattaki artışı beslediği, özel kesim üretimi % 11.5 kamu kesimi üretimi % 0.9 arttığı, ihracat artışının sınırlı kaldığı, ithalatının yüksek artış hızını koruduğu, AB ülkelerine yapılan ihracatın ortalamasının gerisinde kaldığı, ithalattaki artışında koruma oranlarının düşmesinden kaynaklandığı, bütçe gelirlerinin % 95, giderlerinin % 130 arttığı görülmüştür⁽¹¹⁾.

5 Nisan kararlarıyla alınan olumlu önlemlerden sapmalar meydana gelmiş Hazine'nin kullandığı avans miktarı 1996'daki ek mali bütçe nedeniyle tekrar artma eğilimine girmiştir.

İstikrar politikalarından uzaklaşmak ve iç talebe dayalı yüksek büyüme 1997 politikalarını tesbit ederken dikkatli davranmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. 1997'de yüksek büyüme amaçlayan genişlemeci politikaların uygulanması iç ve dış dengelerden olumsuz etki yaratarak yeni

bir darboğaza neden olması riski artıracaktır.⁽¹²⁾

Kaynak Harcama

Dengesiz Sabit

Fiyatlarla

% Değişim

Program

1996

Tahmin

1996

Kaynak Harcama Dengesiz Sabit Fiyatlarla % Değişim	Program 1996	Tahmin 1996
GSMH	7.5	4.0
Dış Kaynak	2.1	1.1
Toplam Kaynaklar Sabit Sermaye Yatırımları	9.5	2.8
Kamu	10.0	7.5
Özel	18.6	17.3
Stok Değişmesi	8.1	5.2
Kamu	-0.1	-0.6
Özel	0.3	0.2
Toplam Yatırımlar	-0.4	-0.8
Kamu	9.0	4.8
Özel	27.0	21.2
Toplam Tüketim	5.6	1.1
Kamu	9.6	2.1
Özel	8.2	5.4
	9.9	1.6

Kaynak: DPT

1996'da milli gelir (GSMH) % 7.9 oranında artmıştır. Anlam olarak Türk ekonomisinin % 7.9 büyüdüğünü ifade etmektedir. Ancak bu büyümenin % 7.2'si yurt içindeki mal ve hizmet üretiminin reel artışından kaynaklanmıştır. Türkiye için önemli olan gösterge GSMH rakamının büyümesidir. Mal ve hizmet üretiminin nasıl arttığını da GSYİH göstermektedir.⁽¹³⁾ İç talebe dayalı büyüme gerçekçi olmadığı gibi; enflasyonu uyarmak, ithalat yoluyla ödemeler dengesini etkileyerek döviz krizine yol açılması gibi sonuçlar doğabilecektir. Bu nedenle büyümenin üretim ve ihracatta dayandırılarak sağlanması gereklidir.⁽¹⁴⁾

GSMH'nin 1997 yılında cari fiyatlarla % 71.6 oranında artması beklen-

mekte, kişi başına gelir ise 2.947 dolar olması öngörülmektedir.

Değer artışının sektörel bazda dağılımında şöyledir:

GSMH ve Sektörler Arası Büyüme	Tahmin 1996	Program 1997
Tarım	2.8	3.0
Sanayi	6.9	4.5
Hizmetler	8.8	4.0
GSYİH	7.4	4.0
GSMH	7.5	4.0

Kaynak: DPT

Sonuç olarak; yüksek ekonomik büyüme hedefi, bu yanı içerisinde darboğazlara sebep olmaktadır. Ülkeler makro ekonomik dengelerini kesin olarak belirlemeli ve sürdürülmesi için tavizsiz olmalıdır. Bu iktisat politikalarının hedeflerine olan güvenirliliğin sürdürülmesine katkıda bulunacaktır. Gelişmiş ekonomilerin temel esaslarından biri de dengelerin iyi kurulması ve uygulanmasıdır.

KAYNAKÇA

1- KARAOSMANOĞLU Atilla, DPT 3. İzmir İktisat Kongresi "Gelişme Stratejileri ve Makroekonomik Politikalar" 1992.

2- DPT Mart 1997 Ekonomik Raporu.

3- ESER Uğur, "Türkiye'de Finansal Serbestleşme Deneyiminin Öğrettikleri ve Reel Ekonomi" İktisat Dergisi, 1997.

4- TÜSİAD, "1997 Yılına Giren Türk Ekonomisi", İst. 1997.

5- GÜNGÖR Tefvik, "Dünya Gazetesi" Nisan, 1997.

6- PARASIZ İker, "Makro Ekonomi" Ezgi Kitabevi, Bursa 1993.

7- EREN Ercan, "Makro İktisat" Bursa, 1993.

8- PUTZ Theodor, (Çev. Naci Kıpçak), "Kurumsal Ekonomi Pol. Temelleri". Der. 1994.

9- PARASIZ İker, "Para Politikası" Ezgi Kitabevi, 1993.

10- MISHKIN S. Frederic, "Money and Banking and Financial Markets".

DİPNOTLARI

1- PARASIZ İker, "Makro Ekonomi" Ezgi Kitabevi, Bursa 1994.

2- EREN Ercan, "Makro İktisat" Ezgi Kitabevi, Bursa 1993, s.f 12.

3- PUTZ Theodor, (Çev: Naci Kıpçak) Der Yayınevi İst. 1994, sf. 93.

4- MISHKIN Frederic, "Money and Banking and Financial Markets" USA, sf. 386.

5- PUTZ Theodor, a.g.e., s.f. 93.

6- EREN Ercan, "Makro İktisat" Ezgi Kitabevi Bursa, 1993, sf. 13.

7- DPT, 3. İzmir İktisat Kongresi "Gelişme Stratejileri" ve "Karaosmanoğlu Atilla" Makro Ekonomik Politikalar" 1992, sf. 290.

8- DPT, a.g.e., sf. 290.

9- DPT, a.g.e., sf. 292.

10- ESER Uğur, "Türkiye'de Finansal Serbestleşme Deneyiminin Öğrettikleri ve Reel Ekonomi" İktisat Dergisi, 1997, sf. 76.

11- ESER Uğur, a.g.e., sf. 76.

12- TÜSİAD, a.g.e., sf. 79.

13- GÜNGÖR Tefvik, "Dünya Gazetesi" Nisan 1997", 1997. sf. 2.

14- TÜSİAD, "1997 Yılına Giren Türk Ekonomisi" Ocak 1997, no. 97, 204.

24

Paranızı harcarken bile işletin.

Garanti'de bir E.L.M.A. Hesabı açtırın. Günlük nakit ihtiyacınızı belirleyin. Hesabınızdaki nakit fazlasını işletmek için şu yatırım ürünlerinden birini, veya birden fazlasını seçin: Dolar, Mark, Garanti Yatırım Fonları... Paranız, para kazanmaya başlasın.

Belirlediğiniz günlük nakit miktarını aşmanız mı gerekti? Sorun değil, aşılabiliyorsunuz. Aştığınız kadarı, seçtiğiniz yatırımdan otomatik olarak hesabınıza aktarılacak.

E.L.M.A. Hesabı'nı aç-

tırdıktan sonra, dilerse-
niz kira, elektrik, tele-
fon, su, doğalgaz fatura-
sı, taksit ve diğer düzenli
ödemeleriniz de sizin yerini-
ze hesabınızdaki yapılacak. Ay-
rıca, hesabınızda yapılan
tüm işlemleri ve yatırımla-
rınızın durumunu gösteren
bir ekstre, her ay adresi-
nize postalanacak.

E.L.M.A. Hesabı pa-
ranızı, sizin seçimlerinize
göre otomatik olarak yöne-
tecek. Siz, harcarken bile iş-
leteceksiniz. Böyle bir
hesabınız olsun istemez
misiniz?

**E.L.M.A.
HESABI**

GARANTİ

Başka bir arzunuz?

Ekonomik Göstergeler (İç)

Temmuz / 1997

	1995	1996	1997		
			Ocak	Şubat	Mart
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	13732.0	-	-	-	-
Banknot Miktarı (milyar TL)	223934.0	-	-	-	-
T.C. Merkez Bankası İç Kredileri (milyar TL)	206126.0	-	-	-	-
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL)	192790.0	-	-	-	-
BANKALAR (milyar TL)					
Toplam TL Mevduat	1297155.5	3294383.7	3252260.1	3540243.1	3613117.2
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	202144.7	474632.3	407868.3	449897.2	533661.0
Tasarruf Mevduatı	684904.3	1733118.2	1754319.7	1783413.6	1883709.0
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	52471.5	133919.9	104833.6	116140.9	129506.0
Vadeli Tasarruf Mevduatı	632432.9	1599198.3	1649486.1	1667272.7	1754203.0
Mevduat Sertifikası	6916.6	11207.6	11243.3	8536.7	5040.0
Resmî Kuruluş Mevduatı	36839.9	165741.0	210228.2	378944.4	200301.0
Bankalar Mevduatı	178367.7	485498.2	442229.7	456901.1	504833.2
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	187982.2	424186.2	426370.7	462549.9	485573.0
Döviz Tevdatı	1367626.8	2851132.0	3006678.4	3173346.3	3324874.4
Toplam Krediler	1738270.3	3860069.8	3937443.4	4316961.5	4568466.7
Tarım	326982.3	668826.0	670724.0	691353.0	713916.0
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	178290.2	351902.0	363570.1	508342.5	397723.0
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkar)	47242.0	72522.0	75797.0	79365.0	90323.0
Gayrimenkul	56350.0	77380.0	78221.0	7733.0	79557.0
Denizcilik	1562.0	4732.0	5.474.0	5773.0	6161.0
Turizm	7903.2	11770.0	11506.0	11803.1	12161.6
Diğer İhtisas Kredileri	1842.0	74766.0	81861.0	86424.0	98490.0
Ticari, Sınai, Sair	1118098.5	2598171.3	2650290.3	2856567.8	3170135.0
PARA ARZI (milyar TL)	396047.0	-	-	-	-
FİYATLAR (DİE; 1987 = 100, 1994 = 100)					
Toplam Eşya Fiyatları İndeksi (Genel)	8733.7	-	-	-	-
Tarım (Genel)	9313.7	-	-	-	-
İmalat Sanayii (Genel)	8403.9	-	-	-	-
Tüketici Fiyatları (Türkiye)	10962.3	-	-	-	-
Tüketici Fiyatları (İstanbul)	10718.2	-	-	-	-
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	35709.0	-	-	-	-
Dışsatım (FOB)	21635.9	-	-	-	-
İççi Dövizleri	-	-	-	-	-

Notlar: (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, altın stokunun yeniden değerlendirilmesinden doğan değer artışları dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Para arzı (M₁) dar tanımlıdır. (4) Fiyatlar, Ocak/1996'dan itibaren «1994=100» olarak verilmektedir. (5) Dışalım, dışsatım rakamları Şubat/1996, iççi dövizleri Ocak/1996 itibarıyla.

Görüşler

A. KADİR KÖKOCAK

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı

Küreselleşmede İktisadi Boyut

GİRİŞ

On birinci yüzyıldan bu yana devam edip gelen küreselleşme süreci, yirminci yüzyılda "küresel toplum" içindeki Avrupa egemenliğinin dominant özelliğinin zaafa uğramasını netice vermiştir. Ancak yerküre üzerinde çok sayıda farklı toplumların bulunmasına rağmen küresel bir toplumun oluşması Avrupa'nın yayılma seyri içinde meydana gelmiştir. Buradaki yayılma kavramı, Avrupa ve Amerikalıların önceden başka insan topluluklarıncı meskun bölgelere yerleşmeleriyle daraltılmayıp geniş anlamıyla, menşei Avrupa olan fakat bütün dünyada benimsenen iktisadi yapıları, siyasi ve askeri kurumları kapsamaktadır. Değişik ulusların birbirleri için gördükleri işlevler hem si-

yasî, askeri ve dini; hem de iktisadi alanlarda tezahür etmiştir.

Biz bu çalışmamızda küreselleşmeyi diğer unsurlardan soyutlayıp, sadece iktisat faktörüne indirgemeye değil de küreselleşme içerisinde iktisadi vurgulamaya çalışacağız. Meseleye aktüel popülaritesiyle yaklaşarak ulusların yoğun siyasi, sosyal ve iktisadi ilişkiler içerisinde girmelerinin karşılıklı bağımlılıklarını artırması suretiyle ortaya çıkan global entegrasyon ya da küresel toplum gerçeğini iktisadi çerçevede ele almanın dünya gerçekleriyle bağdaşacağı düşüncesini taşımaktayız. Bu düşünce etrafında çeşitli başlıklar geliştirmek suretiyle dünya perspektifinde bir ufuk turu yaparak küreselleşmenin dünyadaki seyrini ir-

delemenin oluşturduğu fikri alt yapıya iktisadi boyutu inşa etmek, bu yapıların de finans, ticaret ve üretim alanlarında bu boyuta yapılabilecek katkıları ele alınmıştır.

I. DÜNYADA KÜRESELLEŞME EĞİLİMLERİ

Küreselleşmeyi ülkelerin maddi ve manevi değerlerinin ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması olarak düşünürsek küreselleşme konusunda ülkeler arasındaki iktisadi, siyasi ve kültürel değerlerin geçişkenlik kazanması ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi farklı kültürel fenomenlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması ve bu tür ilişkilerin yoğunlaşması, ayrıca farklılıklardan yeknesaklığa doğru bir gelişmenin olduğu sonucuna varmamız mümkün olacaktır. Ülkelerdeki çeşitli piyasaların işleyiş biçimleri ve bu piyasaların birbirleriyle olabilecek bağlantıları hakkındaki ortak düşünceler, benimsenecek siyasi sistem, demokrasi, insan hakları, din ve laiklik, çevre bilinci gibi düşüncelerin ve pratiklerin evrenselleşmesi fikri bu kapsam içerisinde ele alınabilir.

Küreselleşme bir süreç ise karşı tepkilerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Karşılıklı ya da tek taraflı bir bağımlılık doğuran evrensel küreselleşmeye karşı tavır koyan tepkilerin etkinlikleri mevcut şartlarda zor gözükmektedir. Dünyanın içinde bulunduğu küreselleşme süreci uluslararası ve uluslararası ilişkiler düzeyindeki genişleme ve bu ilişkilerdeki yoğun-

laşma ile daha da güç kazanmaktadır.⁽¹⁾

II. Dünya Savaşı akabinde ortaya çıkan yeni dünya konjonktüründe yer alan işbirliği anlayışı çerçevesinde tecessüs eden küresel kurumlaşmalar küreselleşmenin pratik boyutunu oluşturmaktadır. Dönemin süper devleti ABD öncülüğünde dünya ekonomik, sosyal ve siyasi kulvarlarda küreselleşme yönünde uluslararası yapılanma sürecine girmiştir. ABD güdümünde Birleşmiş Milletler gibi siyasi; IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası iktisadi kuruluşlar ve GATT küreselleşmeyi hayata geçiren kurumlar olmuştur. Bu kurumlar dünya ekonomisinde küreselleşmenin alt yapısı niteliğinde olan piyasa kurallarının işlenmesini sağlayacak amaçlarla donatılmıştır. Bu kuruluşlar, anlaşmalar ve bunların faaliyetleri çerçevesinde dünyada hem bir küreselleşme, hem de bir dayanışma ortamı sağlanmak istenmiştir.

Yine bu dünya konjonktüründe küreselleşme eğiliminin bir bakıma tabii sonucu veyahut başka bir boyuttaki oluşuma diyebileceğimiz bölgesel entegrasyon hareketleri görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ideolojik temele dayanarak ağırlık kazanan kamplaşmalar daha sonra bölgesel oluşumlara yerini bırakmıştır. Bölgesel veya daha kapsamlı işbirliği arayışlarında başarıya ulaşanlar yanında bu mevzuda başarısızlıkla sonuçlanan hareketler de yaşanmıştır. Bir dünya gerçeği haline gelen bu işbirliği çabaları "tarihli ticaret, serbest ticaret bölgeleri, Gümrük

Birliği, ortak pazar, ekonomik birlik, uluslararası meselelerde birliktelik ve tam ekonomik hatta siyasi birleşme" gibi farklı versiyonlar içermektedir. Bazen, AB'de olduğu gibi uzun vadeli hedefler konularak kademe kademe siyasî bütünleşmenin yolları aranmaktadır.⁽²⁾

İktisadi kalkınma güdüsünün motive ettiği işbirliği, bütünleşme, ortaklık gibi farklı şekillerde tanımlanabilecek retorığı geniş uygulamalar ilk olarak 1950 ve 1960'lı yıllarda uluslararası ticaret alanında etkisini göstermeye başlamıştır. GATT sistemi içerisinde kodifiye edilen kurallar, uluslararası mal ticaretini bir disiplin altına almaya çalışmıştır. Yatırımların mali ve diğer hizmet piyasalarının entegrasyonunun süresi ise 1970 ve 1980'li yıllarda başlamış olup yine GATT içerisinde belirli kurallara tabi tutulmak aşamasındadır. GATT esasen başta ABD olmak üzere gelişmiş kapitalist ülkelerin dünya ticaretindeki mevcut rollerini muhafaza ve daha da etkinleştirme gibi bir hedefe matuf olmakla birlikte dünya ticaretinin gelişimi ve küreselleşmenin ivmesini artırmak bakımından da etkisi inkar edilemez.

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) kuruluşundan beri genel anlamda ülkeler arasındaki ticareti serbestleştirme çabasına dönük olduğu söylenebilir. Ancak bu çabanın sanayileşmiş ülkelerle sanayileşmekte olan ülkelere bakan yönleri farklıdır. GATT'ın sanayileşmiş ülkeler açısından fonksiyonu ifa ettiğini söylememiz mümkündür. Söz konusu ülkeler arasından, ticarete konan

tarife veya tarife dışı engeller kalkarak, ticaret hacminin artması sağlanmaktadır. GATT bu yönüyle iktisadî anlamda küreselleşmeye katkıda bulunmaktadır.

Sanayileşmekte olan ülkeler açısından ise aynı şeyi söylemek aynı oranda mümkün değildir. Rekabet dengesinin farklı olması GATT ibresini sanayileşmiş ülkeler tarafına çekmektedir. Eşit şartlarda dünya ticaret arenasına çıkılmadığı için sanayileşmekte olan ülkeler yapılan tarife müzakerelerinden zararlı çıkmaktadırlar. Güçlü oldukları ucuz emek, tarım ürünleri ve hammadde konularında sıkı koruma duvarlarıyla karşılaşmaktadırlar. Bu da dünya ticaretinin ağırlıklı olarak sanayileşmiş ülkeler arasında seyretmesinden dolayı dünya pazarındaki küreselleşme eğilimlerinin alanını daraltıcı bir fonksiyon ifa etmektedir⁽³⁾.

Küreselleşme ölçütünü bir bakıma sanayileşmiş ülkelerin belirlediğini söyleyebiliriz. Uluslararası ticaret sistemi içerisinde gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere imkan verdikleri ölçüde küreselleşme söznüsü olmaktadır. Dışa dönük bir büyüme modelinin işler duruma olabilesi için uluslararası ortamın buna uygun olması gerekmektedir. GATT çerçevesinde yürütülen çalışmalara bakıldığında Uruguay Round'una kadar dünya ticaretinin önemli bir bölümünün bu liberalleşme sürecinin dışında tutulduğu görülmektedir. Ne var ki sanayileşmekte olan ülkelerin üstün olduğu sektörlerde korumacılık eğilimlerinin sürmesi ve Uruguay Round'unun sonuçlandırılmaması halin-

de ticaretin liberalleşme sürecinin ileride daha da aksamaması söz konusu olabilecektir. Zira küreselleşmenin iktisadi boyutunu büyük ölçüde uluslararası ticaretin, liberalleştirilmesi belirleyecektir.

Yüzyılımızın son çeyreğinde hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerin tertip ettikleri ticaret politikalarında önemli bazı değişimler yaşanmıştır. Bu değişim bünyesinde dikkat çeken husus gelişmekte olan ülkelerin ticaretlerinin, liberalleştirilmesinden yana bir tavır koyarken, gelişmiş ülkelerin bu dönem zarfında daha kapalı ve korumacı bir ekonomik ilişki politikasını tercih ettikleri gözlenmiştir. Nitekim GATT'ın 1994'de açıkladığı istatistiklere göre Uruguay müzakerelerinin başladığı 1986 yılından 1992 ortalarına kadar gelişmekte olan altmış üç ülke daha ticaretlerini liberalleştirmişlerdir. İçinde Türkiye'nin de bulunduğu dünya ile entegrasyonu hedefleyen bu ülkeler, içe dönük ithal ikameci ekonomi-politik tavırlarından ve yüksek koruma duvarları arkasında üretmekten ve satmaktan vazgeçmeye başlamıştır.

Ticaretin liberalleşmesini amaçlayan gelişmekte olan ülkelerin bu eğilimlerinin altında yatan üç sebep vardır. Bunlar; gelişmiş ülkelerin teknolojik imkanlarından maksimum seviyede faydalanma, ihracat artışı sağlama ve ihtiyaç duyulan gerekli girdileri ve malları temin etmektir. Teknoloji üretmeyen ve başka alternatiflerden sağlayamayan bu ülkeler liberalleşme sürecinde doğrudan yabancı sermaye girişlerini hızlandırmak sure-

tiyle gelişmelerine ivme kazandırmak istemişlerdir. Yabancı sermaye girişiyle sağlanan yatırım artışı hazır tasarruf transferi, teknoloji girişi ve ihracat artışına yol açacaktır. İhracatın artmasıyla da ihtiyaç duyulan ithal girdileri sağlanacaktır. Liberalleşmenin altında yatan temel mantık budur. Ancak bu ülkeler dışa açıldıkları ölçüde dışa açılmalarını sınırlayan çeşitli türden baskılarla karşılaşmışlardır. Dış piyasalara ilk atıldıklarında bir reaksiyonla karşılaşmayan gelişmekte olan ülkeler bazı sektörlerde gelişmiş ülkeleri ve bunlara riayet etmeleri konusunda ciddi baskılara muhatap olmuşlardır. Bir bakıma dünya piyasalarındaki güç ve konumları arttıkça, bu ülkelerin uyması istenen uluslararası kurallar da artmıştır.

Gelişmiş ülkeler rekabet güçlerini kaybettikleri emek-yoğun imalat sektörleri olan tekstil, konfeksiyon, çelik, elektronik ürünler ve tarımsal ürünlerini çeşitli tarifeler, kotalar ve vergilerle korumaya almışlardır. Korumaya alınan sektörlerin sayısı dışa açılan ülkelerin sayısı arttıkça daha da artmaktadır. Bu artışın sürmesi ve kapalı sektörlerin açılmaması halinde ileriki dönemlerde ticaret hadlerinin gelişmiş ülkeler aleyhine seyretmesi kaçınılmaz olacaktır.

Dünyanın yaşamakta olduğu ve göz ardı edemeyeceğimiz doğal bir süreci vardır. İletişim teknolojisindeki hızlı gelişme ve üretim teknolojisindeki değişimler dünya ticaret trafiğini ister istemez yoğunlaştırmaktadır. Dünyadaki finansal piyasaların giderek kontrolden arınmaları da küresel

entegrasyona artı yönlü destek sağlanmaktadır. Dünya pazarlarıyla entegrasyonun kazandığı önemi çeşitli finansman istatistikler doğrulamaktadır. Finansal piyasalardaki gelişmeler ülkelerin dış ticaret sektöründeki gelişmelere bir paralellik göstermektedir.⁽⁴⁾ Uluslararası finansal gelişmeler daha çok dışa açık, liberal dış ticaret politikası güden ülkelerde gerçekleşmiştir. Ticareti liberalleştirme sürecine giren ülkeler dünya pazarına entegre olmak istemektedirler. Ancak bir taraftan GATT, diğer taraftan gelişmiş dünyanın bölgesel bloklaşmaları bu süreci yavaşlatmaktadır. Dünyanın içinde bulunduğu gerçek şu ki; uluslararası ticaret sistemi içerisinde gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere yer verdikleri ölçüde küreselleşme realize olmaktadır.

II. İKTİSADİ ALANDA KÜRESELLEŞME OLGUSU

Küreselleşmenin tarihsel sürecine bakıldığında yönlendirici ve sürükleyici iç dinamik olarak iktisadî olgunun olduğu görülmektedir. Tarihsel bir perspektif içerisinde finansal küreselleşme ile ilgili gelişmeler değerlendirildiğinde dönüm noktası olarak 1973'deki Bretton Woods sisteminin çöküşü dikkat çekecektir. AT, ABD ve Japonya merkezli yeni kutuplaşmaların ortaya çıkması, uluslararası finans piyasalarında yaşanan köklü değişimlerin etkisiyle merkez bankalarının monopolcü güçlerinin zaafa uğraması, dünya para ve sermaye piyasalarında rekabet artışı gibi iktisadî unsurlar bu hususta belirleyici olmuştur.

Yine son dönemde iletişimde yaşanan devrim sayılabilecek nitelikte olan gelişmeler uluslararası ticaret ve rekabetin artması ve teknolojik gelişmedeki baş döndürücü sürat; ulusal ekonomilerin etkilerini azaltarak, uluslararası bütünleşmeyi ve küresel yapılanmayı ön plana çıkarmaktadır.

Finansal piyasalar 1970'li yılların sonunda sınırlayıcı düzenlemelerden arındırılmasıyla birlikte uluslararası piyasalarda büyük değişiklikler yaşanmıştır. Uluslararası işlemlerin çeşitliliğinde ve hacminde hızlı bir büyüme olmuştur. Finansal hizmetler en hızlı gelişen sektörlerden biri haline gelmiştir. İçe dönük yapıdan karşılıklı bağımlılık sürecine geçişin ön plana çıkmasıyla birlikte ulusal düzeyde geliştirilen ekonomik modellerin yerine bu bütünleşme hareketlerini de içeren çalışmalar, karşılıklı etkileşimleri kapsayan modeller fazla kabul görmüşlerdir.

Sermaye piyasalarında küreselleşmenin arttığı 1980'li yıllar, düzenlemelerin kaldırıldığı, sermaye piyasalarının liberalleştiği, enflasyon oranlarında düşüşlerin gözlemlendiği, bankalar arası rekabetin arttığı bir dönem olmuştur.

A- ÜRETİMDE KÜRESELLEŞME

Üretimde küreselleşme, üretici firmaların uluslar aşırı yatırım maliyetleri ve iştirakler, fason imalat anlaşmaları ve başka yöntemlerle mal ve hizmet üretim faaliyetlerini kendi ülkeleri dışında yaymadır.⁽⁵⁾

Robert R. Reich'in "The World of Nations" adlı eserinde, gelecekte "ulusal şirketler" hatta "ulusal mallar" olmayacağı ifade edilmektedir.⁽⁶⁾ Buna göre geleceğin ekonomilerinde pek az mamulün belirgin maliyeti olacaktır. Küresel ağlar içinde mamuller birer uluslararası bileşimdir. Uluslararası mübadele konusu olan mallar nihai mallardan ziyade ihtisaslaşmış problem çözücü hizmetler (araştırma, ürün tasarımı, fabrikasyon), problem – teşhis hizmetleri (pazarlama, reklamcılık, müşteri danışmanlığı) ve aracılık hizmetleridir (finansman, teftiş, taahhüt); bunların yanı sıra belirli rutin komponentlerle bazı hizmetler sayılabilir ve bütün bunlar değeri ortaya çıkaracak şekilde birleştirilir. Mesela, hassas buz ekipmanı İsviçre'de tasarlanmakta, Kanada'dan finanse edilmekte ve sırasıyla Cleveland ile Danimarka'da montajı yapılarak Kuzey Amerika ve Avrupa'da dağıtımını yapılmaktadır; aletlerin imalinde kullanılan alaşımın moleküller yapısı Delaware'de araştırılıp patenti alınmakta ve Japonya'da imali yapılmaktadır. Reklam kampanyası İngiltere'de tasarlanmakta, filmler Kanada'da çekilmekte, İngiltere'de seslendirilmekte ve New York'ta tab edilmektedir. Mamullerin tek bir milliyetlerinin olamayacağına ilişkin gelecek tahminimiz aslında sayısını çoğaltacağımız yukarıdaki örnekten de anlaşılacağı üzere günümüzde kısmen realize olmuş durumdadır.

Üretim örgütlenmesinin mekan-sal sınırlarını azaltan teknolojik gelişmeler iletişimi, bilgi saklamayı ve işlemeyi hızlandırıp kolaylaştırdığından,

üretimi daha uzaktan ve daha süratli denetlemek, yönetmek, sipariş alıp vermek mümkün hale gelmiştir. Bunun yanı sıra konteyner taşımacılığında ve hava taşımacılığındaki gelişmeler hem taşımayı kolaylaştırmış, hem de maliyetleri düşürmüştür.

Telekomünikasyon ve taşımacılıktaki yüksek performans sayesinde dünyanın küçülmesiyle birlikte, bir ülkedeki firma başka ülkelerdeki müşterilere en yüksek değerleri sağlamak için becerilerini başka ülkelerdeki mukim insanların becerisiyle birleştirebilmektedirler. Küresel ağın lifleri bilgisayarlar, faks makineleri, uydular, yüksek çözünürlü monitörler ve modemlerdir; bunların hepsi de dünyanın lisansör ve satıcıları birbirlerine bağlamaktadır.

Üretimin küreselleşmesinin farklı şekilleri vardır.⁽⁷⁾ Bunlardan bazıları şunlardır:

– İletişim ve taşımacılık kolaylığı sayesinde üretimin bazı birimlerinin başka ülkelerde gerçekleştirilmesi.

– Yeni iletişim imkanlarından yararlanarak, işletmelerde dikey entegrasyonu azaltmak, fason imalat yaptırmak ve az stokla çalışmak suretiyle maliyetleri düşürmeye çalışmaktır.

– Tüketim mallarında ürün farklılaşması rekabetini şiddetlendirmektedir.

– Mikro elektronikteki gelişmenin açtığı otomasyon imkanlarından yararlanarak, ölçmeye dayanan işlerde insanın algı organları yerine alet kullanmak suretiyle kalite standartlaşmasında rekabet etmektedir.

Üretimi küreselleştirmenin şartı olarak alınacak bu tedbirler verimi artırıcı nitelikte olacaktır.

B- TİCARETTE KÜRESELLEŞME

Ticaret olgusu küreselleşmeyi sağlayacak belirleyici temel unsurlardan biridir. Ülkeler arası ekonomi teorisinde bazı iktisatçılar serbest ticaret rejiminin ülkelerin refah seviyesini en çok artıran rejim olduğunu savunurlar. Bunlara göre, tam rekabet ve serbest ticaret rejimi dünya refahını en yüksek düzeye çıkarması bakımından en iyi politikalarıdır. Serbest ticaret dünya refahını maksimize ettiğine göre dış ticaret kısıtlamalarının kaldırılması da, serbest ticaret yönünde bir adım olduğu için, dünya refahına katkıda bulunacaktır.⁽⁸⁾ Ticaretin bu özelliği kalkınma hecesinde olan ülkelerin iştahını kabartmıştır. Çok taraflı ticari ilişkilerin gelişmesi küreselleşmeye hız kazandırdığı gibi, benzer özelliklere sahip, aynı coğrafi bölge içerisinde olan ülkeleri, güçlerini birleştirici yoğun bölgesel ilişkilere sevk etmektedir. Bölgesel entegrasyon hareketleri ise, gelecekte meydana gelecek bir küreselleşmeye, geniş çaplı serbest ticaret ortamına geçişin bir aşamasını oluşturmaktadır.

Günümüz dünyasında yaygınlık kazanan ekonomik bütünleşmeler, önce uluslararası ticaret alanında etkisini göstermeye başlamıştır. GATT sistemi içerisinde kodifiye edilen kurallar, uluslararası mal ticaretini bir disiplin altına almaya çalışmıştır. 1970 ve 1980'li yıllarda başlayan mali ve diğer hizmet piyasaları ile yatırımların

entegrasyonu süreci ise, yine GATT Uruguay Round'u çerçevesinde belirli kurallara bağlanmıştır. Bütün bu gelişmeler görünüşte bölgeselleşmeyi akla getirirse de neticede ve özünde küreselleşmeyi besleyici ve artırıcı bir özelliğe haizdir. Bölgeselleşme bu anlamda küreselleşmenin karşısında gözükse de, aslında bölgeler arasındaki ekonomik ilişkiler arttıkça küreselleşme için doğal bir ortam yaratılmış olacaktır.⁽⁹⁾

Gelişmiş ülkelerde bloklaşma sürecinin hızlanması bloklar dışında kalan ülkelerin liberalleşme çabalarını zorlaştırmaktadır. Bu ülkelerin aktif bir dış ticaret ve sanayileşme politikası yürütmeleri halinde ancak bu zorluğu aşmaları mümkün olacaktır. Ticareti liberalleştirmeyi öngören bir programa geçilmesi ve bu politikanın sürdürülmesi ancak çok iyi düşünüldüğü, iyice araştırıldığı takdirde anlam kazanır. Küreselleşen bir dünyada ülkelerin otonom dış faktörlerin etkisinden arınmış iktisat politikaları yürütmeleri zorlaştığından alternatif politikaların ne olduğunun bilinmesi ve başka ülkelerin deneyimlerinden ders alınması şarttır.

Küreselleşme akımını besleyen kaynaklar ticaret, seyahat ve iletişim teknolojisi alanında son yıllarda meydana gelen patlamadır. Dünya çapındaki liberalleşme, ideolojik blokların yıkılışı sayesinde kalıcı hale gelme umudu veren barış ve bir yığın kurumsal iyileşme dünya ticaretinde, ülkeler arası seyahatte ve iletişimde müthiş sıçramalara yol açmıştır.

İletişim teknolojisinde meydana gelen ve karşılıklı etkileşimi sağlayan gelişmeler, dünyanın her yerinde evrensel standartta bir "tüketim özlemi" yaratmıştır. Bu durum, bir taraftan milli gelirin ve toplumsal refahın hızla artırılmasını ve uluslararası standartta mal ve hizmet üretilmesini zorunlu kılarken, diğer taraftan uluslararası mal alışverişine ivme kazandırmaktadır.

Yaşanan iletişim teknolojisi sayesinde bütün dünya büyük bir "oditoryum" haline gelmiştir. Genellikle Batı ülkelerinin hakimiyeti altında bulunan iletişim kuruluşları bu oditoryumda oturan dünya insanlarına sürekli olarak belli bir hayat tarzını telkin etmektedir. Bu hayat tarzını belirleyen tüketim unsurlarını da yine dünya insanına iletişim araçları hem tanıtmakta, hem de özendirmektedir. Bu durum ülkeler arasındaki mal akımını hızlandırarak küresel bir ortam oluşturmaktadır.

Dünyada ticaretin ulaştığı global durumu açıklaması bakımından birkaç örnek yararlı olacaktır:

– İsveç'in mobilya firması IKEA'nın 19 ülkede 80 satış mağazası vardır. Bu firma her yıl 12 dilde 50 milyon katalog dağıtmaktadır.

– Mısırlıların sahip olduğu HARRODS satışlarının % 40'ını İngiltere dışındaki müşterilere yapıyor. ABD'ne her yıl 145.000 ton Fransız Şeftalisi, Hollanda Turpu, İngiliz Çileği, Rus Mantarı, İsrail limonu satıyor.⁽¹⁰⁾

Artan dünya hizmetleri, yaygınlaşan seyahat ve patlayan iletişim sayesinde insanlar gördükleri, duydukları ve başka ülkelerde denedikleri ürünleri istemeye başlamışlardır. Tüketicilerin ürün ve hizmet tercihlerinde alışılmış ulusal ve bölgesel farklar kaybolurken ortaya dünya standartları çıkmaktadır.

C- FİNANS PİYASASINDA KÜRESELLEŞME

Dünyada iktisadi faaliyetlerin, bir çok alanında yaşanan küreselleşme olgusu finans piyasalarında da yaşanmaktadır. Bu alanda özellikle Bretton Woods sistemi ile başlayan ciddi ve kurumsal gelişmeler finans sektörünün dünya ölçeğinde ele alınmasını sağlayacak küresel bir boyut kazandırmıştır. IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlar sektörün uluslararası platformda yaygınlaşmasını hedef alan fonksiyonlar üstlenmişlerdir.

Finansal küreselleşme ile ilgili dönüm noktası niteliğinde olan gelişmeler 1973'de Bretton Woods sisteminin çöküşü ile yaşanmıştır. Dolar–Altın ilişkisinin kesilmesi, ABD etkinliğinin AT ve Japonya ile birlikte paylaşılacak üçlü çerçevede yeni bir kutuplaşmayı netice vermiştir. Bu dönemde uluslararası finans piyasalarında görülen önemli gelişmeler merkez bankalarının para politikalarında radikal değişikliklere sebep olmuştur. Uzun bir süredir ulusal düzeydeki para arzı üzerinde tekelleri eğilimlerini istedikleri gibi hayata geçiren merkez bankaları yeni dönemde bu piyasalarda iş gören özel ve kamusal yeni

rakiplerle rekabet pozisyonuna girer olmuşlardır. Bu dönemde finansal piyasalar sınırlayıcı düzenlemelerden kurtarılmış olarak işleme başlamıştır. Dünya para ve sermaye piyasalarında artan rekabet şartlarında para ve sermaye bölgesel engelleri aşarak uygun yer arayışlarına girmiştir. Bu nedenle de ulusal otoriteler uluslararası finansman alanında kendi ülkelerinin payını korumak ve artırmak için sürekli rekabet hali yaşamaktadırlar.

Uluslararası finans piyasaları 1980'li yıllara geldiğinde birçok bakımdan önemli bir değişim sürecine girmiştir. Finansal hizmetler en hızlı gelişen sektörlerden biri haline gelmiştir. uluslararası işlemlerin çeşitliliğinde ve hacminde hızlı bir büyüme olmuştur. Küresel karakteri daha da belirginleşen sermaye piyasaları bir taraftan düzenlemelerden sıyrılırken diğer taraftan da liberalleşme yönünde ciddi gelişmeler kaydetmiştir. Bu dönemde enflasyon oranlarında düşüşler yaşanmış, kâr marjları azalmış ve bankalar arası rekabet artmıştır.

1990'lı yıllara geldiğinde ise finansal piyasaların küresel alanlarının daha da genişlediğini görmekteyiz. Demirperde ülkelerindeki ekonomik ve siyasal çöküntü, Doğu Avrupa ülkelerinin dışa açılması ve iki Almanya'nın birleşmesi uluslararası finans piyasasına canlılık kazandırmıştır. Ülkelerin modern ve etkin bir ekonomik yapı doğrultusunda gelişme kaydettikleri ölçüde finansal yapılarında da küresel nitelikleri belirginlik kazanmıştır.

Uluslararası finans piyasalarındaki küreselleşme olgusunun temelinde yatan belirleyici hususlar olarak;

– Gelişmiş ülkelerdeki finans piyasalarının liberalize olmaları, uluslararası rekabete açılmaları, iletişim teknolojisindeki gelişmelerin etkisi ile çok bilgiye ucuz bir şekilde ulaşılması, gelişmiş batı karşısında uzak doğu kaplanlarının yüksek performansı, finansal araçların çeşitlilik kazanması ve kurumsal yatırımcıların finans piyasalarındaki rollerinin artması gibi her biri detaylı açıklamaları gerektiren başlıkları sayabiliriz.⁽¹¹⁾

SONUÇ

Yirmi birinci yüzyılın eşliğinde dünya, geleneksel ideolojik bloklaşmaların ortadan kalktığı üretim, ticaret ve finans alanlarındaki çok taraflı gelişmelerle liberal eğilimlerin güç kazandığı, teknolojik gelişmenin engellenemeyecek şekilde köklü değişimlere yol açtığı bir sürece girmiştir. Bu süreç her geçen gün daha bir ivme kazanmaktadır. Mal ve finans piyasaları ulusal sınırları sürekli zorlamakta ve ülkelerin boyutlarını aşmaktadır. İletişim ve ulaştırma teknolojisinde kat edilen merhale ise, bir taraftan bu sürecin doğal bir sonucu olurken, diğer taraftan da hareketi sağlayan bir motor gibi dünyayı ekonomik, politik ve kültürel bir küreselleşmeye doğru zorlamaktadır. Yaşanan bu küreselleşme demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve liberalizmin oluşturduğu mümbit bir zeminde gelişmektedir. Özellikle iletişim teknolo-

jisinde yaşanan gelişmeler karşılıklı etkileşimi sağlayarak dünyanın her yerinde evrensel standartta mal ve hizmet üretimini zorunlu kılmıştır.

Finans, ticaret ve üretim ilişkilerinin tüm dünya genelinde gelişme kaydetmesi, küreselleşmede iktisadi enstrümanların ne kadar ağırlıklı olduğunu vurgulamaktadır. Küreselleşmeye hız kazandıran bu enstrümanlar benzer özelliklere sahip, aynı coğrafi bölge içerisinde olan ülkeleri, güçlerini birleştirici yoğun bölgesel ilişkiler içerisine de itmektedir. Bölgesel entegrasyon hareketleri oluşturduğu geniş çaplı serbest ticari ve mali bütünleşme ortamıyla gelecekte meydana gelecek küreselleşme üzerinde olumlu tesirler icra etmektedir. Küreselleşme rüzgarının palazlandığı batı blokları dışında kalan ekonomilerin rekabet güçleri karşısında zorlanan gelişmiş ülkeler, ekonomik ve sosyal sorunlarla karşılaştıkları ölçüde içlerine kapanmak ve korunma refleksi göstermektedirler. Buna rağmen bölgesel entegrasyonlar, çok taraflı liberalleşmenin güçlenmesine zemin hazırladıkları ve sürecin ileride genelleşmesini sağlayabildikleri ölçüde küreselleşme adına kaygı verici bir özellik arz etmeyeceklerdir.

KAYNAKÇA

- Dr. Metin Eriş, Zaman, 22 Kasım 1996
- ERTÜRK, Emin; "Ekonomik Entegrasyon Teorisi ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu Entegrasyonlar", Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1993

- DPT; "Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler", DPT Yayınları, Ankara, 1995

- REICH, Robert; "Küresel Ağlar", (Terc: Mustafa Özel), İZ Yayıncılık, İstanbul, 1994

- SEYİDOĞLU, Halil; "Uluslararası İktisat Teorisi, Politika ve Uygulama", Güzem Yayınevi, İstanbul, 1988.

- KARLUK, S. Ridvan; "Avrupa Birliği ve Türkiye", İstanbul, 1996

- KOÇ, Ahmet N.; "Globalleşme Kaynakları ve Etkileri" Boğaziçi Üniversitesi İ.İ.B.F., İstanbul, 1995

- ÖZEL, Mustafa; "Küresel Rekabet", İZ Yayıncılık, İstanbul, 1994

DİPNOTLARI

1- DPT,1

2- Dr. Metin Eriş, Zaman, 22 Kasım 1996.

3- ERTÜRK, Emin; "Ekonomik Entegrasyon Teorisi ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu Entegrasyonlar", s. 187, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1993.

4- DPT; "Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler", S. 41, DPT Yayınları, Ankara, 1995.

5- a.g.e.s. 10.

6- REICH, Robert; "Küresel Ağlar", (Terc: Mustafa Özel), İZ Yayıncılık, İstanbul, 1994.

7- DPT; "Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler", S. 10, DPT Yayınları, Ankara, 1995.

8- SEYİDOĞLU, Halil; "Uluslararası İktisat Teorisi, Politika ve Uygulama", s. 362, Güzem Yayınevi, İstanbul, 1988.

9- KARLUK, S. Ridvan; "Avrupa Birliği ve Türkiye", İstanbul, 1996.

10- KOÇ, Ahmet N.; "Globalleşme Kaynakları ve Etkileri" Boğaziçi Üniversitesi İ.İ.B.F. İstanbul, 1995.

11- DPT; "Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler", s. 23, DPT Yayınları, Ankara, 1995.

—
**Koçbank,
9000 yıl öncesine
ışık tutuyor.**
—

**Çatalhöyük'te kazı çalışmaları 31 yıl aradan sonra
Koçbank'ın da katkılarıyla yeniden başladı.**

Çatalhöyük, uygarlıklar beşiği Anadolu'nun tarihine ışık tutan, dünyanın en önemli arkeolojik merkezlerinden biri. Dünya Anıtlar Vakfı tarafından korunması, parasal destek sağlanması gereken 30 anıt arasına alındı. Ve Çatalhöyük'te kazılar 31 yıl sonra yeniden başladı. Bilim adamları, en yeni teknolojik yöntemlerle yürütülen kazı çalışmasının bir çok konuda insanlık tarihine ışık tutacağını belirtiyor. Koçbank, dünyanın ilgiyle izlediği, uluslararası marka ve kurumların desteklediği bu projenin ana sponsoru olmaktan gurur duyuyor.

 KOÇBANK

EKONOMİK GÖSTERGELER DIŞ DÜNYA (TEMMUZ 1997)

Ülkeler	GSYİH*	Tüketici Fiyatları*	Ücretler Kazançlar*	İşsizlik Oranı (%) (En Son)	Dış Ticaret Dengesi** (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Cari İşlem Dengesi** (Milyar \$) (Son 3 Ay)	Faiz Oranları (%)	
							Para Piyasası (Son 3 Aylık)	Kredi
A.B.D.	4.1	2.2	3.8	5.5	-197.2	-166.3	5.41	8.50
Almanya	2.8	1.6	1.3	10.2	67.1	-18.5	3.00	4.55
Avustralya	2.4	1.3	3.4	8.5	-0.3	-14.3	5.50	9.00
Avusturya	0.3	1.7	5.0	7.0	-9.5	-7.9	3.24	6.50
Belçika	1.7	1.6	1.2	13.0	10.6	15.4	3.48	7.00
Danimarka	3.3	2.1	3.8	8.8	5.0	1.6	3.30	6.00
Fransa	0.9	0.9	2.9	12.3	20.0	24.6	3.19	6.30
Hollanda	2.1	2.2	2.2	6.7	16.8	21.1	2.25	4.75
İngiltere	3.0	2.6	4.5	7.7	-16.4	0.1	6.06	7.50
İspanya	2.9	1.5	4.1	22.9	-18.3	9.7	5.31	7.25
İsveç	1.6	0.3	6.3	7.1	17.1	5.8	4.00	5.40
İsviçre	-1.0	0.6	1.3	4.5	0.4	19.7	1.44	3.25
İtalya	-0.5	1.6	4.5	11.9	43.7	43.3	7.00	9.38
Japonya	2.6	1.9	2.4	3.4	81.2	66.8	0.46	1.63
Kanada	2.8	1.5	4.5	9.4	25.4	1.6	2.81	4.75

Açıklamalar: (b.d.) = Belli Değil. Kaynak: The Economist, 4 Temmuz 1997.

(*) Yıllık Yüzde Değişim.

(**) Avustralya, Fransa, İngiltere, Japonya, A.B.D. ve Kanada için İthalat F.O.B., İhracat F.O.B.; Diğerleri için C.I.F / F.O.B.

Sermaye Piyasası

Doç. Dr. MEHMET BOLAK

İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi

"Refah" bitti, "Mesut" günler başladı

Uzun süredir, gitti gidecek gözüyle bakılan Refah-Yol koalisyonun tüm mali piyasalar ve dolayısıyla borsa üzerinde de yaratmış olduğu gerginlik havası, borsa indeksinin, düşüşe meyilli, yatay bir seyir izlemesine neden olmakta, Ocak ayı sonlarında ulaşılmış olan değerlere bir türlü yaklaşamamaktaydı. Haziran ayı ortalarında, başbakan Erbakan ile başbakan yardımcısı Çiller arasında, erken seçim kararı alınması koşuluyla, başbakanlığın devri konusunun gündeme gelmesi, koalisyon ortaklarının yanlış hesabı sonucunda hükümetin düşmesi neticesini ortaya çıkarmış, toplumun birçok kesimi gibi, borsa da bu olaya olumlu tepki vermiştir.

Erbakan'ın istifa edip, görevi Cumhurbaşkanı'na iade etmesinin ardından, yeni hükümeti kurmakla kimin görevlendirileceği sorusu zihinleri bir süre meşgul etmiş, eski hükümet ortakları bu görevin Tansu Çiller'e verilmesi gerektiğini savunur ve beklerken, muhalefet cephesi ise görevin ikinci büyük partinin genel başkanı olan Mesut Yılmaz'a verilmesini beklemekteydiler. Sonuç olarak, "20 Haziran 1997 Cuma" günü sabahı, Demirel'in Yılmaz'ı akşamüstü köşke çağırdığı haberinin yayınlanması borsada yükselişe neden olmuş, yatırımcıların tercihinin de bu yönde olduğunu göstermiştir. Seans kapanışından sonra yapılan görevlendirme, etkisini, "23 Nisan 1997 Pazartesi" günü göstermiş, yüksek bir işlem hacmiyle birlikte, 132 puan yükselerek 1.774 puana ulaşan ve yeni bir zirve oluşturan borsa Ulusal-100 indeksi, yatırımcıların yeni hükümet oluşumuna şimdiden güvenoyu verdiklerinin kanıtını oluşturmuştur. Sonraki günlerde, hızlı yükselişin ardından doğal olarak bir miktar kâr realizasyonu amaçlı satışlar gelmiş, Refah Partisi ve Doğruyol Partisi liderlerinin katı tutumları ve milletvekillerinden imza toplayarak Yılmaz liderliğindeki bir hükümete güvenoyu vermeyecekleri yolundaki açıklamaları da olumlu havayı bozan faktörler olmuştur. Ancak "27 Haziran 1997 Cuma" günü, her iki partiden gelen istifa haberleri, Yılmaz hükümetinin güvenoyu alabileceğinin yeni bir kanıtını oluşturmuş, 50 milyona yaklaşan işlem hacmi ve 110 puanlık artışla, İMKB Ulusal-100 indeksi yeni bir zirve yapmış, günü 1.815 puanla kapatmıştır. Bu değer, Mayıs ayı sonuna göre % 13.79 oranında bir artışı ifade etmektedir.

Temmuz ayının ilk günlerinde, yeni hükümet listesinin onaylanmasıyla birlikte, İMKB Ulusal-100 indeksinin 2.000 puana doğru gideceği ancak bu seviyelerde önemli bir dirençle karşılaşacağı beklenmektedir. Yeni hükümet oluşumu toplumun önemli bir kesiminde büyük bir rahatlık yaratacak olmakla birlikte, kısa süre sonra bu hükümetin icraatları önem kazanmaya başlayacaktır. Para ve maliye politikalarında önemli adımlar atılması, enflasyon hızının yavaşlatılarak faiz oranlarının düşürülebilmesi, devletin iç borçlanma sorununa çözümler getirilebilmesi toplumun bu hükümetten beklentileri arasındadır. Yaz aylarında döviz fiyatlarındaki artışın yavaşlayacak olması yeni hükümetin şanslarından biridir. Şimdilik, icraat hükümetinden ziyade, seçime hazırlık hükümeti gözüyle bakılan yeni oluşumun olumlu bir icraat sergileyip toplumun beklentilerine cevap verebilmesi halinde uzun soluklu olmaması için de neden yoktur.

Borsadaki genel artışa paralel olarak, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi indeksi de "27 Haziran 1997 Cuma" günü kapanış fiyatları itibariyle 526.546,21 puana ulaşmış, Mayıs ayı sonuna göre % 12.46 oranında artış göstermiştir. İndeks kapsamındaki 40 hissenin 34'ünün değeri artarken, Yapı Kredi Bankası değerini korumuş, 5 hisse de değer kaybetmiştir. Ayın en başarılı ve en başarısız hisseleri Tablo 1 ve 2'de görülmektedir. Temmuz ayında, hükümetle ilgili gelişmeler yanında, şirketlerin 6 aylık bilançoları da hisse fiyatları üzerinde etkili olacaktır.

Genel olarak içinde bulunduğumuz dönem, Bira, Boya, Çimento, Gübre, Turizm sektörlerinin performanslarının yüksek olduğu bir dönemdir.

Sermaye Artırımları

Şirketlerin sermaye artırımları, Mayıs ayında olduğu gibi, Haziran ayında da hızlı bir şekilde devam etmiş, 25 şirket sermaye artırımını gerçekleştirmiştir. Bu şirketlerin eski sermayeleri, sermaye artırımları ve yeni sermayeleri Tablo 3'de verilmiştir.

Haziran ayında, kayıtlı sermaye tavanı yükseltimleri Sermaye Piyasası Kurulu tarafından onaylanan 2 şirketten, Medya Holding'de kayıtlı sermaye tavanı 5 trilyon

Tablo 1: Haziran Ayının En Başarılı Hisseleri

Dergi İndeksi Kapsamında	Verim (%)	Diğer	Verim (%)
Teletaş	44.00	Erciyas Bira	45.63
Kartonsan	43.75	Mutlu Akü	36.00
Olmuksa	39.02	Nergis Hol.	33.87
Kav	36.99	Aselsan	33.33
Bolu Çim.	36.32	Borusan	32.81
Erdemir	26.32	Tofaş Oto Fab.	31.33
Çukurova El.	24.39	Dardanel	29.17
Sarkuysan	23.64	Tüpraş	28.18
Yasaş	22.54	Egs Dış Tic.	27.27
Arçelik	22.22	Marmaris M.O.	25.86

751.2 milyar liradan, 15 trilyon liraya yükselmiş Parsan'da ise kayıtlı sermaye sisteme geçilmiş ve tavan 3 trilyon lira olarak belirlenmiştir.

Son aylarda borsada işlem görmeye başlayan boya sektörü şirketlerine, Haziran ayında bir yenisi eklenmiş, Bayraklı Boya hisseleri, "6 Haziran 1997 Cuma" gününden itibaren Borsa Ulusal Pazarı'nda 7.500 TL. baz fiyatla işlem görmeye başlamıştır. Böylece borsada hisseleri işlem gören şirket sayısı 240'a yükselmiştir.

İndeekte Değişiklik

Borsa Yönetim Kurulu'nun 106.1997 tarihli toplantısında aldığı kararla, 1 Temmuz 1997 - 30 Eylül 1997 tarihleri arasında İMKB.Ulusal-100 İndeksinin oluşturulmasına esas teşkil edecek hisselerde değişikliğe gidilmiş 12 hisse indeks kapsamından çıkarılırken, 12 yeni hisse indeks kapsamına alınmıştır. Bu hisselerin dökümü Tablo 4'de verilmiştir.

Öte yandan, 30 Haziran 1997 Pazartesi gününden itibaren, tüm fiyat indekslerinin, seans süresince sürekli olarak yayınlanması kararlaştırılmıştır. Bugüne kadar seans süresince yalnızca, İMKB Ulusal-100, Ulusal-Sınai, Ulusal Hizmetler ve Ulusal-Mali indeksleri yayınlanmaktaydı.

Kasa Hisseleri

Bu yazımızda fikir jimnastiği niteliğinde üzerinde durmak istediğimiz bir konu, şirketlere, borsada tedavül eden hisselerini, borsa kurallarına uygun olarak, zaman zaman satın alma ya da tekrar satma hakkı tanınmasını yaratabileceği etkilerdir. Kastedtiğimiz şirket ortaklarının bireysel alım - satımları değil, tüzel kişilik olarak şirket hesabına yapılacak alım-satımlardır. Şirketin, piyasadan hisse senetlerini toplaması halinde, bilanço pasifindeki "semaye" kaleminin, "tedavüldeki hisseler" ve "kasa hisseleri" alt başlıklarında toplanması, diğer bir deyişle "Tedavüldeki hisseler = Sermaye - Kasa hisseleri" gibi bir gösterime gidilmesi, satın alma için nominalin üzerinde ödenecek bedellerin "kasa hisseleri iskontosu" gibi bir kalemde gösterilecek (pasifte, negatif kalem), yeniden satım halinde de "emisyon primleri"ne dönüştürülmesi mümkündür. Şirketlere böyle bir olanak sağlanmasının yaratabileceği bazı etkilere aşağıda değinilmeye çalışılmıştır.

Tablo 2: Haziran Ayının En Başarısız Hisseleri

Dergi İndeksi Kapsamında	Verim (%)	Diğer	Verim (%)
Ege Bira	-6.76	Netaş	-10.53
Çelik Halat	-3.38	Köytaş	-5.06
Brisa	-3.00	Gediz İplik	-5.00
T. Garanti B.	-1.75	Kent Gıda	-3.85
Döktaş	-1.28	Erbosan	-0.11
Yapı Kredi B.	0	Vakıf F.K.	0

– Şirket, hisselerinin piyasa fiyatı düştüğünde borsadan toplayarak ve fiyatlar yükseldiğinde satarak, hem fiyat dalgalanmalarını kontrol etmek hem de sermaye maliyetini düşürmek imkanlarını bulabilecektir.

– Portföyünde "kasa hisseleri" bulunan bir işletme, nakite ihtiyacı olduğunda, sermaye artırım prosedürlerine başvurmak gereksinimi olmaksızın hızlı bir şekilde özsermaye fonlarına ulaşabilecektir. Bu olanak, kısa vadeli kredi arayışlarına da alternatif oluşturabilecektir.

– Günümüz koşullarında bir şirketin hisselerinin borsada değer kazanması şirkete doğrudan bir kazanç sağlamamakta, ancak, sermaye artırımına gidilip, rüçhan haklarının kısıtlanması ve borsada satış halinde şirketler hisselerinin değer kazanmış olmasından istifade edebilmektedirler. "Kasa hisseleri" uygulaması, hisselerin değer artışından şirketin direkt kazanç sağlayabilmesi olanağını yaratacaktır.

– Kâr payı dağıtımları "tedavüldeki hisseler"e yapılacağından, şirketlerin kâr payı dağıtımı nedeniyle katlanmak zorunda oldukları nakit çıkışlarını azaltmaları ya da tedavüldeki hisse miktarını düşürerek daha yüksek kâr payı dağıtım oranları uygulamaları mümkün olacaktır.

Tablo 3: Haziran Ayında Sermaye Artırımları (Milyon TL)

Şirket	Eski Ser.	Bedelli	%	Bedelsiz	%	Yeni Ser.
Beko	1.800.000	900.000	50.00	450.000	25.00	3.150.000
Bolu Çim.	2.489.191	–	–	1.866.893	75.00	4.356.084
Çelik Halat	539.000	229.075	42.50	229.075	42.50	997.150
Emek Sig.	830.668	317.315	38.20	554.886	66.80	1.702.869
Erbosan	290.000	176.729	60.94	113.271	39.06	580.000
Hektaş	928.000	249.539	26.89	400.061	43.11	1.577.600
Kapların	150.000	38.837	25.89	111.163	74.11	300.000
Konya Çim. (*)	406.120	1.218.360	300.00	812.240	200.00	2.436.720
Kordsa	425.250	850.500	200.00	850.500	200.00	2.126.250
Makina T.	821.428	1.848.213	225.00	–	–	2.669.641
Milliyet G.	2.775.000	138.750	5.00	1.665.000	60.00	4.578.750
Mudurnu	300.000	450.000	150.00	–	–	750.000
Otokar	280.000	200.000	71.43	220.000	78.57	700.000
Otosan	1.320.000	72.500	5.49	–	–	1.392.500
Özfinans Fac.	300.000	300.000	100.00	–	–	600.000
Polylen (*)	480.000	288.000	60.00	232.000	48.33	1.000.000
Sifaş (*)	750.000	487.500	65.00	262.500	35.00	1.500.000
Tire Kutsan	967.808	358.089	37.00	803.280	83.00	2.129.177
Tofaş Oto F.	8.400.000	400.000	4.76	3.800.000	45.24	12.600.000
Transtürk H.	1.195.096	–	–	358.529	30.00	1.553.625
Tukaş	495.000	482.103	97.39	88.897	17.95	1.066.000
Turcas	2.030.028	–	–	2.969.972	146.30	5.000.000
T.Şişe Cam	5.600.000	2.800.000	50.00	2.800.000	50.00	11.200.000
UKİ	120.000	–	–	240.000	200.00	360.000
Vestel	559.845	2.550.000	455.48	890.155	159.00	4.000.000

(*) Rüçhan hakları kullanılmış olup, bedelsizleri üzerinde işlem görmektedirler.

– Yönetim dışı grupların borsadan hisse toplayarak, şirketi ele geçirme ya da yönetime ortak olma çabalarına karşı "kasa hisseleri" uygulaması, şirket için bir savunma aracı haline gelebilecektir.

– Piyasada bazı manipülatörlerin şirket hisseleri üzerinde yarattıkları suni fiyat hareketlerine, "kasa hisseleri" aracılığıyla müdahale etme olanağı elde edilecektir.

Yukarıda saydığımız faktörlerin savunulacak ya da eleştirilerek yönleri bulunabilir ancak kanımızca tartışılmasında yarar vardır. Öte yandan, sermaye artırımlarında kasa hisselerinin durumunun ne olacağı, şirketin kendi hisselerini alım-satımından doğacak kârın nasıl vergilendirileceği, şirketin portföyünde tutabileceği "kasa hisselerinin" üst limitinin ne olacağı ve en önemlisi de şirket yöneticilerinin bu tür bir olanağı manipülatif amaçla kullanmalarının nasıl denetlenip engellenebileceği gibi sorunlar üzerinde de düşünülmesi gerekmektedir.

Tablo 4: İndeks Kapsamındaki Değişiklik

Giren Hisseler	Çıkan Hisseler
Borusan Yatırım	Aksu İplik
Bosch Fren	Alarko Sanayi
Çarşı	Anadolu Bira
Ceytaş Tekstil,	Bolu Çimento
Çimsa	Demirbank
Global Men. Değ.	Eczacıbaşı Yapı
Göлтаş Çim.	Ege Bira
Gümmüşsuyu Halı	Gübre Fabrikaları
Marshall	Hürriyet G.
Merko	Milpa
Pimaş	Netaş
Tat Konserve	Siemens

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi

(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Ocak	714.75	6793.38	8224.39	12953.90	10382.15	46499.72	66641.02	121282.26	482009.45
Şubat	822.11	7402.13	10950.59	9572.27	14056.56	43685.74	72135.19	148672.55	481567.26
Mart	923.62	6957.24	9793.56	11006.98	13455.69	36336.97	94874.84	178248.67	449760.66
Nisan	1009.89	7054.56	8814.38	10128.12	20399.46	37260.41	109201.43	174945.81	419157.76
Mayıs	1334.72	8438.48	7932.99	9067.92	21856.16	40688.45	112502.77	166514.22	468188.27
Haziran	1745.24	7573.16	8275.36	12297.79	26303.88	52300.27	116528.07	193595.07	526546.21
Temmuz	1554.78	10664.47	7533.47	11754.44	24501.68	59216.98	128087.60	176955.20	
Ağustos	1716.64	10166.14	7950.10	11314.53	27193.90	69147.24	110555.47	183969.42	
Eylül	2673.32	10907.66	6913.80	10310.15	33729.97	68630.14	98538.52	207830.76	
Ekim	3486.07	10596.87	6835.47	9077.97	34444.97	66413.15	114393.38	238854.42	
Kasım	3241.70	6955.17	10214.39	9344.20	44519.48	74373.54	96196.98	267385.51	
Aralık	4940.99	6750.24	11048.39	9744.28	51099.56	71525.29	96450.06	277923.68	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Kârı (Net)			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1994 (Milyon TL)	1995 (Milyon TL)	1996 (Milyon TL)	1994 (Net)	1995 (Net)	1996 (Net)	Haziran 1996	Nisan 1997	Mayıs 1997	Haziran 1997
1	AKTAŞ	-	250.000	-	929.662	3.231.885	-	-	1.100.00	335.000	155.000	205.000	245.000
2	ANADOLU CAM	8.000.000	3.085.000	161.647	153.595	328.300	60	39	29.00	2.550	2.300	1.750	1.825
3	ARÇELİK	30.000.000	10.125.000	1.107.368	3.010.177	8.705.597	28	35	50.00	7.600	17.000	15.750	19.250
4	BAĞFAŞ	2.000.000	200.000	445.728	300.947	667.192	120	100	170.00	22.250	29.000	29.500	32.500
5	BOLU ÇİMENTO	6.000.000	4.356.083.744	201.300	554.630	1.222.117	27,80	31,44	41,65	2.325	4.800	4.750	3.700
6	BRISA	1.063.125	1.063.125	750.626	2.469.222	6.829.680	33	110	322.00	33.000	52.000	50.000	48.500
7	ÇELİK HALAT	1.000.000	997.150	39.071	108.668	349.676	20,30	27	48,50	3.900	8.100	8.000	4.400
8	ÇİMSA	1.404.000	1.404.000	614.748	670.379	1.138.237	740	115	39.00	47.000	18.750	17.750	18.250
9	ÇUKUROVA ELEKTRİK	-	500.000	8.736	538.409	5.446.840	10	130	967.65	66.000	175.000	205.000	255.000
10	DÖKTAŞ	1.000.000	480.000	221.282	273.144	278.166	60	62,50	50,00	6.700	23.000	19.500	19.250
11	EGZACIBASI YATIRIM	3.000.000	400.000	90.339	132.597	313.860	50	-	-	11.000	11.500	10.000	11.250
12	EGE BİRACILIK	3.150.000	2.128.291,2	1.149.528	1.217.144	1.056.326	100	-	35,00	37.500	38.500	37.000	34.500
13	EGE GÜBRE	500.000	216.000	125.783	97.480	71.402	200	37	28,00	4.500	8.400	5.700	5.800
14	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	20.000.000	6.336.000	2.234.869	8.788.278	6.109.443	24,66	65,26	45,37	9.100	13.750	19.000	24.000
15	GENTAŞ	600.000	459.280	-	257.981	539.035	-	-	-	4.650	8.500	8.500	8.800
16	GOOD-YEAR	1.500.000	534.125	795.566	1.855.422	3.722.772	125	300	500.00	5.900	65.000	49.500	52.000
17	GÜBRE FABRİKALARI	2.500.000	576.000	250.101	114.913	508.705	20	10	40,00	19.000	11.000	9.700	10.500
18	GÜNEY BİRA	1.000.000	844.074	260.492	434.383	600.596	85	60	55.00	4.400	9.100	6.900	8.000
19	HEKTAŞ	2.000.000	1.577.600	14.610	499.190	790.278	5,23	89,23	75,09	900	5.700	4.800	3.050
20	İZMİR DEMİR ÇELİK	10.000.000	8.300.000	280.445	54.452	247.950	10,50	-	-	7.000	1.750	1.625	1.775
21	İZOCAM	4.000.000	900.000	156.338	220.972	420.809	50	40	20,00	7.200	9.700	4.000	5.000
22	KARTONSAN	2.700.000	2.025.000	673.242	2.030.810	2.739.522	120	130	120,00	37.000	12.750	8.000	11.500
23	KAV	3.000.000	2.340.000	148.850	151.776	733.144	130	65	22,40	20.000	4.000	3.650	5.000
24	KOÇ HOLDİNG	16.000.000	10.000.000	3.294.193	3.702.432	6.676.864	65	15	15,00	13.250	27.000	30.000	34.500
25	KONYA ÇİMENTO	-	2.346.720	-	120.783	467.258	-	-	60,00	13.750	15.000	13.750	9.200
26	KORDSA	10.000.000	2.126.250	436.633	1.259.441	2.888.202	100	140	400,00	1.400	52.000	46.000	11.500
27	MAKİNA TAKİM	3.500.000	2.669.640.1875	18.734	50.016	242.291	2	6	25,00	7.100	2.175	2.025	1.425
28	MIGROS	1.000.000	945.000	395.144	716.101	1.345.346	220	40	50,00	72.000	135.000	94.000	110.000
29	MUDURNU TAV.	-	750.000	-	224.902	250.539	-	-	-	7.900	8.500	8.600	4.200
30	OLMUKSA	2.000.000	1.270.500	225.547	587.737	26.058	45	110	-	28.000	4.200	4.100	5.700
31	OTOSAN	2.500.000	1.392.500	397.840	2.607.218	9.532.194	25	100	401,08	22.500	64.000	78.000	81.000
32	PETROL OFİSİ	20.000.000	7.000.000	2.924.574	4.027.689	10.575.635	93,18	144,34	272,65	7.600	29.000	23.250	28.000
33	PINAR SÜT	984.150	994.150	9.367	105.016	688.452	10	120	56,00	6.200	7.400	6.200	6.700
34	SARILUYSAN	10.000.000	1.134.000	575.334	887.118	1.621.319	150	100	90,00	5.400	13.500	13.750	17.000
35	TELETAŞ	10.000.000	1.000.000	(44.928)	552.445	1.705.621	-	75	30,00	5.000	15.750	18.750	27.000
36	TÜRK DEMİR DÖKÜM	3.600.000	2.500.000	55.742	371.859	968.314	6,5	25	50,00	26.000	12.250	6.500	7.400
37	T. GARANTI BANKASI	-	40.000.000	-	9.029.604	1.973.440	-	-	78,64	5.600	7.700	5.700	5.600
38	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	50.000.000	11.200.000	427.966	1.312.990	3.130.151	17	50	50,00	6.500	14.750	14.500	17.250
39	YAPI KREDİ B.	-	60.066.468	2.869.293	16.225.432	22.724.428	60	20	60,00	2.325	5.700	3.350	3.350
40	YASAŞ	972.000	324.000	215.515	66.892	885.980	200	17	232,00	6.400	21.100	17.750	21.750

Görüşler

Dr. DOĞAN DERELİ

Türk Ekonomisinin Konteyner Limanı ihtiyacı

1980'li yılların başında Türk ekonomi politikasında yapılan köklü değişikliklerden sonra son beş yıldır ekonomide köklü bir reform yapılmadı. Türkiye tekrar içe dönük bir ekonomi yönetimine geri dönme işaretleri göstermeye ve dünyada giderek yoğunlaşan globalleşmeye karşı adeta direnmeye başladı. Türk ekonomi politikasında para ve vergi politikalarının, finansal reformların ve yabancı sermaye ile ilgili düzenlemelerin ağırlıklı bir yeri vardır. Ancak Türkiye'nin modernleşmesi ve global ekonomi ile ilişkilerinin etkinleşmesi için ulaştırma ve haberleşme altyapı yatırımlarının önemini gözardı etmemek gerekir. Genişleyen dış ilişkilerini aksatmadan sürdürmek için gereken deniz ve hava taşımacılığın altyapı yatırımları 8-10 sene gecikmiştir⁽¹⁾. Bu yazımız-

da Türk dış ticaretinde giderek önem kazanan konteyner taşımacılığı ve Türkiye'nin konteyner limanı yatırımları üzerinde duracağız.

Dünya ticaret hacminin büyümesine paralel olarak son 25 yıldır deniz taşımacılığında konteynerleşme süreci hızla gelişmektedir. Uzakdoğunun Pasifik havzası ülkelerinde en önemli ve en fazla öncelik verilen yatırımlar bu ülkelerdeki konteyner terminali (limanı) yatırımlarıdır⁽²⁾. Geçmişte dünya limanlarında yaşanan karmaşa, sendikal sorunlar, yüksek maliyet ve verimsizlik gibi sorunlar konteynerleşme yolu ile çözümlenmiştir. Pasifik havzasında Malezya, Tayland ve Filipinler gibi ülkelerde son beş yıldır yeni ve modern konteyner terminalleri kurulmuş ve bu ülkeler modern taşımacılık yöntemleri ile global ekono-

miye bağlanmışlardır. Sırada Hindistan, Sri Lanka ve Vietnam gibi ülkeler olup çok yakın zamanda bu ülkelerdeki konteyner terminaleri tamamlanacak ve bu ülkeler Türkiyeden önce global ekonomi ile bağlarını geliştirmiş olacaklardır.

Ticaret hacminin konteynerleşme oranı bütün ülkelerde benzer bir süreçten geçmektedir. Bir ülkede modern konteyner terminaleri kurulduktan sonra 10 yıl gibi kısa bir süre içinde eski alışkanlıklar ve ilişkiler yok olmakta ve taşımacılık ekonomisi modern bir yapıya kavuşmaktadır. Konteynerleşme uluslararası ticari ilişkileri hızlandırmakta, taşımacılığa standartizasyon getirmekte ve taşıma maliyetlerinde ciddi tasarruflar sağlamaktadır. Konteynerleşme süreci dış ticarete engelleri kaldırmakta ve ülke içinde (gümrük duvarlarının indirilmesine benzer bir etki ile) rekabet ortamını yaygınlaştırmaktadır. Konteynerleşme süreci başladığında konteynerlere girebilen malların % 10'u konteynerlerle taşınırken 10 sene sonunda konteynerleşme oranı % 75'in üstüne çıkmaktadır. Türkiye ekonomisinde de benzer gelişmeler izliyoruz. 1987'de % 7 olan konteynerleşme oranı 1995'de ise ancak % 33'e yükselebilmiştir. Türkiyede yaşanan bu artış dünyadaki konteynerleşme sürecinin Türkiyeye yansımından kaynaklanmaktadır. Bu ülkeler çoğu zaman mallarını İzmir ve Mersin gibi kapasitelerinin altında çalışan konteyner limanları üzerinden göndermektedirler. Ancak Türkiye'nin ana ithalat limanı olan Haydarpaşadaki sıkıntılar

konteynerleşmeyi büyük ölçüde frenlemektedir. Türkiye ekonomisindeki katma değer % 50'sinden fazlasının yaratıldığı Marmara havzasında modern bir konteyner terminali kurulmadan Türk ekonomisinin dış ticaret ilişkileri tam anlamıyla modernleşmeyecektir.

Konteyner taşımacılığı düzenli çalışan anahat ve feeder hatlarından oluşan bir bütündür. Konteynerlerin boyutları standarttır. Terminallerde özel konteyner vinçleri kullanılarak boşaltma ve yükleme hızlı bir şekilde yapılır ve düzgün çalışan bir limanda konteyner gemisi en fazla birkaç saatte boşaltma ve yüklemesini bitirip aynı gün yoluna devam eder. Konteyner gemilerinin time charter rate'leri (günlük kiralari) 10.000 dolar üzerindedir ve bu gemilerin boş durmaları iyi işletmecilik sayılmaz.

Haydarpaşa Limanı karışık yük limanı olarak dizayn edilmiştir. Ancak son üç yıldır artan talep karşısında tamamen konteyner ağırlıklı bir limana dönüşmektedir. Kısıtlı istifleme alanı ve sık sık hizmet dışı kalan yerli yapım iki konteyner vinci ile Haydarpaşa bugün yılda 250.000 konteyner elleçleyebilmektedir. Haydarpaşanın uluslararası standartlarda çalışması halinde maksimum kapasitesinin yılda 130.000 konteyneri geçmemesi gerektiği uzmanların ortak görüşüdür. Limanın işletme düzeni Türkiye'ye has bir karmaşa düzenidir. Liman sahası içinde konteyner yükleyen ve boşaltan liman personeli ve teçhizatı dışında müşteri ve araçlara ait her türlü kamyon, forklift, araç bulunmak-

ta, liman işletmesi gerçekte parasını aldığı halde terminal hizmetlerini efektif olarak özel acentalara devretmiş bulunmaktadır. Yapılan tahminlere göre modern konteyner terminallerinde konteyner başına komple elleçleme maliyeti 130–150 dolar iken bu maliyet Haydarpaşada 400 doları aşmamaktadır. Aslında liman işletmesinin eline geçen para konteynerbaşına 110–120 dolardır. Aradaki fark acentaların verdikleri "hizmetler" karşılığında ekonomik anlamda "rant" olarak resmi ve özel statüdeki araçlara gitmektedir. Türkiye ekonomisindeki rekabetin yaygınlaştırılması ve verimliliğin artması için bu rantların ortadan kalkması şarttır⁽³⁾. Bu noktada bu çağdışı uygulamaların faturasının liman işletmecilerine çıkartmanın hatalı olacağını da vurgulamak gerekir. Alınan ve verilen bütün komisyon, ücret ve rüşvetler aslında "sistematik" sorunlardır. Kişileri suçlamak ve liman yöneticilerini sorumlu tutmakla sorunlar çözümlenemez. Çözüm modern konteyner terminallerinin kurulması ve uluslararası liman işletmecileri tarafından uluslararası standartlarda işletilmesinden geçer⁽⁴⁾. Bu açıdan bu bölgede yepyeni bir konteyner terminalinin kurulması Haydarpaşa ve Derince gibi yerleşik menfaat gruplarının yerleştiği limanların modernleştirilmesinden daha kolay bir çözüm olarak görünmektedir.

İstanbul yöresinde liman işletmeciliği son beş yıldır en cazip para kazanma yöntemleri arasındadır. Gerek konteyner, gerekse kuruyük gemileri Haydarpaşa ve Derince'den kaçmak-

ta ve civardaki iskeleleri tercih etmektedirler. İzmit (ve bir ölçüde Gemlik) körfezinde iskelesi olan sanayi kuruluşları giderek bu trafiği kendilerine çekmektedirler. Bu iskelelerde yükleme ve boşaltma 24 saat boyunca çalışmayı kabul eden özel taşorarlara yaptırılmaktadır. Taşorarlara verimliliği devlet limanlarının çok üstünde olup işçilik maliyetleri de bir hayli düşüktür. İşçilik maliyetlerinden daha önemlisi gemilerin yükleri en hızlı şekilde hiç bekletilmeden ve geciktirilmeden elleçlenmekte ve gemiler en kısa zamanda yollarına devam edebilmektedir. İyi çalışan bir kuruyük iskelesinin yıllık iş hacmi 3–4 milyon doları aşmaktadır. Ortalama tarife ton başına 3–4 dolar olup bunun ancak 1 dolarının direkt maliyet olduğu tahmin edilmektedir. Pekçok iskele sahibi iskelesini işletmeciye yıllık bazda kiralamakta ve ton başına 1–2 dolar kira almakta, iskelenin rantı mal sahibi ve işletmeci arasında paylaşılmaktadır.

Devletin bu iskelelere yaklaşımı dikkat çekicidir. Türkiye'de ekonomiyi yönetenlerin kafa yapısını ve ekonomiden ne kadar anladıklarını gösteren daha etkileyici bir örnek bulmak mümkün değildir. Devlet kendi limanlarını düzene sokup bu rantı yok etmek yerine bu ranttan pay almayı tercih etmektedir. 1989'da çıkarılan bir kararname ile bu iskelelerinden elde edilen yükleme ve boşaltma gelirlerine % 15 oranında vergi konulmuştur. Gösterilen gerekçe, devlet limanlarından bu iskelelere işin kaymasını önlemektir. Buna rağmen kendi vinci olan

gemiler her zaman devlet limanları yerine bu özel iskeleleri tercih etmektedirler. Haydarpaşa'daki yavaşlık ve sıkışıklık yüzünden gemiler zaman zaman 3-8 gün rıhtımın boşalmasını bekleyebilmektedirler.⁽⁵⁾ Devlet limanlarında bütün bu izdihama rağmen 3 vardiye ve 24 saat çalışma düzeni uygulanamamaktadır. Haydarpaşada saatte ortalama 6-7 konteyner elleçlenirken dünya standartları 15-20 arasındadır. İyi çalışan konteyner limanlarında zaman zaman bu ortalama 35'e kadar yükselmektedir. Japonyada devreye girecek modern konteyner vinçlerinin saatte 40-45 konteyneri elleçleyebileceği bildirilmektedir.

1994 yılında ticaret hacminin ekonomik kriz sırasında aniden daralması üzerine gerek bu iskelelere gerekse devlet limanlarına gelen gemi sayısında ciddi bir düşüş yaşandı. Bu noktada devletin tepkisi yine ibret verici bir davranış oldu. Dönemin Denizcilik İşlerinden sorumlu Devlet Bakanı devlet limanlarında tekel konumunda olan karayolu taşımacılarının baskısı karşısında bir genelge yayınlayarak azalan gemi trafiğini zorla Derince limanına yönlendirmeye çalıştı. Devletin ülke ekonomisinin istikrar ve verimliliğini ön plana çıkarması, bunun için değişik çıkarlar arasında denge kurması yerine tek bir çıkar grubunu temsil etmesi günümüzde çok sık rastlanan bir davranış haline gelmiş bulunuyor. Her konuda bir yeni bakanlık kurulmak istenmesi bu baskı gruplarının devletin imkanlarını kendi

çıkartmaları doğrultusunda kullanmasını kolaylaştırıyor.

Devlet limanlarındaki verimsiz işletmeye reaksiyon olarak ortaya çıkan bu özel iskelelerin de soruna tam bir çözüm getirdiği söylenemez. Bu iskelelerin hiç birinde gerekli yükleme ve boşaltma vinçleri olmadığından ancak kendi vinçleri olan gemiler bu iskeleleri kullanabilmektedir. Son bir kaç yıldır bu iskelelerden bazıları ticari amaçlı işletmelere dönüşme yolunda adımlar atmıştır. Bunlardan Gemlikte Gempport limanı özel liman statüsünde çalışmaya başlamış, bunun yanı sıra Sedef ve Borusan iskeleleri kısıtlı bir şekilde konteyner limancılığına soyunmuşlardır. Bu limanların yılda 50.000 konteyner elleçleyebilecekleri tahmin edilmekle birlikte daha fazla genişleme olanakları yoktur.

Bu durumda İstanbul yöresinde konteyner elleçleyebilecek liman sınırları devam edecektir. Pek çok girişimci grup bir konteyner terminali yapımını düşünmekle beraber böyle bir yatırımı gerçekleştirmekte zorlanmaktadır. Gölcükte Demport Limanı, Dilovasında Belde Limanı, Ambarlı-Kumport Konteyner Limanı, Kilyosta Milport gibi yeni liman yatırımları çeşitli planlama safhasında bulunmaktadır. TCDD'ye ait Derince Limanının Yap-İşlet Devret modeli çerçevesinde genişletilerek Konteyner Limanına dönüştürülmesi önerilmektedir. Haydarpaşa Limanının yoğun şehirleşmeden dolayı şehir dışına çıkarılması planlanmakta ve Silivriye kaydırılması düşünülmektedir. Talep projeksiyonları gözönüne alınırsa başlan-

giçta bir 400.000 – 500.000 konteyner/yıl kapasiteli bir konteyner terminalinin yeterli olacağı, ancak 5 sene içinde ikinci bir terminalin de pazarın büyümesi ile gerekebileceği tahmin edilmektedir.

ULAŞTIRMA YATIRIMLARINDA DEVLETİN ROLÜ NE OLMALIDIR?

Son beş yıldır İstanbul yöresinde konteyner limanı ihtiyacı had safhaya ulaşmıştır. Karşılanamayan bu liman ihtiyacı ekonomik büyümenin önünde önemli bir darboğaz oluşturmaktadır. Geçmişte böyle acil bir durumda devlet düğümü bir darbe ile çözümler, bu işe kendisi girer ve elindeki mali kaynakları, hukuki düzenleme yetkilerini ve planlama ve uygulama becerisini kullanarak yatırımı gerçekleştirdi. Ancak devletin yatırıma ayırdığı kaynakların daraldığı bir sırada, diğer yandan özelleştirme planlarından söz edilirken böyle bir çözüme gidilememektedir. Bu durumda devletin her kademesinde "her kafadan başka bir ses çıkmakta", bu konuda devletin ne yapması gerektiği konusunda tam bir kavram kargaşası yaşanmaktadır.

Aslına bakılırsa sorun kaynak sorunu da değildir. Zira böyle bir liman yatırımı diğer altyapı projelerine oranla çok büyük kaynak gerektirmiyor. Çok iyi planlanmış orta ölçekli bir konteyner limanının ilk kademesinin devreye sokulması için gereken yatırım tutarı 50 milyon doları aşmayacak, ikinci ve üçüncü kademelerdeki

yatırımlar işletmenin yarattığı fonlarla finanse edilebilecektir. Ancak devletin bu konudaki müsrif tutumu yine ibret vericidir. Türkiye Cumhuriyetine yapılacak yardım anlaşmaları çerçevesinde dağıtılacak olan ucuz ihracat kredilerinin Haydarpaşa gibi devlet limanlarının teçhizat alımına tahsi edilmesi düşünülmektedir. Halbuki Haydarpaşanın esas sorunu teçhizat eksikliği de değildir. Haydarpaşaya konulacak yeni vinçler ve teçhizat sorunu çözmiyecektir. Halbuki devlet limanlarına yapılması düşünülen teçhizat yatırımı ile yeni bir konteyner terminalinin neredeyse yarısı tamamlanabilir. Devlet limanlarına yapılacak yatırımlar bozuk bir temelin üzerine yapılan her yatırım harcaması gibi çarçur olacaktır.

Devletin özelleştirme planlarında da çelişkili tutumlar gözlenmektedir. Özelleştirmeden sorumlu dar görüşlü bürokratlar Türk ekonomisinin global çıkarlarını görememektedirler. Ülkede yaşanan konteyner terminali darboğazını gözardı ederek, devlet limanlarının özelleştirilmesinden elde edilecek gelirleri ön plana çıkarmaktadırlar. Bütün işletme sorunlarına rağmen Haydarpaşayı ve Derinceyi rehabilite etmeye öncelik vermektedirler.⁽⁶⁾ Derince limanının genişletilip konteyner limanına dönüştürülmesi için 200 milyon dolardan söz edilmektedir. Böyle bir yatırımın yüksek getiri getirmeyeceği ve yurtdışından finansman bulamayacağı özel liman yatırımlarının fizibilite çalışmalarından anlaşılmaktadır. Giderek geciken ve yap-ışlet-devret gibi kompleks bir

yapıda çözüm aranan özelleştirme programı Türk ekonomisini ve yönetimini de paralize etmektedir⁽⁷⁾. Diğer yandan mahalli idarelerin de bu konuda yeni girişimleri vardır. İstanbul Büyükşehir Belediyesinin yeni Nazım Planında Haydarpaşanın şehir dışına çıkarılması düşünülmektedir. Bütün bu çelişen ve çatışan düşünceler devletin konuya global açıdan bakabilmesini zorlaştırmaktadır. Önerilen çözümlerin herbiri devlet limanlarının ve devlet sektörünün ticari çıkarlarını öne çıkarma eğilimindedir. Halbuki devletin gerçek anlamda bir ekonomik planlama ve rekabeti teşvik etme fonksiyonunu yerine getirmesi beklenirdi.

Türkiyede konteyner terminali sorununun çözümü, pek çok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi devlet limanlarının dışında yatmaktadır. Uluslararası standartlarda bir konteyner limanının kurulması ve işletilmesi için yabancı bir işletmecinin devreye girmesi şarttır. Uluslararası bir liman işletmesi için gereken liman dizaynını da yabancı işletmeci belirleyecektir. Bu durumda eski bir limanın rehabile edilmesi yerine yeni bir limanın kurulması tercih edilecektir. Ancak İstanbul gibi hızla büyüyen bir metropolde limana uygun araziler kısıtlıdır. Bunun için ya açıkca devletin arazi tahsis etmesi gerekir, ya da özel girişimcilerin çabası ile bulunan araziler için devletin nasıl izin vereceği ve koyacağı kriterler açıkca ortaya konulmalıdır. Bu soruna getirilecek çözüm için devletin yapması gereken en önemli, belki

de tek katkı, arazi tahsisi ve iznini gerektiren planlama katkısıdır.

Devletin bu planlama görevini yapmaması halinde İstanbul yöresinde büyük bir ihtimalle birden fazla konteyner limanı kurulacak, zamanla bu limanlar sadece bir konteyner taşıyıcı konsorsiyomuna hizmet veren "dedicated terminal" şeklini alacaktır. Bu model Avrupa ve Uzakdoğuda yaygın olan "genel kullanıma açık liman işletmeciliği"ne ters düşmekte, arazinin bol ve ucuz, rekabetin yoğun olduğu ve her taşıyıcının kendi "dedicated" konteyner terminalini işlettiği A.B.D. limancılık işletmeciliği modeline yönelmektedir. A.B.D. modeli konteyner hatlarına verilen hizmet kalitesi açısından belki daha üstündü. Ama her terminalde olması gereken iki konteyner vinci ve ihtiyaca göre çok sayıda istifleme vincinin A.B.D.'de kapasite kullanım oranları % 35'in üstüne çıkmamaktadır. Sermayenin ve arazinin bol olmadığı Türkiyede A.B.D. modeli liman işletmeciliği modeli yanlış bir seçim olacaktır.

SONUÇ

Marmara yöresinde yeni bir konteyner terminali yatırımı en az beş sene gecikmiş bir yatırımdır. Böyle bir terminalin kurulması ile Türkiye coğrafyasının getirdiği potansiyel ekonomik avantajlar gerçekleşecek, İstanbul Karadenizde ve Orta Asyaya açılan bölgesel konteyner taşımacılık zincirinin merkezindeki yerini alacaktır. Türkiyenin bütün bozuk makroekonomik yapısına rağmen bu altyapı

yatırımına yabancı yatırımcılar da yoğun ilgi göstermektedir. Ancak bütün bu yoğun ilgi ve ihtiyaca rağmen Türkiye'de bu limanın devreye sokulmasında ciddi sıkıntılar yaşanacağı şimdiden söylenebilir.

Türkiye'de yabancı sermayenin katılımı ile yapılacak altyapı yatırımlarının finansman yapısını yerli yerine oturtmak ciddi bir uğraş ve ihtisas istemektedir. Halbuki Türk girişimcileri henüz bu konularda deneyimsizdir. Proje finansman paketlerinin geliştirilmesi için yurt içinden ve dışından alınması gereken oldukça pahalı danışmanlık hizmetlerini almamakta direnmekte, her işi kendilerinin yapabileceklerini sanmaktadırlar. Yabancı yatırımcının yüksek getiri beklentisine karşı çıkmakta, basit ortaklık yapılanma beklentileri içinde çıkar dengelerini kuramamaktadırlar. Risk ve çıkar dengelerinin küçük hesaplar ve pazarlıklar ve gereksiz dayatmalardan dolayı iyi kurulamaması liman gibi kompleks yapıdaki proje finansman paketlerini kolayca çıkmaza götürdüğü yaşanan tecrübelerle görülmüştür. Türk girişimcileri bu işleri öğrendikçe Türkiye'ye yabancı sermayenin girişi de hızlanacaktır.

Daha ciddi bir sorun devlette yaşanan yönetim karşamasından kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin son beş yıldır hiçbir tutarlı ve uzun vadeli ulaştırma politikası bulunmamaktadır. Devletin teşvik sistemi hâlâ uluslararası kara taşımacılığına yoğun destek vermekte, konteyner taşımacılığını tamamen gözardı etmektedir. Ulaştırma planlamasından hangi bakanlı-

ğın sorumlu olduğu, uygulama ve kontrolün hangi kuruluşta yapılacağı belli değildir. Devlet limancılık konusunda çok başlıdır. Liman izinleri ve öncelikleri 8-10 devlet kuruluşu arasında paylaşılmakta ve hiçbirinin gerçek bir söz hakkı bulunmamaktadır. Devlet limanlarının özelleştirilmesi ulaştırmada planlama çabalarını sabote etmekte ve bütün diğer ulaştırma yatırımlarını da belirsizliğe iterek sürüncemede bırakmaktadır.

Bu durumda devlet önceliği uluslararası işletmecilerin ve yatırımcıların katılımı ile modern bir konteyner terminalinin yapılmasına vermelidir. Bu terminalin getireceği yeni standartlar ve ekonomik rasyonalite sonrasında mevcut devlet limanlarının özelleştirilmesi daha kolay bir hale gelecektir.⁽⁸⁾ Türkiye Cumhuriyetinin altyapı yatırımlarında devlet rolünü yeniden açıklığa kavuşturmalıdır. Artık direk olarak kendisi yatırım yapmak ve yaptırmak yerine belirlenen hedefler doğrultusunda yurtiçi ve yurt dışı girişimcilerin ve finansörlerin işini kolaylaştırmaya yönelik çabalar içine girmelidir. Aksi takdirde yabancı sermayenin ve teknolojinin Türkiye'ye gelmesi zorlaşacak, Türkiye'nin altyapısı yenilenmeyecek, globalleşmeden doğan fırsatlar kaçırılacak, Türk ekonomisinde büyüme duracaktır.

DİPNOTLARI

* 1 - Türkiye ulaştırma yatırımlarında karayolu taşımacılığına ağırlık vermesi ve konteyner ve hava taşımacılığı gibi modern taşımacılık sistemlerine zamanında yatırım yapmaması yüzünden bu modern taşımacılık sistemlerinin temelini teşkil eden "regional hub" yani "bölgesel merkez" olma

şansını da kaçırmaktadır. Güney Kıbrıs konteyner limanlarına, Yunanistan ise Selanik Havalimanına büyük yatırımlar yaparak, daha dezavantajlı coğrafi konumlarına rağmen bölgesel merkez olma yolunda önemli ilerlemeler kaydetmektedir.

2- Türkiye ise taşımacılıkta ağırlığı yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da karayolu taşımacılığına vermesi yüzünden bugün çeşitli kısıtlamalar ve engellemelerle karşı karşıyadır. Buna rağmen Türkiye'deki teşvik sistemi hâlâ karayolu taşımacılığına ağırlık vermekte, konteyner ise hâlâ çeşitli gümrük engellemeleri ile karşı karşıya bırakılmaktadır.

3- Bu sorunların Türkiye'ye mahsus olmadığını belirtmekte yarar vardır. 90'lı yılların başına kadar Arjantin ekonomisinin temel limanı olan Buenos Aires'te konteyner elleçleme maliyetleri 800 dolara üstünde idi. Yeni yapılan limanla bu maliyetler 150-200 dolara indi.

4- Bu konuda yine gerçek, ama olumsuz bir misal vermek gerekirse, kurulan modern Karşıçay konteyner terminalinin enternasyonal standartlarda işletilememesi bu yatırımları boşa çıkartmıştır.

5- 1975'de Libya'ya mal getiren gemiler inşa halinde olan limanlara yanaşmak için günlerce sıra beklerken İtalyanlar Ro-Ro denilen ve her türlü ihtimam kapak atıp mal boşaltan gemiler geliştirdiler. Türkiye'nin günümüzde Libya kadar olmasa bile böyle sıkışıklıklar yaşamaması üzücüdür.

6- Aslında TCDD'nin de özelleştirmeye sıcak bakmayacağı söylenebilir. Zira demiryolu taşımacılığından doğan muazzam işletme zararları Haydarpaşa gibi limanlardan elde edilen kârlarla kapatılmaktadır. Bu limanların özelleştirilmesi TCDD'nin fon akışını çok olumsuz yönde etkileyecek ve kuruluşu krize itecektir.

7- Aslına bakılırsa, mevcut düzen içinde son bir iki yıldır Haydarpaşada belirli bir operasyonel iyileşme sağlanmıştır. Ancak bu operasyonel iyileştirmeler Türkiye'nin liman sorununa köklü bir çözüm getirmekten çok uzaktır.

8- Devlet bu durumda Havaşa'ta olduğu gibi gereksiz yere alıcıya mevcut tekel gücüne dayalı avantajları devam ettirme sözü vermek zorunda kalmayacaktır.

KEMAL KURDAŞ

EKONOMİK POLİTİKA ÜZERİNE

İncelemeler-Yorumlar

"Öyle görünmektedir ki, fırsatçı popülist politikacı takımı, dışarda ve içerde borçlanıp günü gün etmek olanağı mevcut olduğu sürece, ekonomik politikada kendiliklerinden hiç bir zaman bilimsel, ciddi politika ve tedbirlere başvurmayacaklardır. Böyle bir tutuma girmeyeceklerdir. Öysa devlet gemisi fırtınalı bir denizde kayalıklara doğru hızla sürüklenmektedir."

Fiyat: 500.000 TL / Öğrencilere indirimli

İsteme Adresi

Binbirdirek Mah. Suterazisi Sokak No: 6/2; Sultanahmet - İstanbul

Telefon: (0212) 518 17 32 Fax: (0212) 518 66 43

Görüşler

Doç. Dr. RECEP TARI

Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

Düşük Döviz Kuru Enflasyonla Mücadelenin Bir Aracımıdır? (Ekonometrik Analiz, Türkiye: 1981 - 1994 Dönemi)

I. GİRİŞ

Enflasyonu açıklamaya çalışan çeşitli yaklaşımlar ve modeller bulunmaktadır. Farklı yaklaşımlar ve bu yaklaşımlara göre geliştirilen değişik modeller yardımıyla, enflasyonun dinamikleri belirlenmeye çalışılmaktadır. Bütün modeller topluca değerlendirildiğinde, enflasyonu etkileyen temel faktörler olarak, talep artışları, maliyet artışları ve enflasyon beklentileri ortaya çıkmaktadır. Talep değişmelerini, para arzı ve bütçe açıkları gibi faktörler belirlerken; maliyetleri de ücretler, döviz kuru ve girdi fiyatları gibi faktörler etkilemektedir.

Enflasyonu belirleyen faktörler ülkeden ülkeye değişebileceği gibi,

aynı ülkede zaman içinde de farklılaşma gösterebilmektedir. Bu nedenle, her ülkede geçerli olacak bir enflasyon modeli bulunmamaktadır. Yapılan ekonometrik araştırmalarla, ülkede yaşanan enflasyonu en iyi açıklayan model bulunmaya çalışılmaktadır. Bu şekilde belirlenen faktörlere göre antienflasyonist politikalar geliştirilip uygulanmaktadır.

Türkiye'de de, 1980 sonrası dönemde, çeşitli ekonomik politikalarla enflasyonla mücadele edilmektedir. Değişik politikalar arasında, döviz kuru da düşük tutularak enflasyon düşürülmeye çalışılmaktadır. Özellikle 1988 sonrasında, mali liberizasyon ile birlikte sermaye hareketlerinin de liberalleştirilmesi ve kamu açıklarının

devam etmesinin de getirdiği yüksek reel faizin etkisiyle, bu durum belirlenlik kazanmıştır.⁽¹⁾

Makale ölçeğindeki bu çalışmada, Türkiye'de 1980 sonrası dönemde yaşanan enflasyonun önemli dinamikleri belirlenerek; döviz kurunun enflasyonu etkileyip etkilemediği ve dolayısıyla, uygulanan düşük döviz kuru politikasının enflasyona karşı anlamlı bir politika olup olmadığı ekonometrik analizlerle araştırılmıştır.

II- ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE VERİLER

Bu çalışmada, aşağıdaki fonksiyonel, ilişkide yer alan değişkenler arasında, deneysel yaklaşımla çeşitli model denemeleri yapılarak, en anlamlı ilişki bulunmaya çalışılmıştır. Bu şekilde, ele alınan döneme ilişkin enflasyon olgusunu en iyi açıklayan model bulunmak istenmiştir.

$$Py_t = f(M_t, M_{t-1}, B_t, Y_t, W_t, Re_t, Py_{t-1})$$

ilişkisinde,

Py_t : GSMH zımni deflatörü

M_t : Para arzı (geniş tanım)

M_{t-1} : Bir dönem önceki para arzı

B_t : Bütçe açıkları

Y_t : GSMH

W_t : Ortalama günlük ücret

Re_t : Döviz kuru

Py_{t-1} : Bir dönem önceki GSMH deflatörüdür.

Enflasyon göstergesi olarak, GSMH deflatörü alınmıştır. Bütçe açıkları ile parasal genişlemeler, talep artışlarının göstergeleri olurken, ücretler ile döviz kurlarındaki değişme-

ler de maliyet artışlarının göstergeleri durumundadırlar. Bir dönem önceki GSMH deflatörü ise enflasyonist beklentileri temsil etmektedir.

Yukarıda açıklanan değişkenler arasında değişik regresyon analizleri yapıp en iyi model seçilerek, enflasyonu etkileyen önemli değişkenler bulunmaya çalışılmıştır. Bu amaçla bilinen deneme yanılma yolundan başka ayrıca stepwise regresyon da uygulanmıştır.

III- ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Yukarıda da belirtildiği gibi, Türkiye'de 1980 sonrası dönemde meydana gelen fiyat hareketlerinin nedenleri, önce deneme yanılma yöntemi ile bulunmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, enflasyonun temel faktörleri olan, talep artışları, maliyet artışları ve enflasyon beklentilerini yansıtan çeşitli değişkenlerle, fiyatlar genel düzeyi arasında değişik denklem denemeleri yapılmıştır. Bu denemelerde modele farklı değişkenler alınarak, gerek iktisadi ve gerekse istatistik kriterlere göre en anlamlı ilişki bulunmaya çalışılmıştır.

Para arzı değişkeni, cari değeri, bir dönem önceki değeri ve ikisinin toplamı olmak üzere çeşitli biçimlerde modele alınmıştır. Bunlar arasında, cari para arzı en anlamlı değişken olarak ortaya çıkmıştır. Bütçe açıkları da fiyat artışlarının önemli nedenleri arasında yer almıştır.

Fiyatlar genel düzeyini düşürmesi beklenen üretim artışlarının etkisi beklentiye uygun olmuş ve GSMH değişkeni fiyatları ters yönde etkileyen önemli bir değişken olmuştur. Ücretler, fiyat artışlarının önemli bir faktörü olarak görülmemektedir.

Çalışmamızın odak noktasını oluşturan döviz kuru değişkeni ise, hiçbir denemede fiyat artışlarını etkileyen önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmamıştır. Böylece, bir soru biçiminde olan bu çalışmanın başlığı da olumsuz olarak cevaplandırılmaktadır. Yani, döviz kuru, enflasyonu etkileyen önemli bir değişken değildir. Döviz kurlarının sık sık değiştiği 1980 sonrası dönemde ortaya çıkan bu durum kurların geniş aralıklarla ve büyük oranda değiştiği 1980 öncesi dönemle aynı sonucu göstermektedir⁽²⁾. Döviz kuru değişikliklerinin büyük oranlarda yapıldığı 1980 öncesi dönemde bile fiyatlar üzerindeki etkinin önemsiz çıkması, 1980'lerden itibaren küçük oranlı sık devalüasyonların fiyatlar üzerindeki etkisinin önemsiz olmasını anlamlı kılmaktadır.

Enflasyon beklentilerinin bir göstergesi olarak modele alınan, bir dönem önceki fiyat artışlarının etkisi önemsiz çıkmıştır. Bütün bu denemeler sonucu,

$$P_{Y_t} = f(M_t, B_t, Y_t)$$

ilişkisi en iyi model olarak seçilmiş ve bu model,

$$P_{Y_t} = 86.6080 + 0.0061 M_t + 0.0025 B_t - 0.0014 Y_t$$

(38.0482) (0.0000) (0.0003) (0.0005)

t değeri 2.763 70.6413 7.7365 -2.5602

Beta katsayıları 0.9104 0.1077 -0.0174

$$R^2 = 0.9997, \bar{R}^2 = 0.9997, F = 16181.8, DW = 1.6524$$

olarak tahmin edilmiştir.

Bu sonuca göre, ele alınan dönemde enflasyonun önemli değişkenleri olarak; para arzı, bütçe açıkları ve GSMH ortaya çıkmaktadır. Beta katsayılarına bakıldığında, enflasyonu etkileyen en önemli değişkenin para arzı olduğu görülmektedir. Daha sonra sırasıyla, bütçe açıkları ve GSMH değişkenleri gelmektedir. Bilindiği gibi, beta katsayıları çoklu regresyonda, ilgili bağımsız değişkenlerin nisbi önemlerini gösterirler.

Stepwise regresyon yöntemiyle de,

$$P_{Y_t} = f(M_t, B_t, Y_t, P_{Y_{t-1}}, W_t)$$

ilişkisi anlamlı bulunmuştur. Bu ilişkinin tahmin sonuçları,

$$P_{Y_t} = 57.2923 + 0.0047 M_t + 0.0018 B_t - 0.0011 Y_t + 0.9588 P_{Y_{t-1}} - 0.0051 W_t$$

$$(16.9788) (0.0003) (0.0004) (0.0002) (0.1917) (0.0006)$$

$$t \text{ değeri} \quad 3.3743 \quad 13.4018 \quad 4.6269 \quad -3.8485 \quad 5.0012 \quad -8.2379$$

$$\text{Beta katsayıları} \quad 0.7022 \quad 0.0783 \quad -0.0137 \quad 0.4833 \quad -0.2533$$

$$R^2 = 0.9999, \bar{R}^2 = 0.9999, F = 116852, DW = 1.559$$

olarak elde edilmiştir.

Bu sonuçlara göre, fiyat artışlarının önemli dinamikleri olarak; para arzı, bütçe açıkları, GSMH, bir dönem önceki fiyat artışları ve ücretler belirlenmektedir. Ancak burada, ücretlerin enflasyonu azaltıcı yönde etkilemesi iktisadi bakımdan anlamsız bir sonuçtur.

Görüldüğü gibi, deneme yanılma yöntemi ile stepwise regresyon yöntemi farklı sonuçlar vermişlerdir. Bu durumda, değişkenler arasındaki iliş-

VERİ TABLOSU

YILLAR	$P_{y,t}$ GSMH Zimni Deflatörü (1987 = 100)	M_t Para Arzı (Cari Fiyat Milyar TL)	M_{t-1} Bir Dönem Önceki Para Arzı	W_t Ortalama Günlük Ücret (Cari Fiyat TL)	B_t Bütçe Açıklar (Cari Fiyat Milyar TL)	Re_t Döviz Kuru (TL/ABD \$)	$P_{y,t-1}$ Bir Dönem Önceki GSMH Zimni Deflatörü	Y_t GSMH (1987 fiyat Milyar TL)
1981	15.047	1637.1	881.9	543.8	64.0	134.95	10.424	53316.8
1982	19.307	2554.1	1637.1	691.0	145.2	188.60	15.047	54963.7
1983	24.324	3477.0	2554.1	944.3	283.8	285.60	19.307	57279.0
1984	36.133	5492.7	3477.0	1307.0	930.4	446.97	24.324	61349.8
1985	55.244	8539.7	5492.7	1734.0	787.7	579.71	36.133	63989.0
1986	74.924	12276.3	8539.7	2282.0	1157.8	759.68	55.244	68314.8
1987	100.000	17702.0	12276.3	4862.0	2346.3	1023.44	74.924	75019.3
1988	169.725	27195.2	17702.0	8025.0	3858.7	1816.65	100.000	76108.1
1989	297.838	47142.1	27195.2	15167.2	7502.4	2316.00	169.725	77347.3
1990	469.522	71571.2	47142.1	28585.0	11781.8	2933.00	297.838	84591.7
1991	747.337	117118.3	71571.2	55692.0	33316.6	5085.00	469.522	84887.0
1992	1221.849	190736.2	117118.3	86499.0	47328.0	8573.00	747.337	90322.5
1993	2044.832	282441.9	190736.2	130063.0	133104.9	14487.00	1221.849	97676.5
1994	4238.281	630348.0	282441.9	185270.0	145935.0	38495.00	2044.832	91733.0

Kaynak: D.İ.E. Türkiye İstatistik Yıllıkları

kilerin hem iktisadi ve hemde istatistiksel anlamlılıklarını dikkate alan ilk yöntemin bulguları esas alınmıştır. Buna göre, tekrar ifade edersek, enflasyonun önemli değişkenleri sırasıyla, para arzı, bütçe açıkları ve GSMH'dir.

IV- SONUÇ

Türkiye'de 1980 sonrası dönemde yaşanan enflasyonun önemli dinamiklerini belirlemeyi amaçladığımız bu çalışmada, enflasyonu etkileyen önemli değişkenler olarak, para arzı, bütçe açıkları ve GSMH değişkenleri bulunmuştur. Araştırmaya dahil ettiğimiz, ücretler, döviz kurları ve enflasyon beklentilerinin, fiyat artışlarını etkileyen önemli değişkenler olmadıkları görülmüştür. Özellikle, döviz kurlarındaki değişimlerin enflasyon üze-

rinde önemli bir etkisinin olmaması, çalışmanın konusu açısından, dikkat çekici bir sonuçtur. Elde edilen bu sonuçlar, bu konuda yapılmış diğer çalışmaların sonuçları ile benzerlikler göstermektedir⁽³⁾. Yapılan bütün bu çalışmalarda döviz kuru değişkeni enflasyonun önemli bir nedeni olarak bulunmamıştır.

Araştırmanın sonucuna göre, enflasyonun önemli nedenleri olarak parasal genişlemeler ve bütçe açıklarındaki artışlar belirlenmiş bulunmaktadır. Döviz kurlarındaki değişimlerin enflasyonun önemli bir nedeni olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlara göre, Türkiye'de enflasyona karşı uygulanacak politikaların, parasal genişlemeleri kontrol altına alıcı ve bütçe açıklarını azaltmaya yönelik politikalar olması gerektiği ortaya çıkmak-

tadır. Bu durumda, döviz kurlarını düşük tutarak enflasyonla mücadele etmenin bir anlamı bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- D.I.E. İstatistik Yıllıkları
- Kızılyalı, Hüsnü; "Türkiye Ekonomisinin Ana Sorunları", Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Aralık, 1995.
- Maddala, G.S., Introduction to Econometrics, Macmillan Publishing Company, New York, 1989.
- Mayes, D.G., Applications Of Econometrics, Prentice-Hall International, International Edition, 1981.
- Özmutur, Süleyman, Türkiye'nin Ekonomik Modeli, 1950-1974, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1980.
- Şenesen, Ümit ve Diğerleri, Türkiye Ekonomisi İçin Bir Ekonometrik Model Denemesi, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul, 1986.

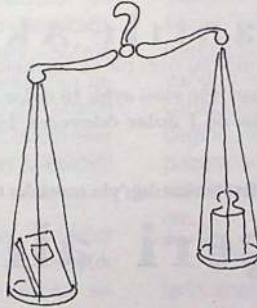
Tarı, Recep, "Enflasyonun Ekonometrik Analizi, Türkiye; 1970-1989 Dönemi" Atatürk Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 1-2, 1992.

Uygur Ercan, "Enflasyon ve Anti-Enflasyonist Politikalar" 2000'li Yıllarda Türkiye Ekonomisi ve Ekonomi Öğretimi, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara, 1993.

Yağcı, Fahrettin, Türk Ekonomisi İçin Ekonometrik Bir Model Çalışması, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş., İstanbul, 1982.

DİPNOTLARI

- 1- ERCAN Uygur, "Enflasyon ve Anti-Enflasyonist Politikalar", 2000'li yıllarda Türkiye Ekonomisi ve Ekonomi Öğretimi, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara, 1993, s. 12.
- 2- HÜSNÜ Kızılyalı, "Türkiye Ekonomisinin Ana Sorunları", Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Aralık, 1995, s. 31.
- 3- Bu konuda, Süleyman Özmutur, Fahrettin Yağcı, Ümit Şenesen ve Hüsnü Kızılyalı'nın çalışmalarına bakılabilir.

Bilgisayarınıza taşındık!

Akbank'tan teknolojik devrim:

AKPC

• AkPC, bankacılık işlemlerini evinizdeki ya da işyerinizdeki bilgisayarınızdan "görerek" yapmanızı sağlar. • Her Akhesap sahibi, hiçbir ücret ödmeden AkPC'ye sahip olabilir. • Akbank yaptığınız işlemlerden hiçbir komisyon ve masraf almaz. • Dilediğiniz Akbank şubesine başvurduğunuzda, AkPC disketleriniz adresinize gönderilir. • Bilgisayarınıza AkPC disketini taktığınızda PC ekranınız, AkMatik ekranına dönüşür. • AkPC'nin bankacılık hizmetlerinden, sadece sahibi değil, Akkart Extra'sı olan herkes yararlanabilir.

İnternet bağlantılı AkPC

• İnternet, Akbank'ın AkPC ile birlikte sunduğu özel bir ek hizmettir. • En avantajlı İnternet bağlantısını Akbank sunar. • 30 saati aylık 18 dolar hizmet kirası ve 30 saatten sonra her saat için de 1 dolar ödeyerek İnternet dünyasına bağlanabilirsiniz.

Siz de, Akbank'a gelin; Görüntülü Ev & Ofis Bankacılığı'yla mutlaka tanışın.

Geleceği içeri alın!

PC'nizde bulunması gereken özellikler:

- 486DX veya üstü bilgisayar
- 8 MB ve üstü ana hafıza
- 40 MB disk
- Windows 95 işletim sistemi
- Windows 95 Dial Up Networking desteği
- Bağlantı için modem

AKBANK
Güveninizin Eseri

Akhesap ve Akkart Extra olan herkesin AkPC ile yapabileceği başlıca işlemler:

- Repo yapabilirsiniz.
- Yatırım fonu alıp satabilirsiniz.
- Hazine bonusu alabilirsiniz.
- Devlet tahvilı alabilirsiniz.
- Döviz alıp satabilirsiniz.
- VDMK alabilirsiniz.
- Havale gönderebilirsiniz.
- Senetlerinizi ödeyebilirsiniz.
- Virman yapabilirsiniz.
- Vadeli, vadesiz TL ve döviz hesaplarınızın bakiyesini görebilirsiniz.
- Vadesiz hesap hareketleri görüntüleyebilirsiniz.
- Kredi kartı borcunuzu ve limitinizi takip edebilirsiniz.
- Kredi kartı borcunuzu ödeyebilirsiniz.
- Yatırım portföyünüzü takip edebilirsiniz.
- Talimatlı ödemelerinizin tutarlarını ve ödeme tarihlerini görebilirsiniz.
- Akbank döviz kurlarını öğrenebilirsiniz.
- Kredi hesaplarınızı görüntüleyebilirsiniz.

Görüşler

Yrd. Doç. Dr. SEFER GÜMÜŞ

Trakya Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü Başkanı

Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki Hukuk Şirketleri

Çin Hukuk Sisteminin, kültür devrimi ile birlikte adeta yok olduğu, 1980'lerde dahi, ÇHC'de hukuki danışmanlık sisteminin olmaması nedeniyle sözleşmelerin müzakeresi ve imzasının Hong Kong'da yapıldığı, günümüzde ise, 7500 yerli, 50'nin üzerinde yabancı hukuk şirketinin ülkede faaliyete geçtiği, Çinli şirketlerin beşte dördünün devlete ait işletmeler veya Bakanlıklar tarafından işletildiği bilinmektedir.

ÇHC'de görev yapan yabancı hukukçuların karşılaştığı en büyük sorunun, yasal mevzuatın ancak sınırlı bir bölümünün (yaklaşık % 30) kamuoyuna açıklanmış olduğu, geri kalan tüm kanun, yönetmelik ve sair düzenlemelerin şeffaf olmadığı, bu durumun Komünist Partisi'nin, hukuk dahil her şeyin üzerinde olduğu inancı nedeniyle, reform süresince dahi

değiştirilemediği, ÇHC'deki yabancı şirketlerin en büyük sorununun mallarını pazarlayacakları etkin dağıtım şebekelerini kuramamaları olduğu, ülke çapında dağıtım şebekesi kurmanın, ancak büyük üretim ölçeğine sahip işletmeler için mümkün olabildiği, öte yandan sadece üretimini ÇHC içinde yapabilen şirketlerin büyük üretim ölçeğine kavuşabildiği, aksi takdirde pazara sunulacak ürünlerin ithal edilmesinin zorunlu olduğu belirtilmektedir.

ÇHC'nin otomobil gibi bazı ürünlerin ithalatına ve iç pazarda satışına izin vermediği, yabancı şirketlerin Çin'li şirketle ortaklık kurmaya, uzun ve karmaşık gümrük ve vergi işlemlerine mecbur tutuldukları ve bulunulan aşamada ÇHC'de serbest pazarın varlığından söz etmenin mümkün olmayacağı, öte yandan Adalet Bakan-

lığının, yabancı hukuk firmalarının Çinli hukukçuların istihdam etmesinin yasaklanacağına dair söylentilerin çıktığı, fakat bu konuda somut bir adımın atılmadığı, ÇHC'nin rahatsızlığının bazı yabancıların hukuk şirketi kurma izni aldıktan sonra birkaç küçük dava takibiyle yetindiği, bazılarının ise pekçok Çinli ve birkaç yabancı avukatla faaliyette bulunduğu söylendiğini, ÇHC'nin bu tür şirketleri yabancı hukuk şirketi olarak değil, Çinli hukuk şirketi kuran yabancı firmalar olarak gördükleri ve yalnızca ciddi iş yapan şirketlerin varlığına izin verilmiştir.

PEKİN'DEKİ MAĞAZALAR

Pekin'de toplan alanı 10 bin metrekarenin üzerinde 60 büyük mağazanın faaliyette olduğu, 1997 yılı içinde 17 tane daha açılmasının öngörüldüğü ifade edilerek, büyük mağazaların tüketiciler için rahatlık sağlanmakla birlikte, daha küçük dükkânlar (Department store) için olumsuzluklara ve rekabet anlayışına yol açtığı, Pekin Ticaret Komitesinin geçtiğimiz ay aldığı kararla, faaliyet alanı 10 bin metrekarenin altında yeni "department store" açılmasını yasakladığı ve daha önce onayı alınmış olan ve yapımı devam eden 120 mağazanın da yeniden onay işlemine tabi olacaktır.

Söz konusu dükkânların yalnız birbirlerinin yarattığı rekabetten değil, süpermarketler, toptancılar ve mağaza zincirlerinin sayılarının hızla artmasından da olumsuz etkilendiği, 1996 itibarıyla sadece Pekin'de 1300 mağaza zinciri şubesinin faaliyet göster-

diği ve 1996 yılında Pekin'deki mağazaların toplam satışının 945 milyon dolar olduğu, buna karşılık, dükkânların sayıca artışının, kâr pastasından alınan payı düşürdüğü, gelecekte satışların bu kadar çok mağazayı tatmin edecek boyuta ulaşıp ulaşmayacağı konusunda değişik görüşlerin mevcut olduğu bilinmektedir.

Bazı çevrelerin tasarruf mevduatlarının büyüklüğüne ve % 7'den aşağı düşmeyen büyüme hızı tahminlerine dayanarak iyimser bir tablo çizildiği, bazı çevrelerin ise; eğitim, sağlık sigortası, konut kira ve alım bedelleri gibi harcamaların arttığını ve bunun da tüketimi sınırlayacağını ifade ettiği, öte yandan Pekin'de yaşayan 1.500 aile üzerinde yapılan araştırmalara göre, her yüz ailenin 147 televizyonu, 104 buzdolabı, 100 çamaşır makinesi, 20 havalandırma cihazı, 14 mikrodalga fırını, 5 bilgisayar, 4 motorsikleti ve 1 arabasının bulunduğu ve ailelerin yüzde 27.1'nin kendilerine ait evleri vardır.

ÇİN HALK CUMHURİYETİNDE YABANCI YATIRIMLARA İLİŞKİN POLİTİKALAR

ÇHC'de yabancı yatırımlar hakkında devletin basın organı "China Daily" gazetesinde; Devlet Ekonomi ve Ticaret Komisyonu Başkan Yardımcısının açıklamasına göre, yabancı sermayenin kullanımına ilişkin politikaların gözden geçirileceği, dışa açılma ve reform sürecinin başından itibaren, ÇHC'de taahhüt edilen yabancı sermaye miktarının 462.3 milyar dolar, gerçekleşen yabancı ser-

maye miktarının ise 171.6 milyar dolar olduğu, ÇHC'nin ABD'den sonra en çok yabancı yatırım çeken ülke olduğu, reform sürecinin başında, özel ekonomik ve kalkınma bölgelerine vergi indirimleri ve sair tercihli uygulamaların tanındığı, sözkonusu politikalar neticesinde kıyı eyaletlerinde başarılar kazanıldığı ve önümüzdeki dönemde de benzer uygulamaların sürdürüleceği, bununla birlikte, sadece milli sanayi politikasına uygun endüstri kollarının bundan yararlanacağı ve 1995 Haziran ayında çıkarılan bir yönetmeliğe göre, sanayi, altyapı ve yüksek teknoloji projelerinin tercihli uygulamalardan öncelikli olarak yararlanacaktır.

Ancak bu alanlarda şimdiye kadar kayda değer bir başarı sağlanmadığı, yabancı yatırımcılara yönelik ikinci politika değişikliğinin, bunların büyük ve orta ölçekli devlet işletmelerine kaydırılacağı ve sayıları 15 bine ulaşan sözkonusu işletmelerin üçte birinin teknik yenilemeye ihtiyacı olduğu, devlet işletmelerinin ellerindeki altyapı ve malzemenin yabancı yatırımcıların ilgisini çekeceği ve üçüncü olarak yabancı sermayenin kıyı eyaletlerinden, iç ve batı yörelerine kaydırılacağı, 1990'ların başından itibaren yabancı yatırımların % 90'ninin kıyı bölgelerine aktığı, ucuz işgücü ve hammadde açısından zengin olmalarına rağmen, batı yörelerinin payının % 8'lerde kaldığı bilinmektedir.

Ayrıca yabancı sermayenin Çinlilerle eşit ve standart rekabet şartlarına kavuşturulması için gereken tedbirlerin alınacağı, zira yabancı serma-

yenin gerektiği gibi kontrol edilmemesi halinde milli ekonominin gelişmesinin önüne engel olacağı, diğer bir çok ülkede, bu amaçla çeşitli koruma tedbirlerinin yürürlüğe konduğu ve amacın, hayati önem taşıyan sektörlerde yerli sermayenin hakim olması ve bunların yerli kaynaklar ve teknoloji ile faaliyet göstermesi gerekecektir.

Son yıllarda uluslararası holdinglerin, Hong Kong, Tayvan ve Makou'lu yatırımcıların yerini aldığı ve il-gilerini doğrudan Çin pazarına yönlendirdikleri, ortaya çıkan güçlü rekabet karşısında hazırlıksız yakalanan yerli üreticilerin zor durumda kaldıkları, hafif sanayi başta olmak üzere pek çok sektörün yabancı sermayenin tekeli altında olduğu, büyük yabancı holdinglerin fiyatlarla istedikleri gibi oynadıkları ve fiyat düşürerek rakiplerini bertaraf ettikten sonra aşırı zamlarla piyasayı zorladıkları ve yurtdışına kâr transferlerinin hızlandığı, bu rakamların yakında 4 milyar dolara çıkacağı tahmin edildiği, tüm gelişmelerin yerli üreticinin ve piyasanın aleyhine olduğu, 1.2 milyar nüfuslu ÇHC'nin varlığını ithalata bağlı olarak sürdüremeyeceği ve bazı sektörlerde yabancı yatırımların sınırlandırılması, gerekiyorsa yasaklanmasının gerekeceği varsayılmaktadır.

KAYNAKLAR

- 1- Çin Halk Cumhuriyeti Büyükelçliği Ticaret Müşavirliği Pekin, Mart 1997.
- 2- South Chine Morning Posta, Pekin 1997.
- 3- China Daily, Pekin, Mart 1997.
- 4- TOBB, Mart 1997.

SİZ DE ABONE OLUN!

«Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi»ne abone olanlar,
«Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi»ni önce okuyanlardır.

Adı Soyadı :

Firma Adı :

Adres :

Posta Kodu : Tel:

- Abone olmak istiyorum.
 Yeniden abone olmak istiyorum.
 Lütfen temsilcinizi gönderin (İstanbul'da oturanlar için).

«BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR» Aylık Dergi, 12 sayı için 1997 Yılı Abone Koşulları;

YURT İÇİ

6 Aylık: 2.000.000.- TL

1 Yıllık: 3.000.000.- TL

YURT DIŞI

6 Aylık 25 \$

1 Yıllık: 40 \$

Not: Öğrencilere % 40 indirim yapılmaktadır.

Abone bedeli (.....) TL, aşağıdaki işaretli banka hesabınıza havale edilmiştir.

T. İş Bankası
Cağaloğlu Şubesi
Hesap No: 256319

Akbank T.A.Ş.
Nişanca Şubesi
Hesap No. 10469-5

Yapı Kredi Bankası
Çemberlitaş Şubesi
Hesap No. 2269-9

Ziraat Bankası
Beyoğlu Şubesi
Hesap No. 768

T. Ticaret Bankası
Nuruosmaniye Şubesi
Hesap No: 21345

«EKONOMİK VE SOSYAL YAYINLAR A.Ş.» adına, abone bedeline ilişkin, bankaya yatırdığınız maktubuzun (ve öğrenci iseniz, öğrenci kimliğinizin) fotokopisini, yukarıdaki abone formu ile birlikte lütfen, «Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi; Binbirdirek Mahallesi, Suterazisi Sokak, No. 6 / 2; 34400 Sultanahmet – İSTANBUL» adresine gönderiniz. Ya da şu numaraya Fax geçebilirsiniz: (0 – 212) 518 66 43 • Tel: 518 17 32

Yeni Yayınlar

Prof. Dr. DÜNDAR SAĞLAM

Demokratlar Kulübü Yayınları

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi, Türk demokrasi tarihinde silinmez izler bırakmıştır. 1950 – 1960 döneminin objektif bir biçimde incelenmesini kendisine amaç edinen Demokratlar Kulübü, yayınladıkları eserlerle siyasi tarihimizdeki önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Geçmişini iyi bilmeyen toplumlar, içinde yaşadıkları dünyayı iyi analiz edemedikleri gibi geleceklerini de iyi yönlendiremezler. 1950–1960 dönemi hükümet yetkililerinden üç bakanın idam edilmesi, diğerlerinin müebbet hapis veya çeşitli ağır suçlardan mahkûm edilmeleri, kamu vicdanında derin yaralar açmıştır. Günümüz dünyasında, toplumların demokrasi ve insan hakları alanında gerçekleştirdikleri mesafe ve düzey, o ülkenin gelişmişlik derecesini belirleyen temel kriterler haline gelmiştir. Türk demokrasisi artık sorunlarını uzlaşma ve diyalogla çözecek yeterli deneyime sahip olmuştur. Geçmişte

yaşadığımız acı olaylardan herkesin kendisine düşen dersi alması gerekir.

27 Mayıs İhtilaline giden yolun kaldırım taşlarını kimler ve hangi güç odakları döşemiştir? Döneme damgasını vuran hükümet yetkililerinin bu gidişte ne gibi yanlış tasarrufları olmuştur? O dönemde üniversite hocalarının, hukukçuların, basın tutumu demokrasiyi destekler nitelikte midir? Bu ve benzeri sorunların yanıtları günümüz Türkiye'sine ışık tutacak niteliktedir.

Tarihi olayları objektif bir biçimde incelemek ve yazmak söylenildiğinden daha zor bir iştir. O dönemde sorumluluk almış kimselerden bir çoğu hayattadır. İşte Demokratlar Kulübünün başkanlığını yapan Prof. Rıfki Salim Burçak bunlardan biridir. Kendisinin o dönemde önemli görevlerde bulunmasının yanında bir bilim adamı olması yazdıkları kitaplara özel bir ilgi ile eğilmemizi zorunlu kılmaktadır.

1960 İhtilalini gerçekleştiren askerlerin, kendileri ile ilk günden temas kurduğu hukukçu ilim adamları ile çeşitli çevrelerden aydınların, devrilenlerin mutlaka yargılanmaları gerektiği görüşünü benimsemeleri ve savunmaları ve bunu darbecilere kabul ettirmeleri, dramatik sona doğru gidişte en önemli rolü oynamıştır denilebilir. Bunun üzerinedir ki, başkan ve üyelerini de Millî Birlik Komitesi'nin tayin ettiği özel bir mahkeme kurulmuş ve yargılamalar başlamıştır.

Memleketimizde, her dönemde, iktidar muhalefet ilişkileri sürekli gerilim içinde kopma noktasına gelmektedir. 1960 İhtilalinden sonra vuku bulan 22 Şubat, 21 Mayıs olayları, 12 Mart 1971 muhtırası, 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi gibi demokrasi dışı çözüm arayışları, aradan bunca yıl geçtikten sonra, günümüz Türkiye'sinde de ağırlığını sürdürmektedir. Artık Türk toplumuna ışık tutması gereken bilim çevrelerinin, medyada görüşlerini açıklayan düşünürlerin, görüşlerini açıklarken ne kadar sorumlu hareket etmeleri gerektiği bunca acı olaydan sonra anlaşılmalı olmalıdır.

Demokratlar Kulübü yayınları geçişimizi irdeleyen tarihi kaynak niteliğindedir.

"İdamların İçyüzü" adlı eserinde Rıfki Salim Burçak sonu acı bir şekilde noktalanmış bu gidişte basın, bilim çevrelerinin, aydınların nasıl tavır aldıklarını, ne gibi görüşler ileri sürdüklerini açıklayarak, taşıdıkları sorumlulukları üzerine kuvvetli bir ışık tutmaktadır. Kulübün diğer yazarlarından Sayın Ali Esen Minkari ise 1950-1960 dönemindeki iktisadi kalkınma ve gelişmeye ait bilgileri içeren kitabında bu dönemde sağlanan ekonomik başarılar üzerinde durmakta ve yapılan eleştirileri büyük bir vukulla yanıtlamaktadır. Sayın Ke-

mal Biberoglu'nun "Yassıada Kararları ve Tahkikat Komisyonu'nun Bilinmeyen Gerçekleri" adını taşıyan eseri ise hukukçularımız için zengin bir kaynak niteliğindedir.

Demokratlar Kulübü Yayınlarının listesi aşağıdadır:

1. Yassıada'dan anıt mezara, Güner Sarıözen, 1991.

2. 14 Mayıs 1950 Seçimlerinin 40'ncü Yıl Sempozyumu, 1990.

3. Adnan Menderes'in Konuşmaları, Demeçleri, Makaleleri, 9 cilt. 1991-1992.

4. 27 Mayıs Üzerine Görüşler, Prof. Rıfki Salim Burçak, 1991.

5. 1950-1960 Yıllarında İktisadi Kalkınma ve Gelişme, Ali Esen Minkari, 1992.

6. Demirkırat Belgeseli'ne Dair, Ali Esen Minkari, 1992.

7. Millî İradenin Zaferi, Prof. Rıfki Salim Burçak, 1994.

8. Müsterek Müdafaa, Kararlar ve Kararların Eleştirisi, 1995.

9. Yassıada Kararları Tahkikat Komisyonu'nun Bilinmeyen Gerçekleri, M.Kemal Biberoglu, 1996.

10. İdamların İçyüzü, Prof. Rıfki Salim Burçak, 1996.

Yukarıdaki yayınlar aşağıdaki adresten temin edilebilir:

Demokrat Kulübü

Tunus Cad. Köprülü Apt. 6/1-4

06680 ANKARA

Tel: (0312) 4186178-4191739

Ayın Ekonomik Olayları

Dr. YILDIRIM KILKIŞ

55'inci Hükümete Doğru

Ülkemizde temposu gittikçe artan, sosyal ve politik huzursuzluk ortamı, sivil toplum örgütlerini 5 Haziranda Hükümete uyarıda bulunma, meşru ve demokratik eylemler yapma kararına götürmüş, daha önce de açıkladığımız gibi 28 Şubatta Milli Güvenlik Kurulunun rejim ve laiklikle ilgili öneriler yapmaya mecbur etmişti. Hatta bir hükümet darbesi söylentileri bile ortaya çıkmıştı. Refah Partisi ve Doğru Yol Partisinin kurmuş oldukları ve Türkiye Cumhuriyetin temel ilkelerini tehlikeye düşüren Refah Yol Koalisyon Hükümeti ilkesizlik, toplum çoğunluğunun baskısı, basiretsizlik, küçük ve şahsi hırslarının olumsuzlukları sonucu kayboldu gitti. Bu kayboluş önce, koalisyon ortakları arasında Başbakanlığın devri konusunda uzlaşma ile başladı. Buna göre, Başbakan Erbakan 18 Haziranda Cumhurbaşkanı'na istifasını verecek, Başbakan yardımcısı Çiller Başbakan olacaktı.

Bu durum hükümetin icaraat yapmasına imkan bırakmadı. Ekonomi yönetiminde tedirgin bekleyiş hakim oldu, piyasalarda vade kısaldı, faiz ve döviz yükselmeye ve bankalar pozisyon kapamaya başladı, menkul kıymetler borsası düşüşe geçti ve 18 Haziran günü Başbakan Erbakan istifasını Cumhurbaşkanı'na verdi. Cumhurbaşkanı iki gün sonra ANAP Başkanı Mesut Yılmaz'ı 55'inci hükümeti kurmakla görevlendirdi.

Refahiyol Koalisyonu Başkanları, bu görevlendirme üzerine Cumhurbaşkanı'na karşı çok ağır ifadelerle, kötü ve çirkin örnekler verdiler. Ancak piyasalar iyimser havaya kavuştukları gibi, Koalisyon partilerinden milletvekillerinin istifaları, Mesut Yılmaz'ın TBMM'den güvenoyu alma ihtimalini kuvvetlendirdi. 30 Haziran 1997 günü Başbakanlığı Erbakan'dan devraldı. Mesut Yılmaz Hükümetinin önünde 12 Temmuzdaki güvenoyu konusu vardır.

"Ayın Ekonomik Olayları" köşesine, politik olaylar ağırlıklı bir giriş yapmakla 1997 Haziran ayının sosyo-politik ortamının daha doğru değerlendirilebileceği kanısındayım. Ekonomik olaylara kısa bir bakış için OECD raporu ve Refah yolun ekonomik bilançosunu açıklamak yeterli olacaktır.

OECD'nin Türkiye Ekonomisi İle İlgili Raporu

OECD raporu, Türkiye'nin makroekonomik açıdan durumunun kaygı verici olduğunu ifade etmektedir. Rapor, Türkiye'de kamu açığının geçen yıl GSYH'nin % 9'una eşit olduğunu, enflasyonun % 70'lerden aşağı düşmediğini ortaya koymakta, Hükümetin özelleştirme gelirlerine güvenerek denk bütçe hedeflediğine, zarar içindeki sosyal güvenlik kurumlarında ciddi reformlara gidilmediğine, KİT'lerin yeniden yapılanmadığı sürece denk bütçe hedefine ulaşmanın zor olduğuna işaret etmektedir.

Refah yol'un Ekonomik Bilançosu

Refah yol'un iktidara geldiğinden itibaren geçen yaklaşık bir yıl içinde, ekonomik bilançosu bu hükümetin başarılı olamadığını göstermektedir. Bütçe açığı 1996 Haziran sonundan 1997 sonuna kadar 4 katrilyon TL'den 5.2 katrilyon TL'ye çıkmış, dış borç 75.7 milyar dolardan 79.7 milyar dolara, iç borç stoku 2 katrilyon TL'den 4 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar kuru 82.520.- TL'den 145.900.- TL'ye, mark kuru 54.080.- TL'den 84.440.- TL'ye yükselmiştir. Emisyon hacmi ise, 289.3 trilyon TL'den 585.2 trilyon TL'ye yükselmiştir. Merkez Bankası döviz rezervi 6-13 Haziran haftasında 15 milyar 884 milyon dolardır. Cari açık, 1997 Ocak-Mart döneminde bavul ticareti hariç 1 milyar 323 milyon dolar, bavul ticareti dikkate alındığında 713 milyon dolar olmuştur.

Ziraat Bankası Krizi

1997 Haziran ayında ekonomiyi ilgilendiren olaylardan biri, Ziraat Bankası ile ilgili krizdir. Ziraat Bankası'nın 16 Haziranda, diğer bankalara olan ödemelerini yerine getirememesi ve 25 trilyon lirayı bulamaması ile krizin etkisi tüm bankalara yayılmıştır. Hazinesinin avans imkanının tükenmesi, kamu kesiminin maaş ödemesi yükünü tamamen Ziraat Bankası'na yüklenmesine neden olması, para piyasalarında en az iki gün tedirginlik yaratmıştır.

Hazine İhaleleri

Diğer bir olay, iç borçlanma dolayısı ile Hazine ihalesi ile ilgili 17 Haziranda yapılması gereken ihalede ancak 3 trilyon 50 milyar liralık satış yapılabildiği. Bankaların faiz tekliflerinin, iki yıl vadeli TÜFE artı risk priminin üstünde olması, satışın düşük kalmasına neden olmuştur. Bu durum iç borçlanma imkanının daraldığının göstergesidir.

Dış borçların artmasına rağmen, 1997'nin Ocak-Mayıs döneminde 3 milyar 695 milyon dolar dış borç ödemesi yapıldığı öğrenilmiştir.

Özelleştirme

Tekirdağ limanının işletme hakkını 30 yıl için 104 milyon 923 bin 599 dolar karşılığı olan, Aksu İplik T.A.Ş. 2 yıllık işletme bedeli olan 2.117.000.- dolarlık teminatı yatırarak, hazırlıklarını tamamladı.

EtiBank'ın Doğan Kumaşçılık şirketine satılması konusu ise sonuçlanmadı. Doğan kumaşçılık şirketinin, bu satış için gerekli peşinatı ve teminatı sağlayamadığı ve ek süre istediği ifade edilmektedir. Özelleştirmeden sorumlu Devlet Bakanlığı EtiBank'ın Doğan kumaşçılık şirketine satışını iptal ettiğini söylemiş, bundan sonra ihalede ikinci teklif veren firmaya teklif yapılacağını veya yeni ihale açılacağını belirtmiştir. İhalede ikinci durumda olan Diler Holding ise, ihaleden vazgeçtiğini ve teminatını geri istediğini açıklamıştır.

Kombasan Olayı

Haziran ayı içinde, Sermaye Piyasası Kurulunun müracaatı üzerine, Ankara Asliye 4. Ticaret Mahkemesince merkezi Konya'da bulunan Kombasan Holding A.Ş.'nin tüm banka hesaplarındaki nakit ve menkul değerlere ihtiyati tedbir kararı alındı. SPK'ya göre, Kombasan Holding A.Ş.'nin ticaret sicili dosyasındaki ana sözleşmede ortak sayısının 40 kişi olduğu, bu ortakların hisselerini Kombasan kanalı ile üçüncü kişilere sattıkları, şirket kayıtlarına geçirilmeyen 25.000 ortağın bulunduğu, gerekli izinler alınmadan yurtiçi ve yurtdışı yatırımcılardan 14 trilyon 894 milyon lira para toplanarak şirket defterlerinde muhasebeleştirildiği, Kombasan A.Ş.'nin, Sermaye Piyasası mevzuatına aykırı davrandığı iddia edilmektedir.

Mahkemenin bu kararı üzerine, ihtiyati tedbir uygulamasına başlandığı, toplanan 14.9 trilyon liranın bir kamu bankasında bloke edilmesi gerektiği öğrenildi. Haziran sonundaki duruma göre, Kombasan Holding A.Ş.'ninde nakit akışı durmuş ve ayrılmak isteyen ortaklardan dilekçe alınmaktadır. Bu durum, sermaye yapısı bakımından denetimsiz kalan şirketlerin hızla büyüdüğünü göstermektedir.

D – 8 Toplantısı

Erbakan Hükümetinin, kalkınmakta olan sekiz İslam ülkesi arasında işbirliği kurmak amacı ile oluşturduğu D-8 (Türkiye, Endonezya, Bangladeş, Malezya, Mısır, Pakistan ve Nijerya) toplantısı Haziran ayı içinde İstanbul'da yapıldı. Toplantı sonucu ortak üretim kararı verilen projeler şunlardır:

- Ziraî ilaçlama uçağı,
- Uluslararası pazarlama ve dış ticaret şirketi kurulması,
- İnsan kaynakları ve yoksullukla mücadele konusunda çalışma grubu oluşturulmasına,
- Sigorta şirketi kurulmasına,
- Kırsal kesimlerde tarımın geliştirilmesi.

Aşağıda 1997 Haziran ayındaki başlıca ekonomik olaylar açıklanmaktadır.

BANKALARLA İLGİLİ OLAYLAR

Türk Ticaret Bankası Yönetimi Kamuya Geçti

Özelleştirme planına alınmış olan Türk Ticaret Bankası (Türkbank), rehabilite edildikten sonra özelleştirilmek üzere, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından yönetilecek. Daha önce hazine temsilcileri tarafından üstlenen yönetimin başarılı olmaması nedeni ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Haziran ayı başında devredilen yönetim, bankaya kaynak aktarımı yapmaya başlayacak.

Denizbank A.Ş.'nin Satış Sözleşmesi İmzalandı

Denizbank A.Ş.'nin % 100 kamu payının 66 milyon dolara Zorlu Holding A.Ş.'ne satışı ile ilgili sözleşme imzalanarak, satış onaylanmıştır. Bu satışın 39 milyon 600 bin dolarlık kısmı peşin ödenmiş, geri kalan miktar % 10 faiz ilavesi ile 29 Mayıs 1998'de tahsil edilmek üzere alıcı firmadan teminat mektubu alınmıştır.

Karşılıksız Çekler İçin Banka Mesuliyeti Yükseltildi

Merkez Bankası tarafından yapılan yazılı açıklamada, çekli ödemelerin düzenlenmesi ve çek hamillerinin korunması hakkında 3167 sayılı kanunun Merkez Bankasına verdiği yetki uyarınca, karşılığı bulunmayan veya yetersiz kalan çekler için muhatap bankanın, keşidesi dışındaki hamile ödemek zorunda olduğu 1.5 milyon liralık mesuliyet tutarı, 2 Haziran tarihinden itibaren 5 milyon liraya yükseldiği kaydedilmiştir.

Sümerbank Gelişiyor

Bir buçuk yıla yakın bir süreden beri özelleştirilen Sümerbank'ın girişimleri sürmektedir. Bankanın şube sayısı 49'dan 74'e çıkmış, personel sayısı da 260'tan 1163'e yükselmiştir. Sümerbank Londra'da temsilcilik açmış ve Almanya'da bir banka almak için görüşmeler yapmaktadır. Bankanın mudi sayısı 40 binden 244 bine, 2.6 trilyon lira olan mevduatı 1997 Mayıs itibarı ile 97.3 trilyon liraya ulaşmıştır.

Emlak Bankasının Sermaye Sorunu

Emlak Bankası, Almanya'da banka kurmak için gerekli izni aldığı halde, Hazine ve Yüksek Planlama Kurulu tarafından sermayesi yetersiz gerekçesi ile, bankanın bu girişimine müsaade edilmemektedir. Emlak Bankası'nın 1997 yılı bütçesinden beklediği 10 trilyon liralık ödenek için Yüksek Planlama Kurulunun kararının çıkmaması nedeni ile Hazinesinin izni de beklemektedir. Bu durumda yeni Hükümet tarafından olumlu sonuçlandırılacağı ümit edilmektedir.

ERKEN VERGİ ÖDEMEDE ORAN AZALTILDI

26 Kasım 1996 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile, erken vergi ödeyen mükelleflere uygulanacak "erken ödeme indirimi"nde indirim oranları, Haziran başında yayımlanan Bakanlar Kurulu kararı ile % 0.5 ile % 0.8 arasında indirilmiştir. Buna

göre, 1 aya kadar yapılacak erken ödeme indirimi % 5.2'ye, 4 aya kadar yapılacak erken ödeme indirimi % 4.9'a, 7 aya kadar yapılacak erken ödeme indirimi % 4.7'ye, 1 yıla kadar yapılacak erken ödeme indirimi de % 4.'e düşürülmüştür.

DIŞ TİCARETLE İLGİLİ OLAYLAR

İhracatımız Artış Eğiliminde

1997 Mayıs ayı ihracatı geçen yılın Mayıs ayına göre % 29, 1996–1997 Mayıs aylarını kapsayan 12 aylık döneme göre % 8 artış göstermiştir. Türkiye İhracatçılar Meclisi rakamları ile 12 aylık ihracatımız 25 milyar 67 milyon dolar olmuştur.

Hambez İhracatında Antidamping Tehlikesi

Avrupa Birliği, 1996 Temmuz ayında Avrupa'ya hambez ihraç eden ülkelere ve Türkiye'ye antidamping vergisi koymuş ve 18 Mayıs 1997'de bu vergiyi kaldırmıştı. Aradan geçen bir ay içinde Türkiye ile birlikte 6 ülkeye yeniden antidamping soruşturması açılması için Avrupa Pamuk Birliği (Euroton) tarafından Avrupa Komisyonuna başvuruda bulunulmuştur. Bu durum hambez ihracatçılarını çok rahatsız etmektedir.

Tekstil ihracatımıza bir tehlike de bu sektörde çalışan kayıt dışı işçilerin AB tarafından "sosyal damping" yarattıkları iddiasındadır.

TİCARETLE İLGİLİ OLAYLAR

Sermaye Şirketlerine Zorunlu Sermaye Artırımı

Dergimizin 1997 Haziran sayısında açıklanan ve 27 Haziran 1997 tarihine kadar, sermayesi 500 milyon TL'den az olan limited şirketler ile sermayesi 5 milyar TL'den az olan anonim şirketlerin, sermayelerini bu miktarlara çıkarmaları zorunluluğu, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Resmi Gazetede yayımlanan duyurusu ile 31 Aralık 1997 tarihine kadar ertelenmiştir.

Rekabet Kurumu Yönetmeliği Yayımlandı

Mal ve hizmet piyasalarında rekabeti önleyici, engelleyici, kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaları önlemek, gerekli düzenlemeleri, denetimleri yapmak üzere oluşturulan Rekabet Kurumuna göre, çalışma usul ve esasları, 21 Haziran tarihli Resmi Gazetede yayımlanan yönetmelik ile belirlenmiştir.

Rekabet Kurumunun, bağımsız, idari ve mali özerkliğe sahip bir kamu tüzel kişiliği olduğu açıklanan yönetmeliğe göre, bu kurum 11 üyeden oluşmaktadır. Bu üyeler, Rekabet kurulundan 4, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'ndan 2, DPT'nin bağlı olduğu devlet Bakanlığı'ndan, Yargıtay, Sayıştay, Üniversitelerarası kuruldan ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nden 1'er üyeden oluşur ve Bakanlar Kurulu tarafından seçili atamalıdır. Yönetmelik Rekabet Kurulunun görevlerini, çalışma usul ve esaslarını açıklamaktadır.

SANAYİ İLE İLGİLİ OLAYLAR

Sanayide Kapasite Kullanım Oranı (KKO)

Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre, 1997 Mayıs ayında imalat sanayii kapasite kullanım oranı son 12 ayın en yüksek düzeyine çıkarak % 82 olmuştur. 1996 Mayıs ayından beri azalma eğilimi gösteren KKO, 1997 Mart ayında artmış, Nisan ayında azalmış, fakat genel eğilim artış yönünde olmuştur.

Diğer taraftan, otomotiv sektöründe, 1996 Mayıs ayına göre 1997 Mayısında otomotiv üretiminde artış % 14.7 olmuştur. Otomotivde en büyük artışın çekici, minibüs ve kamyonunda olduğu görülmüştür.

FİYAT İNDEKSLERİ

1997 Haziran ayında DİE rakamları ile, tüketici indeksi aylık % 2.9, yıllık % 78.0; toptan eşya fiyatları indeksi aylık % 3.4, yıllık % 75.7 olmuştur.

ZAMLAR

1997 Haziran ayında yapılan zamlar aşağıda kısaca açıklanmıştır:

– Tüpgaza % 7 zam yapılmıştır. 31 Mayısta akaryakıt ürünlerine yapılan % 7 zam 2 Hazirandan itibaren tüpgaz fiyatlarına da aynen yansıtılmıştır. Ayrıca 29 Haziranda % 5 zam daha yapılmıştır. Bu zamların her ay % 10–12 arasında devam edeceği açıklanmıştır.

– İskenderun Demir Çelik Fabrikaları (İSDEMİR) ürünleri olan, kangal, çubuk, nervürlü, pik ve kütük fiyatlarına 5 Haziranda % 3.97 – 4.26 oranlarında; 25 Haziranda da % 3.94 – 5 oranlarında zamlar yapılmıştır.

– Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK), 17 Hazirandan itibaren taşkömürü ve yan ürünlerine % 10 zam yapmıştır.

– Seydişehir Etibank Alüminyum ürünlerine 16 Hazirandan itibaren % 2.14 oranında zam yapılmıştır.

– SEKA Aksu Müessesesi, 25 Hazirandan itibaren bobin gazete fiyatına % 20 oranında zam yapmıştır.

– PTT, posta ve telgraf ücretlerine 7 Hazirandan itibaren % 50 zam yapmıştır.

– Akaryakıt ürünlerine, 29 Hazirandan itibaren % 5 zam yapılmıştır. Buna göre İstanbul'da yeni fiyatlar şöyledir; normal benzin 93.050.– TL, süper benzin 100.340.– TL, kurşunsuz benzin 99.070.– TL, motorin 71.930.– TL, gaz 77.670.– TL, kalorifer yakıtı 37.070.– TL, 6 nolu fuel oil 24.880.– TL. olmuştur. Bu zam tüpgaz fiyatlarına yeni % 5 zam getirmiştir.

– Tekel ürünlerine, 30 Hazirandan itibaren % 20 zam yapılmıştır.

Güzel bir dünyanın içeceği. **EFES** Pilsen

Renault 19 Europa... Yıllarca yepyeni..

Renault 19 Europa... Evet, estetik, evet, çok çekici, çok konforlu, çok dinamik... Tutkuya bağlanacağınız bir otomobil... Üstelik, Renault 19 Europa sağlamlığı estetiğe feda etmiyor. Hem görünümüyle, hem de sağlamlığıyla yıllarca yeni.. yepyeni kalıyor. Renault 19 Europa 1.8i RTi geniş iç mekanında sürücüye ve yolculara mükemmel bir konfor sunuyor... Hidrolik ve yükseklik ayarlı direksiyon, elektrikli dış dikiz aynası,

standart klima, ileri teknoloji ürünü, güçlü, çevre dostu motor ve diğer tüm üstün özelliklerini uzun.. çok uzun yıllar aynı kalitede, aynı mükemmellikle yaşatıyor. Renault 19 Europa'nın 1.8i RTi ile birlikte 1.6 RT, 1.4 RN ve 1.4i RT'den oluşan 4 değişik tipinden hangisini seçerseniz seçin, bu sizin en uzun süreli tutkunuz olacak. Çünkü yıllar geçecek, Renault 19 Europa hep yeni kalacak.

RENAULT
YAŞANACAK
OTOMOBİLLER

Renault 19 Europa ile ilgili ayrıntılı bilgi için BİLGİ RENAULT-MAİS'in
(212) 293 26 26 numarası telefonunu arayın, sırasıyla 1-7 no'lu tuşlara basın